

UW WATERSCHAP

Adres Steenbokstraat 10
Postbus 4142
7320 AC Apeldoorn

Telefoon (055) 527 29 11

E-Mail info@vallei-veluwe.nl

Website www.vallei-veluwe.nl

Jaarstukken 2016

Datum 13 maart 2017

Ons kenmerk

Opgemaakt door

afdeling Bedrijfskundige Ondersteuning

INHOUDSOPGAVE

JAARVERSLAG

1.	Inleiding.....	3
2.	Nota van aanbidding	5
2.1.	Inleiding.....	5
2.2.	Waterbeheerprogramma en DIN (Doelen Inspanningen Netwerk)	5
2.3.	Samenvatting	6
3.	Programmaverantwoording.....	14
3.1.	Algemeen	14
3.2.	Programma 1: Veiligheid	15
3.3.	Programma 2: Watersysteem.....	23
3.4.	Programma 3: Waterketen	34
3.5.	Programma 4: Besturen en belastingen.....	43
4.	Verplichte paragrafen	51
4.1.	Ontwikkelingen in 2016.....	51
4.2.	Incidentele baten en lasten.....	51
4.3.	Ottrekkingen aan reserves en voorzieningen	52
4.4.	Waterschapsbelastingen	52
4.5.	Weerstandsvormogen	54
4.6.	Financiering	55
4.7.	Verbonden partijen	57
4.8.	Bedrijfsvoering.....	58
4.9.	EMU-saldo	63
4.10.	Klachten.....	64

JAARREKENING

5.	Jaarrekening.....	65
5.1.	Balans en toelichting.....	65
5.2.	Exploitatierkening naar kostendragers.....	74
5.3.	Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstensoorten	75
5.4.	Exploitatierkening naar programma's	75
5.5.	Topinkomens	76
6.	Toelichting op de balans.....	77
6.1.	Immateriële vaste activa	77
6.2.	Materiële vaste activa	78
6.3.	Onderhanden werk	79
6.4.	Lijst met afkortingen.....	80
7.	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant.....	81
8.	Besluit tot vaststelling en goedkeuring	85

1. Inleiding

Water is van en voor ons allemaal. Waterschap Vallei en Veluwe is daarbij partner in een steeds meer waterbewust netwerk. Samenwerking met gemeenten, provincies, inwoners, bedrijven en andere organisaties is daarbij cruciaal. Partnerschap is een belangrijke randvoorwaarde om onze gebouwde en landelijke leefomgeving klimaat-bestendig in te richten en daarmee 'fit for the future' te maken. De zorg voor veilige dijken, schoon en voldoende oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater in het gebied tussen IJssel, Nederrijn, Utrechtse Heuvelrug en Randmeren, is daar een uiterst belangrijk onderdeel van. Grensontkennend samenwerken, dat wil zeggen samenwerken over traditionele grenzen heen, als toekomstgericht watermerk. Wij leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan het veilig kunnen wonen, werken en recreëren in ons werkgebied.

Waterveiligheid voor onze inwoners en bedrijven staat centraal in ons denken en handelen. Het afgelopen jaar is daarom volop gewerkt aan het verbeteren van de dijken langs de Zuidelijke Randmeren en Eem en aan het langs de IJssel ruimte maken voor de rivier. Deze projecten bereiken in 2017 hun afronding. Wij voeren deze projecten op een moderne en innovatieve manier uit. Zo is tussen de dorpen Veessen en Wapenveld een hoogwatergeul van ca. 9 km lengte aangelegd. Bij een waterstand boven 5,65 meter NAP in de IJssel wordt via een inlaatwerk bij Veessen, bestaande uit 60 stalen kleppen, het water de hoogwatergeul in geleid. In september zijn wij begonnen met de aanleg van een innovatieve flexibele, namelijk opdrijfbaar, waterkering in de kern van Spakenburg. Inmiddels zijn wij gestart met de verkenningen van nieuwe opgaven volgend uit de nieuwe normering voor de primaire keringen. De Grebbedijk heeft hierbij onze bijzondere aandacht vanwege de hoge veiligheidsnorm en de waarde van het achterliggend gebied.

De wereld om ons heen verandert snel. Dit heeft gevolg voor onze opgaven en manier van samenwerken. Dit stelt ons voor nieuwe uitdagingen en kansen. Zoals gezegd, willen en kunnen wij dat niet alleen en om die reden pakken wij deze nieuwe uitdagingen als waterpartner samen met onze omgeving op.

Speerpunten voor bestuur en organisatie zijn: circulaire economie, in het bijzonder de verwaarding van herwonnen grondstoffen uit het aangevoerde afvalwater; de verbetering van de sponswerking van de bodem om balans aan te brengen tussen watertekorten en wateroverlast; water in de stad en dorpen; sociale innovatie.

Een voorbeeld van dit door ons nagestreefde partnerschap is de samenwerking met gemeenten om maatregelen te ontwikkelen om schoon regenwater meer te 'sturen' teneinde wateroverlast te voorkomen of te verminderen. Het idee is om het schone regenwater zo veel mogelijk ter plekke te gebruiken. Als waterschap hebben wij hiervoor gelden gereserveerd voor onze partners. Veel aanvragen zijn ingediend en de bijbehorende projecten inmiddels in uitvoering. We kijken dan ook terug op een succesvol aanloopjaar.

Een ander voorbeeld is het bestuursbesluit in 2016 om samen met een private partij op het terrein van onze rioolwaterzuivering in Harderwijk een Bio Energiecentrale te bouwen. Wij beschouwen ons afvalwater als bron van energie en grondstoffen. In 2016 is in Amersfoort onze tweede energie- en grondstoffenfabriek geopend. Hier wekken we energie op en produceren we kunstmest.

Ook onze 'reguliere' taken zoals het zuiveren van afvalwater, het peilbeheer en het beheren en onderhouden van watergangen, dijken, kunstwerken en zuiveringsinstallaties hebben wij dit jaar goed uitgevoerd. De in de begroting opgenomen doelen, prestaties en investeringen hebben wij in 2016 vrijwel geheel gerealiseerd.

Wij zijn ons er terdege van bewust dat we omgaan met belastinggelden. Het jaarverslag laat zien dat wij binnen de door het bestuur gestelde financiële kaders zijn gebleven. We zijn er trots op dat uit de jaarlijkse vergelijking van belastingtarieven blijkt dat we in 2016 voor wat betreft lastendruk tot de drie goedkoopste waterschappen behoren. Ondertussen komt de bestuurlijke uitdaging naar voren om uitspraken te doen over de toekomstige verhouding tussen belastingontwikkeling, schuldpositie en ambitie. We constateren dat we steeds kennisintensiever worden en dat technische oplossingen worden verrijkt met oplossingen uit andere domeinen. Hierdoor verschuift onze traditionele op kwantitatieve parameters gestoelde begrotings- en verantwoordingssystematiek langzamerhand. Wij zijn ons er van bewust dat prestaties en benchmarks van groot belang zijn, maar realiseren ons tevens dat zij niet het enige meetinstrument vormen voor een waterschap, waarbij samenwerking en veerkracht steeds centraler komen te staan.

Onze ambitie hebben we ook vertaald in de herijkte richting van de organisatieontwikkeling en we hebben met Koers 2021 (inclusief strategische personeelsplanning) hulpmiddelen geïntroduceerd om de organisatie flexibeler, wendbaarder en professioneler te maken en voor te bereiden op de toekomst. Gebruik van data en digitalisering is hierbij de komende jaren cruciaal.

De inzet van de vele (ca. 200) vrijwilligers mag hierbij niet onvermeld blijven. Zij leveren een belangrijke bijdrage aan het werk en ambassadeurschap van het waterschap. Zo verzorgden zij onder meer rondleidingen op rioolwaterzuiveringsinstallaties, assisteerden ze bij evenementen en voerden veel gewaardeerd veld- en onderhoudswerk uit.

Ik wil allen die zich met veel passie en energie hebben ingezet voor een duurzaam en toekomstgericht waterbeheer in ons gebied bedanken. Veel activiteiten zijn niet benoemd in dit voorwoord. Een volledig beeld over het jaar 2016 kunt u vinden in deze informatieve jaarstukken. Tot slot onderschrijf ik van harte de door de accountant uitgesproken complimenten met betrekking tot accuratesse en snelheid aan alle medewerkers die aan deze documenten hebben gewerkt en in het bijzonder de teams Financiën en Planning & Control.

Namens het Dagelijks Bestuur,
drs. Tanja Klip-Martin
dijkgraaf

2. Nota van aanbieding

2.1. Inleiding

Op grond van de Waterschapswet legt het college van dijkgraaf en heemraden verantwoording af aan het algemeen bestuur over het gevoerde financiële beheer en over de geleverde prestaties in relatie tot de eerdere (beleids-)voornemens. De verantwoording vindt plaats op basis van deze jaarstukken. De jaarrekening maakt deel uit van de jaarstukken en is voorzien van een controleverklaring van de accountant.

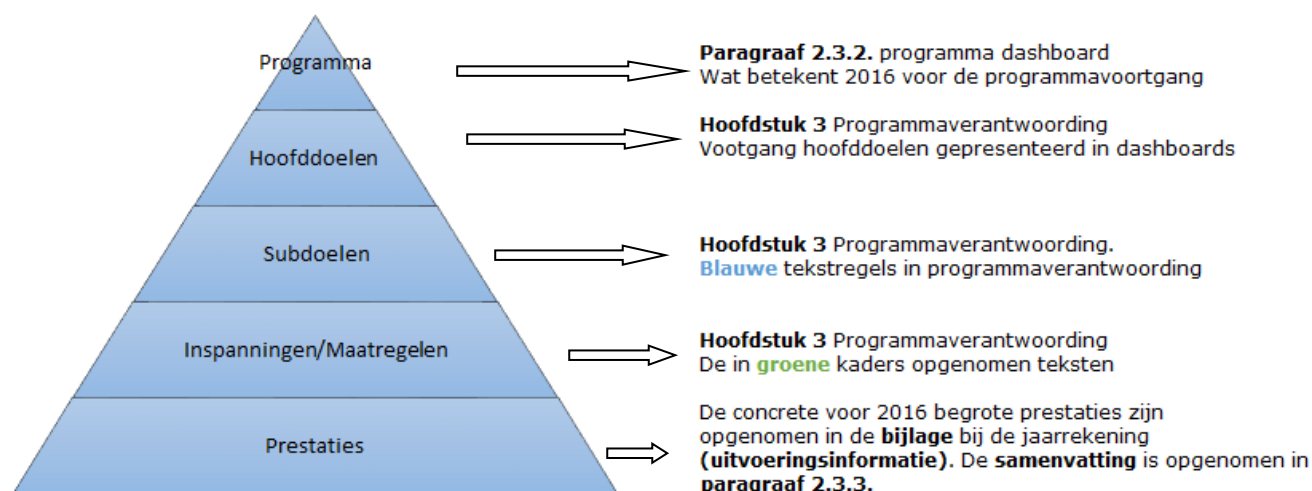
De verslaggevingsvoorschriften voor waterschappen zijn vastgelegd in de Waterschapswet, het Waterschapsbesluit en de regeling Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen. De jaarstukken zijn in overeenstemming met deze voorschriften opgesteld.

De samenvatting van prestaties en financiën leest u in dit hoofdstuk. Hoofdstuk 3 bevat de verantwoording over de realisatie van het programmaplan uit de begroting. De verplichte paragrafen conform het Waterschapsbesluit staan in hoofdstuk 4 en tot slot bevat hoofdstuk 5 de balans en resultatenrekeningen.

2.2. Waterbeheerprogramma en DIN (Doelen Inspanningen Netwerk)

In dit jaarverslag is, evenals in de beleidsbegroting 2016, nadrukkelijk de relatie gelegd met het Waterbeheerprogramma (WBP) 2016-2021. Hierbij is dit jaar voor het eerst gebruik gemaakt van grafische dashboards uit de DIN module. In de DIN (Doelen Inspanningen Netwerk) module worden per programma de hoofd- en subdoelen, de maatregelen en de prestaties uit het WBP gemonitord.

In de pyramide hierna is aangegeven hoe elk programma (landelijk water, stedelijk water, waterveiligheid, waterketen en besturen en belastingen) is opgebouwd en waar in het jaarverslag hierover informatie is te vinden.

In de verschillende grafieken is de voortgang weergegeven door de volgende kleuren:

- Prestatie loopt conform planning
- Prestatie loopt achter op planning maar is wel gestart
- Prestatie loopt achter op planning en is ook nog niet gestart
- Prestatie loopt voor op planning

2.3. Samenvatting

2.3.1. Algemeen beeld

In 2016 is hard gewerkt aan het professionaliseren van de organisatie en zijn nieuwe bestuurlijke speerpunten opgepakt. Ter ondersteuning van deze nieuwe opgaven stelde het bestuur extra middelen beschikbaar. Gedurende het jaar hebben we hiervan extra personeel geworven, waarna nieuwe projecten en speerpunten met enthousiasme zijn opgepakt. Ondanks enige prioritering binnen de routinematige activiteiten zijn onze begrote doelen en prestaties grotendeels gerealiseerd of gestart.

2.3.2. Programmavoortgang

In onderstaand dashboard uit DIN is aangegeven wat de realisatie van de prestaties 2016 (zie paragraaf 2.3.3.) betekent voor de voortgang op de verschillende programma's.

Uit het dashboard blijkt dat de bestuurlijke programma's stedelijk water en waterveiligheid volledig op schema liggen. De overige bestuurlijke programma's lopen grotendeels op schema maar lopen op een aantal onderdelen achter. In hoofdstuk 3, de programmaverantwoording, wordt nader ingezoomd op de diverse onderdelen.

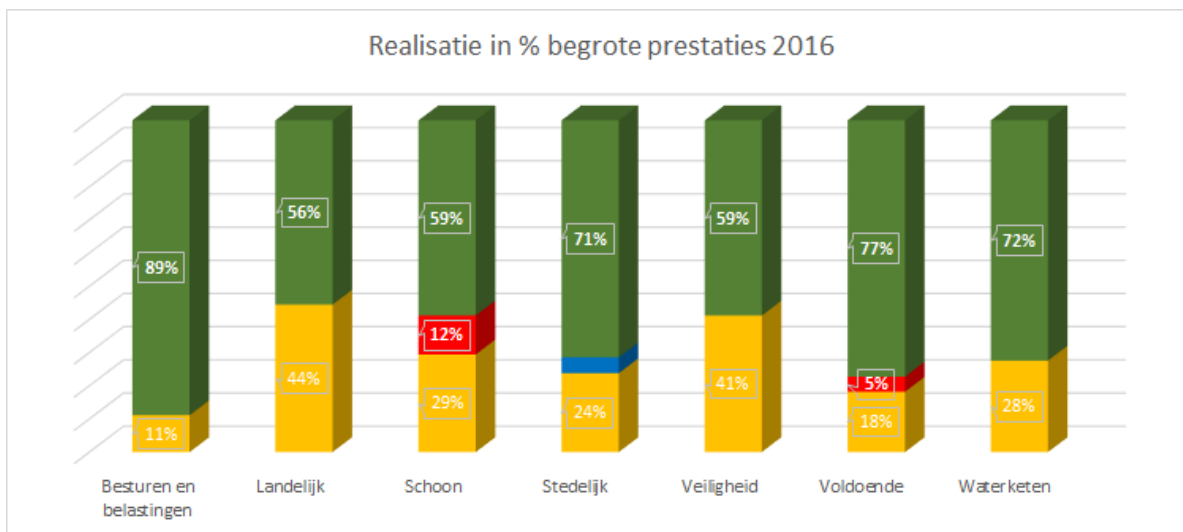
2.3.3. Het jaar 2016 in één oogopslag, de realisatie van de begrote prestaties

Om de doelen en subdoelen te realiseren zijn maatregelen (inspanningen) benoemd. Bij elke maatregel zijn concrete jaarprestaties in de begroting opgenomen. Van het aantal begrote prestaties loopt 98% op schema (groen), is gestart (geel) of loopt voor (blauw). Van het aantal begrote prestaties loopt 2% achter (rood) en is ook nog niet gestart.

Totaal aantal prestaties per programma:

Besturen en belastingen	Landelijk	Schoon	Stedelijk	Veiligheid	voldoende	Waterketen
9	9	17	21	17	22	58

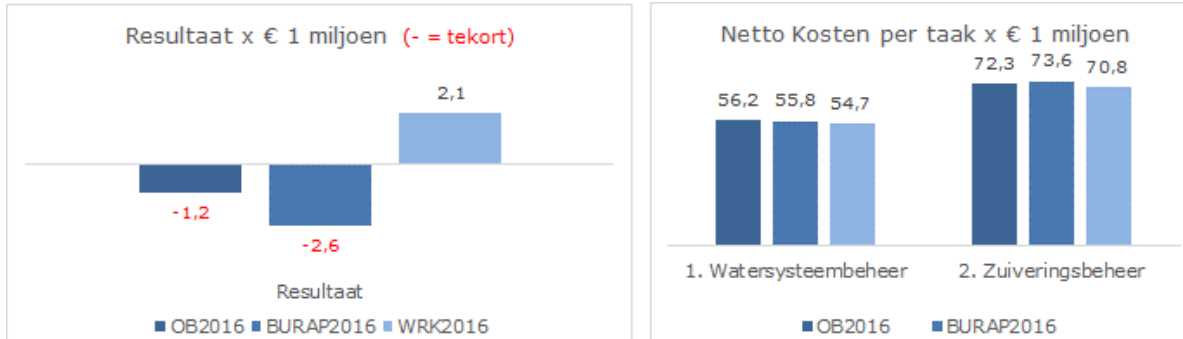
Per (deel)programma is er in procenten het volgende beeld:

Zoals in paragraaf 2.2 is aangegeven zijn de prestaties opgenomen in de bijlage van het jaarverslag (uitvoeringsinformatie). Hierin zijn ook de begrote prestaties opgenomen die niet in het WBP zijn opgenomen (zoals beheerprestaties).

2.3.4. Het jaar 2016 in één oogopslag, financieel

De exploitatie

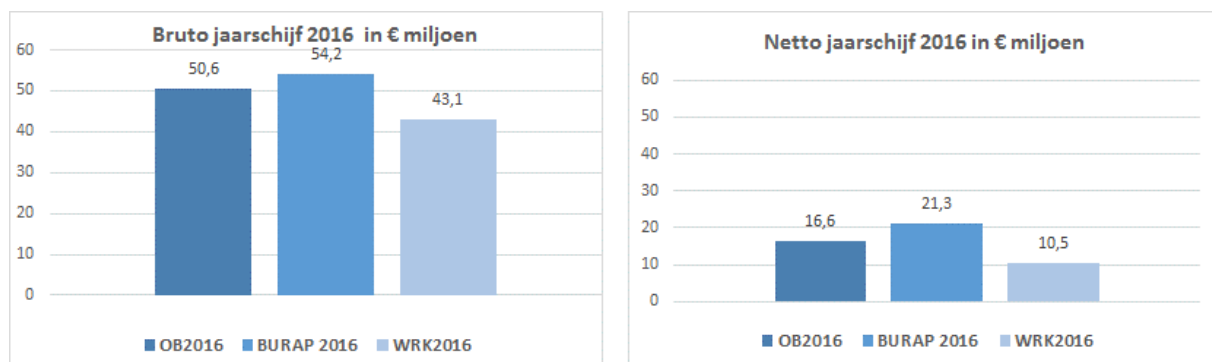
Oorspronkelijk begroot (OB2016) was een tekort van € 1,2 miljoen. Bij de BURAP (BURAP2016) is dit bijgesteld naar een verwacht tekort van € 2,6 miljoen. Uiteindelijk laat de jaarrekening een positief saldo zien van € 2,1 miljoen (WRK2016). De 2^e grafiek laat de netto kosten per taak zien. Ten opzichte van de BURAP is het resultaat € 4,7 miljoen beter dan verwacht bij de BURAP. De grootste verschillen ten opzichte van de BURAP zijn:

- € 1,1 miljoen lagere afkoppelbijdragen voor ontvlechten waterstromen. Door vertraging in uitvoering schuiven deze bijdragen door naar 2017;
- € 0,9 miljoen hogere belastingopbrengsten;
- € 1,3 miljoen lagere afschrijvings- en rentelasten a.g.v. ontvangen subsidiegelden kleine projecten, latere oplevering van projecten en lagere rentelasten door lagere rente en minder leningen;
- € 1,1 miljoen minder personeelslasten ten laste van exploitatie o.a. door:
 - o gefaseerde invulling in 2016 en 2017 van extra begrote formatie in 2016;
 - o meer gesubsidieerde uren door meer bestede uren aan dijkverbetering en Ruimte voor de Rivier Projecten;

- meer geactiveerde uren door bestuursbesluit bij Voorjaarsnota om met ingang van 2016 uren van 90% of meer gesubsidieerde projecten te activeren;
- meer doorbelaste uren aan derden in verband met werkzaamheden voor derden o.a. Bio Energiecentrale Harderwijk;
- minder inhuur.
- € 0,6 miljoen lagere kosten GBLT 2016 met name door hogere invorderopbrengsten (dwangbevelkosten e.d.) als gevolg van het wegwerken van achterstanden bij invordering;
- € 0,7 miljoen lagere slibkosten met name door lagere chemicaliënkosten(lagere prijzen) en lagere transport- en verwerkingskosten;
- € 1,0 miljoen doorschuif naar 2017 van de in de BURAP verwachte vrijval risicoreservering ruimte voor de rivierproject CoVo (huidige prognose verwachte vrijval ca. € 0,3 miljoen);
- € 0,5 miljoen periodiek groot onderhoud gistingstank slibverwerking externe afvalstromen;
- € 0,5 miljoen lagere opbrengsten teruglevering elektra en SDE subsidie in verband met nog niet optimaal functionerende energie- en grondstoffenfabrieken Amersfoort en Apeldoorn.

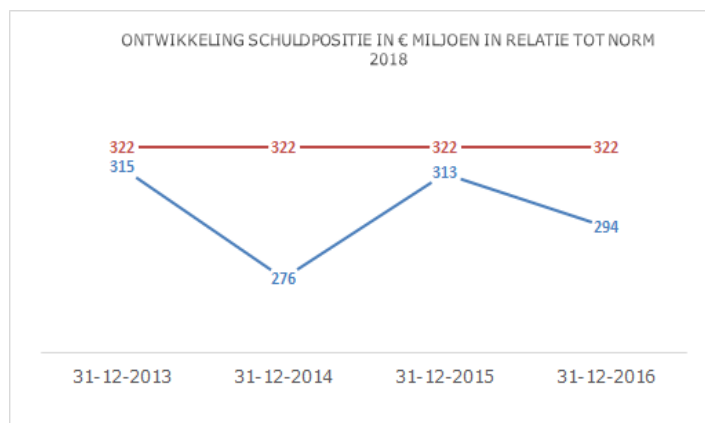
In paragraaf 2.3.5 is een uitgebreidere toelichting opgenomen.

De investeringen (exclusief werken voor derden: Ruimte voor de Rivier en KRW IJssel)

De bruto investeringen zijn met € 43,1 miljoen uitgekomen op 85% van de oorspronkelijke begroting en op 80% van de raming bij de BURAP. In paragraaf 2.3.6 is een uitgebreide toelichting opgenomen. In de ramingen was ook € 6,5 miljoen opgenomen voor investeringen in de Bio Energiecentrale in Harderwijk. Deze investeringen zijn doorgeschoven naar 2017 in de vorm van een achtergestelde lening. Wanneer deze post buiten beschouwing wordt gelaten dan komt de gerealiseerde bruto jaarschijf uit op 98% (2015: 73%, 2014: 59% en 2013: 31%). De stijgende lijn van de afgelopen jaren is daarmee voortgezet.

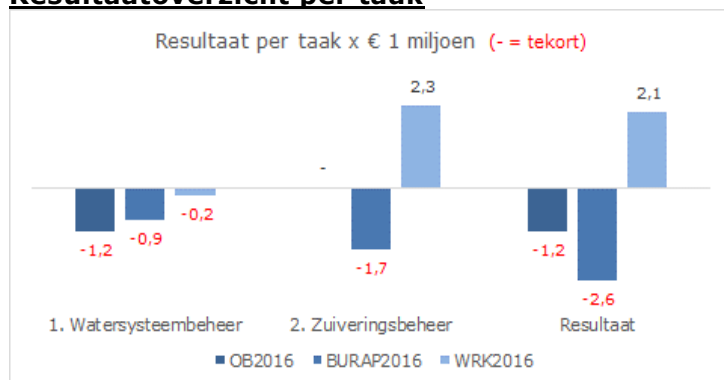
De schuldpositie

Met het oog op onze eigen schuldpositie besloot het algemeen bestuur eerder dat onze schuldpositie eind 2018 maximaal gelijk is aan het niveau van begin 2013, te weten € 322 miljoen. Eind 2016 bedraagt onze schuldpositie € 294 miljoen (2015: 313 miljoen). Dit bedrag is gebaseerd op een nieuwe (landelijke) formule. Bij de voorjaarsnota houden we het schuldplafond opnieuw tegen het licht. Voor meer informatie zie paragraaf 4.6.6.

2.3.5. Financiën samengevat – exploitatie per taak

Resultaatoverzicht per taak

Hierna worden per taak de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting (OB) en de gewijzigde begroting (BURAP) toegelicht.

De met **v** aangeduide posten geven aan dat sprake is van een voordeel ten opzichte van de raming, de met een **n** aangegeven posten geven aan dat sprake is van een nadeel.

Het totaal resultaat over 2016 valt € 3,3 miljoen voordeliger uit dan oorspronkelijk begroot en € 4,7 miljoen voordeliger dan geraamd bij de BURAP.

Het tekort voor de taak watersysteembeheer valt € 1,0 miljoen lager uit dan oorspronkelijk was begroot en € 0,7 miljoen lager dan verwacht bij de BURAP.

Het overschot voor de taak zuiveringsbeheer valt € 2,3 miljoen hoger uit dan oorspronkelijk was begroot en € 4,0 miljoen hoger dan verwacht bij de BURAP.

Analyse resultaat taak watersysteembeheer

Het lagere tekort van de taak watersysteembeheer is het gevolg van lagere netto kosten. Deze zijn € 1,4 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot en € 1,1 miljoen lager dan geraamd bij de BURAP. Tegenover deze lagere netto kosten staan ook € 0,4 miljoen (waarvan € 0,3 miljoen structureel) lagere belastingopbrengsten. In de tabellen hierna is in hoofdlijnen een analyse van de afwijkingen gemaakt.

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
Lagere afschrijvingslasten. In de BURAP zijn enkele projecten die onder de activeringsgrens van € 0,1 miljoen uitkomen conform het afschrijvingsbeleid in 1 keer afgeschreven. Daarbij zijn alleen de bruto bedragen meegenomen en niet de voor deze projecten ontvangende subsidiebedragen. Daarnaast zijn enkele projecten doorgeschoven naar 2017.	-0,1	v	-0,5	v	
Lagere rentelasten door minder aangetrokken leningen als gevolg van lagere investeringen en een lager rentepercentage.	-0,3	v	-0,1	v	
Afschrijvings- en rentelasten	-0,4	v	-0,6	v	
In de BURAP is een vrijval risicoreservering van € 1 miljoen van het Ruimte voor de Rivier project Cortenoever-Voorsterklei opgenomen. Omdat door nog lopende discussiepunten het project niet in 2016 maar in 2017 wordt afgesloten, schuift de verwachte vrijval door naar 2017. De huidige prognose is dat de vrijval in 2017 lager is en uitkomt op ca. € 0,3 miljoen.	0,0	-	1,0	n	
Personeelslasten op deze taak, meer uren dijkverbetering, meer uren ombouw onderhoudspaden en meer inhuur voor o.a. crisisbeheersing en leggers. Hiertegenover aanmerkelijk minder uren watersysteemprojecten.	0,0	-	-0,7	v	
Meer uren geactiveerd o.a. door het bestuursbesluit in 2016 om niet alleen uren van de volledig gesubsidieerde projecten te activeren maar ook de uren van 90% of meer gesubsidieerde projecten.	-0,8	v	-0,4	v	-0,4

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
De verkoop gronden i.h.k. van de beleidsharmonisatie vond niet in 2016 plaats. Begroot was € 0,8 miljoen opbrengsten. Hiertegenover staat dat ook de hiermee verband houdende notaris- en kadasterkosten daardoor lager uitvallen.	0,3	n	0,2	n	
Hogere kosten ombouw van smal- naar breedspoor onder andere door versnelling van 60km in 2016.	0,3	n	0,2	n	
Lagere uitgaven voor baggeren en saneren waterbodems.	-0,4	v	-0,3	v	
Lagere kosten monsternames en analyses watersysteem o.a. uitstel Egelbeek en doorschuiven De Grift en Veldbeek naar 2017.	-0,2	v	-0,1	v	
Aandeel van deze taak in de toevoeging aan de pensioenvoorziening voor het bestuur.	0,1	n	0,1	n	
Aandeel van taak watersysteem in lagere bijdrage GBLT.	-0,3	v	-0,3	v	
Overige diverse kosten	0,0	-	-0,2	v	
Overige kosten	-1,0	v	-0,5	v	-0,4
Totaal afwijking netto kosten	-1,4	v	-1,1	v	-0,4

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
Lagere belastingopbrengst 2016	0,3	n	0,2	n	0,3
Hogere belastingopbrengsten voorgaande jaren	-0,2	v	-0,1	v	
Meer oninbaar	0,3	n	0,3	n	
Lagere belastingopbrengsten watersysteem	0,4	n	0,4	n	0,3

Analyse resultaat taak zuiveringsbeheer

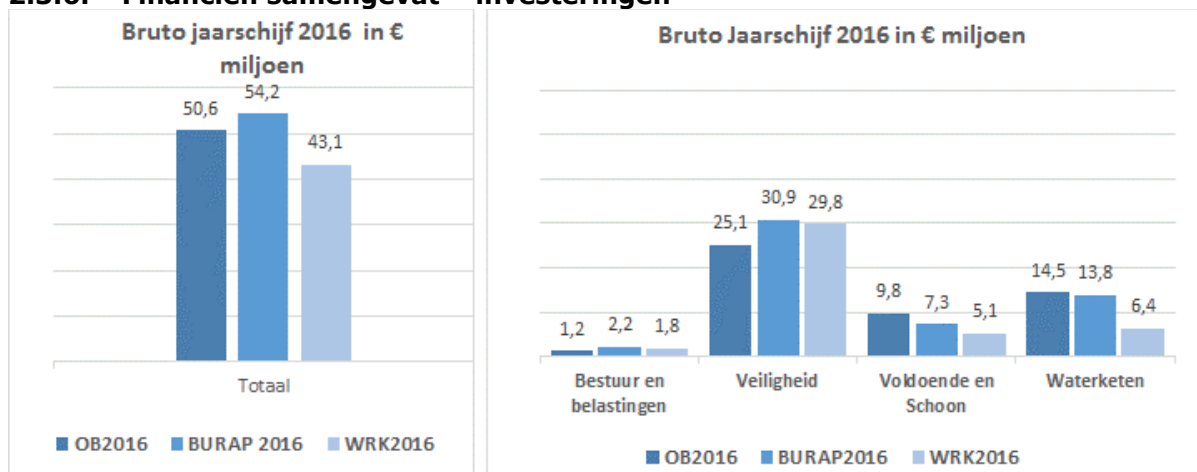
Het lagere tekort van de taak zuiveringsbeheer is enerzijds het gevolg van lagere netto kosten (€ 1,5 miljoen lager dan oorspronkelijk begroot en € 2,8 miljoen lager dan BURAP). Anderzijds zijn de belastingopbrengsten € 0,7 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot en € 1,2 miljoen hoger dan geraamd bij de BURAP. In de tabellen hierna is op hoofdlijnen een analyse van de afwijkingen gemaakt.

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
Lagere afschrijvingslast onder andere door latere oplevering van projecten en het doorschuiven van enkele kleine projecten.	-0,2	v	-0,2	v	
Lagere rentelasten door lagere investeringen en een lager rentepercentage dan begroot.	-0,6	v	-0,3	v	
Afschrijvings- en rentelasten	-0,8	v	-0,5	v	
Lagere afkoppelbijdragen ontvlechten waterstromen door vertraging in de uitvoering van projecten bij gemeenten. Het niet uitgegeven deel van het begrote bedrag wordt toegevoegd aan een bestemmingsreserve (zie paragraaf 5.1.10). Bij de BURAP is het begrote bedrag met € 0,2 miljoen verhoogd in verband met 10% bijdrage in kosten afkoppelen in Putten	-0,9	v	-1,1	v	
Afkoppelbijdragen Klimaat Adaptieve Stad (KAS)	-0,9	v	-1,1	v	
Hogere onderhoudskosten SEA (Slibverwerking Externe Afvalstromen) in Apeldoorn in verband met groot onderhoud/schoonmaak gistingstank.	0,4	n	0,4	n	
Lagere opbrengsten externe afvalstromen o.a. door stilstand i.v.m. groot onderhoud van SEA.	0,3	n	0,1	n	
SEA	0,7	n	0,5	n	

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
Minder opbrengst teruglevering elektra in Apeldoorn door in 2016 nog niet optimaal functionerende energie- en grondstoffenfabriek	0,4	n	0,3	n	0,2
Minder SDE subsidie door nog niet optimaal werkende energiefabriek Apeldoorn.	0,2	n	0,1	n	0,1
Minder SDE subsidie energiefabriek Amersfoort. De energiefabriek leverde nog onvoldoende biogas in 2016 onder ander door een vertraagde oplevering.	0,3	n	0,1	n	
Lagere opbrengsten Energiefabrieken	0,9	n	0,5	n	0,3
Lagere kosten chemicaliën o.a. door gewijzigde prijzen in 2016. Met name de kosten in Amersfoort vallen lager uit.	-0,5	v	-0,5	v	
Minder personeelskosten op deze taak door o.a.: - Gedeeltelijke invulling van extra begrote formatie voor waterketen(in de loop van 2016/2017 ingevuld); - Meer ureninzet op waterveiligheidsprojecten (taak watersysteem); - Meer doorbelaste uren aan derden onder andere i.v.m. werkzaamheden Bio Energiecentrale Harderwijk; - Meer indirecte uren Tegenover deze lagere kosten staan meer kosten voor inhuur o.a. planvorming duurzaamheid/innovatie	-0,9	v	-1,1	v	
Aandeel van deze taak in de toevoeging aan de pensioenvoorziening voor het bestuur	0,2	n	0,2	n	
Aandeel van taak watersysteem in lagere bijdrage GBLT 2016	-0,3	v	-0,3	v	
Overige diverse kosten	0,1	v	-0,5	v	
Overige kosten	-1,4	v	-2,2	v	
Totaal afwijking netto kosten	-1,5	v	-2,8	v	0,3

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP	Structureel
Hogere belastingopbrengst 2016	0,0		-0,6	v	
Hogere belastingopbrengsten voorgaande jaren	-1,2	v	-1,1	v	
Meer oninbaar	0,5	n	0,5	n	
Hogere belastingopbrengst zuiveringsbeheer	-0,7	v	-1,2	v	0,0

2.3.6. Financiën samengevat – investeringen

De totale bruto investeringen¹ bedroegen in 2016 €43,1 miljoen (WRK2016). Oorspronkelijk begroot (OB2016) was € 50,6 miljoen. Bij de BURAP vond een bijstelling plaats naar € 54,2

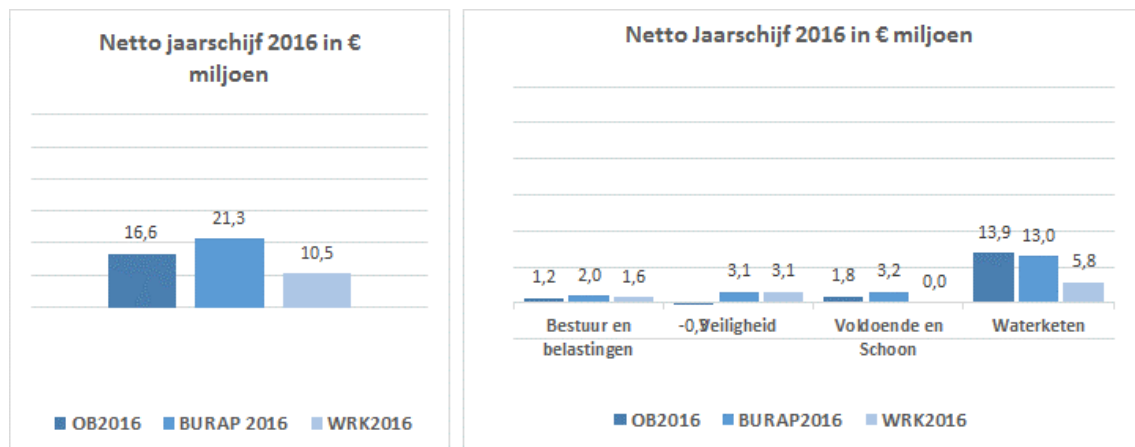
¹ Exclusief werken voor derden (Ruimte voor de Rivier en KRW maatregelen IJssel)

miljoen. In de ramingen is € 6,5 miljoen opgenomen voor investeringen in de Bio Energiecentrale in Harderwijk. Deze investeringen zijn doorgeschoven naar 2017 in de vorm van een achtergestelde lening. Wanneer deze post buiten beschouwing wordt gelaten dan komt de gerealiseerde bruto jaarschijf uit op 98% (2015:73%, 2014:59% en 2013: 31%).

Kenmerkend voor investeringen is dat de inkomsten en uitgaven zich over meerdere jaren uitstrekken. Het ritme van de uitgaven en inkomsten gedurende een begrotingsjaar kan anders uitvallen dan waarmee ten tijde van het opstellen van de begroting rekening werd gehouden. De belangrijkste afwijkingen op de bruto jaarschijf 2016 per programma zijn:

- Zoals uit de grafiek blijkt is alleen bij het programma Veiligheid sprake van hogere bruto investeringen (€ 4,7 miljoen hoger dan oorspronkelijk begroot). Dit betreft met name extra werkzaamheden voor de dijkverbetering ZRE (Zuidelijke Randmeren en Eemdijken) onder andere als gevolg van versnellingen. Hierdoor schuiven kosten van 2017 naar 2016. De dijkverbetering wordt nagenoeg geheel gesubsidieerd (zie ook paragraaf 3.2.5. onderdeel investeringen);
- De bruto investeringen voor Voldoende en Schoon zijn € 4,7 miljoen lager dan oorspronkelijk geraamd. Een drietal projecten zijn doorgeschoven zoals de renovatie en herinrichting steunpunt Kallenbroek, Enkaleiding Ede en de oplevering van Toevoerkanaal fase 2 (zie ook paragraaf 3.3.7. onderdeel investeringen);
- De totale bruto investeringen voor waterketen komen € 8,1 miljoen lager uit dan oorspronkelijk begroot. Dit wordt voor € 6,5 miljoen verklaard door de Bio Energiecentrale Harderwijk (zie ook paragraaf 3.4.5 onderdeel investeringen);

De netto-investeringen (bruto investeringen minus subsidies) worden als volgt gespecificeerd:

Werken voor derden

In het kader van Ruimte voor de Rivier, de Kaderrichtlijn Water (KRW) IJssel en twee overige projecten voert het waterschap projecten uit voor derden en gefinancierd door derden (zie ook paragraaf 5.1.6).

In onderstaand overzicht worden de gegevens van deze projecten toegelicht:

Project	Bruto krediet	Huidige raming	Uitgaven t/m 2015	2016	Uitgaven t/m 2016	Ruimte t.o.v. krediet
Veessen-Wapenveld	119,3	102,4	66,0	16,7	82,7	36,6
Cortenoever en Voorsterklei	42,2	43,7	31,8	9,8	41,6	0,6
<i>Totaal Ruimte voor de Rivier</i>	<i>161,5</i>	<i>146,1</i>	<i>97,8</i>	<i>26,5</i>	<i>124,3</i>	<i>37,2</i>
KRW IJssel	29,9	25,0	10,1	12,9	23,0	6,9
Overige	1,1	9,0	0,0	0,4	0,4	0,7
Totaal	192,5	180,1	107,9	39,8	147,7	44,8

3. Programmaverantwoording

3.1. Algemeen

De programmaverantwoording bevat de verantwoording over de realisatie van de in de begroting 2016 opgenomen doelen en geplande maatregelen. Per programma zijn de volgende paragrafen opgenomen:

- Inhoud: Wat houdt het programma in?
- Waar staan we nu en wat komt er op ons af: Wat waren in 2016 belangrijke ontwikkelingen voor dit programma?
- Totaalbeeld voortgang hoofddoelen: Wat is het effect van 2016 op de voortgang van de hoofddoelen?
- Wat hebben we in 2016 gedaan?
- Wat heeft het gekost?: Wat zijn de werkelijk kosten (exploitatie en investeringen) ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 2016 en de begroting na wijzigingen naar aanleiding van de BURAP.

In het jaarverslag staan de doelen en de opgaven uit het waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) centraal. Deze worden zichtbaar gemaakt in de lichtgroene kaders die rechtstreeks uit het WBP komen. In onderstaand kader wordt uitleg gegeven over de betekenis van de symbolen die voor de doelen staan.

Doelen en het programma

De doelen omvatten de kerntaken en de nieuwe ontwikkelingen. Voor de maatregelen is een selectie gemaakt waarbij de focus met name ligt op wettelijke verplichtingen en grotere opgaven. Daarnaast zijn ook maatregelen opgenomen waarmee we invulling willen geven aan onze bestuurlijke ambitie. De maatregelen voorzien van   zijn een voortzetting van het huidige werk en beleid. De maatregelen met een bouwen voort op de huidige ambitie uit de lopende planperiode en boeken uiteindelijke resultaten in de komende planperiode. Met de maatregelen met een zetten we een flinke stap richting de ambities.

In de grafieken is de voortgang op de prestaties weergegeven door de volgende kleuren:

- Prestatie loopt conform planning
- Prestatie loopt achter op planning maar is wel gestart
- Prestatie loopt achter op planning en is ook nog niet gestart
- Prestatie loopt voor op planning
- Niet gemeten

3.2. Programma 1: Veiligheid

3.2.1. Inhoud

Onze missie is om onze inwoners te beschermen tegen overstromingen en ernstige wateroverlast. Wij zorgen er voor dat onze waterkeringen op orde zijn en voldoen aan de gestelde normen. Wij streven naar toekomstbestendige en robuuste waterkeringen met een innovatieve, doelmatige en sobere aanpak. In samenwerking met derden geven wij waar mogelijk ruimte voor multifunctionele waterkeringen.

Onze zorgtaak voor de waterkeringen voeren wij systematisch en transparant uit. Wij toetsen onze primaire en regionale waterkeringen in een cyclus van 12 jaar. Die tijdspanne vraagt een continu proces van inspecteren, toetsen, monitoren en uitvoeren van (beheer)maatregelen om te blijven voldoen aan de norm.

3.2.2. Waar staan we nu en wat komt er op ons af

Het op orde brengen en houden van onze waterkeringen is een continu proces. Er zijn verbetermaatregelen in voorbereiding en in uitvoering langs primaire en regionale waterkeringen. Tegelijkertijd implementeren wij het nieuwe waterveiligheidsbeleid dat is gestoeld op de risicobenadering. Op 1 januari 2017 treden de nieuwe normen voor primaire waterkeringen in werking en is het beoordelingsinstrumentarium deels beschikbaar om in 2023 tot een eerste veiligheidsoordeel te komen.

In het Deltaprogramma is afgesproken om de waterveiligheid in 2050 op orde te hebben met een samenspel van dijkverbetering en rivierverruiming. In 2016 is met partners gewerkt aan de actualisatie van de voorkeursstrategie om tot een concreet en haalbaar pakket van rivierverruiming te komen. De verwachting is dat in het rivierengebied in ieder geval forse dijkverbeteringsmaatregelen nodig zijn.

3.2.3. Totaalbeeld voortgang hoofddoelen in 2016

3.2.4. Wat hebben we in 2016 gedaan?

Meerlaagsveiligheid

We hebben een rol opvatting als partner in de meerlaagsveiligheid.

- We bepalen een strategie voor de invulling van onze rol in de meerlaagsveiligheid, waarbij het uitgangspunt is dat we onze partners proactief over oplossingen over meerlaagsveiligheid adviseren.

Wij verkenden met enkele gemeenten, provincies en de veiligheidsregio's wat nodig is voor de toepassing van de meerlaagsveiligheidsbenadering. Daarbij is geconcludeerd dat actuele en dynamische overstromingsmodellen en -kaarten de basis vormen voor een goede discussie over toepassing. Het waterschap pakt dit op en komt in overleg met gebiedspartners met een voorstel om overstromingsscenario's voor het beheergebied door te rekenen.

Veiligheidsnormen primaire waterkeringen

De primaire waterkeringen voldoen aan de wettelijke (nieuwe) veiligheidsnormen.

- We nemen met gebiedspartners een beslissing over de versnelde en integrale uitvoering van de ambitie Grebbedijk Deltadijk.
- We brengen samen met Waterschap Rijn en IJssel en Waterschap Groot Salland de financiële en ruimtelijke consequenties van de nieuwe normen voor de IJsseldijken in beeld.
- We bereiden ons voor op de toetsing van de primaire waterkeringen met nieuwe veiligheidsnormen, door onze gegevens op orde te brengen voor de nieuwe toetsronden en proeftoetsingen uit te voeren. Wij voeren in het beheergebied projecten uit van het HWBP:
 - Wij voeren onze verbetermaatregelen uit aan de Eem- en Randmeerdijken en de primaire kering langs het Apeldoorns kanaal.
 - Wij blijven actief meedoen aan het Project Overstijgende Verkenning Piping om zo op de hoogte te blijven van de meeste recente kennis.

Ruimte voor de Rivier - project Cortenoever Voorsterklei

De dijk is circa 1.000 meter landinwaarts verlegd en een deel van het nu buitendijks gelegen gebied is vergraven om meer ruimte te creëren in situaties van hoogwater. De uitvoering van het werk in zowel Voorsterklei als in Cortenoever is gereed. De mijlpaal veiligheid in het gebied Voorsterklei is door Rijkswaterstaat eind 2016 genomen. In 2017 wordt door Rijkswaterstaat nog de mijlpaal veiligheid in het gebied Cortenoever verwacht.

De bouw van de gemalen Nijenbeek en Laag Helbergen is in 2016 afgerond. De gemalen zijn overgedragen aan de afdeling beheer van het waterschap.

Ruimte voor de Rivier - project Veessen Wapenveld

De hoogwatergeul nadert haar voltooiing. Zo zijn de West- en Oostdijk gebouwd, is het inlaat- en uitlaatwerk gerealiseerd, zijn diverse bruggen gebouwd zoals die bij de Werverdijk, evenals het waterhuishoudingsstelsel bestaande uit watergangen, doorlaten, stuwen, gemalen en een uitwateringssluis.

In 2017 resteert de afbouw van wegen en recreatieve voorzieningen als fietspaden, rustpunten en een vogelkijkhut. De bouw van de hoogwatergeul is daarmee zover dat de bestaande keringen in februari 2017 afgegraven zijn. Hierna is het gebied hoogwaterveilig en kan de geul gebruikt worden.

Sinds december rijdt het verkeer over de brug van de inlaat. De inlaat bestaat uit een constructie met 60 stalen kleppen die hydraulisch bediend worden. Deze kleppen worden bij extreem hoogwater binnen 12 uur geopend, hetgeen succesvol is getest door een team medewerkers van het waterschap en de aannemer.

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Wij hebben verbetermaatregelen uit het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) in voorbereiding en uitvoering. De uitvoering van de dijkverbetering Zuidelijke Randmeren en Eem liep door in 2016. In 2016 zijn de Zeedijken en Jericho opgeleverd en is de uitvoering van Kern Eemdijk Zuid (zo goed als) gereed gekomen. De deeltrajecten WEN (Westdijk-Eemdijk Noord) en EES (Eemdijk-Zuid, Eemlandse en Slaagse dijk) zijn vergevorderd en worden in 2017 afgerond. In september is gestart met de aanleg van de innovatieve waterkering in de Kern van Spakenburg. De uitvoering loopt voorspoedig en de oplevering wordt verwacht begin 2017. Er is veel publieke belangstelling voor dit innovatieve project. Waar nodig wordt voor opgeleverde trajecten gestart met ontwikkelbeheer om de grasmat versneld op orde te krijgen. Project Veiligheid Zuidelijke Randmeren en Eem gaat in 2017 het laatste jaar van de uitvoering in. De dijken langs de Eem en het randmeer zijn eind 2017 veilig.

Voor de IJsseldijk langs het 5^e en 6^e pand van het Apeldoorns Kanaal is de verkenning gestart. Deze verkenning vraagt meer tijd, omdat rekening wordt gehouden met de nieuwe veiligheidsnormen. In 2017 wordt een voorkeursalternatief opgeleverd. Ook de verkenning voor de verbetermaatregelen noordelijke Randmeerdijken vraagt meer tijd. Begin 2017 is het plan van aanpak gereed en beschikt waarna de verkenning start.

De Grebbedijk is opgenomen in het Hoogwaterbeschermingsprogramma onder voorbehoud van een rijksoordeel over de waterveiligheid. Wij voerden een veiligheidsbeoordeling uit op basis van het beschikbare instrumentarium. Op basis van onze rapportage verwachten wij begin 2017 een rijksoordeel. Wij zijn gestart met een gebiedsproces en de voorbereiding van de verkenning Grebbedijk. Samen met gebiedspartners willen wij de veiligheidsopgave waar mogelijk samen laten gaan met het onderzoeken van ruimtelijke kansen.

Nieuwe veiligheidsnormen

Eind 2016 kwam het landelijke beoordelingsinstrumentarium beschikbaar om onze dijken te beoordelen op de nieuwe veiligheidsnormen. Tot het laatste moment is het instrumentarium aangepast. Ons volledige plan van aanpak is daarom pas in 2017 beschikbaar. Wel inventariseerden wij onze gegevens en bereidden de verdere gegevensinwinning voor. Deze eerste veiligheidsbeoordeling vraagt tot 2023 nog een forse inspanning, waarbij wij zoveel mogelijk samenwerking zoeken met andere waterschappen.

IJsseldijken

Wij zijn samen met de waterschappen Rijn en IJssel en Drents Overijsselse Delta gestart met een analyse van de betekenis en doorwerking van de nieuwe normen. Daarmee kregen wij inzicht in de dijkverbeteropgave langs de IJssel tot 2050. Die inzichten zijn en worden gebruikt bij de voorbereiding van de veiligheidsbeoordeling en bij de actualisatie van de voorkeursstrategie. Wij gebruiken de inzichten ook voor een uitvoeringsstrategie tot 2050, waarbij wij rekening houden met ruimtelijke ontwikkelingen zoals rivierverruiming.

Veiligheidsnormen regionale en overige waterkeringen

De regionale waterkeringen voldoen aan de provinciale veiligheidsnormen.

- ➡➡ We voeren de verbetermaatregelen uit aan de Maatpolderkade.
- ➡➡ We bereiden ons voor op de toetsing van de regionale waterkeringen (2022) door gegevens te verzamelen en proeftoetsingen uit te voeren.

Bij de voorbereiding van de maatregelen voor de Maatpolderkade is een nadere analyse uitgevoerd naar veen. Er blijken op meer plaatsen slappe veenlagen in de ondergrond aanwezig. Tegelijkertijd toont landelijk onderzoek aan dat veen sterker is dan gedacht. Dat betekent dat wij de definitieve aanpak van de Maatpolder in 2017 bepalen direct gevolgd door uitvoering in 2017 en 2018.

Volgens de HWBP planning is de Grebbedijk in 2024 op orde. Met dit uitgangspunt kunnen wij de afsluitbaarheid van de Slaperdijk beschouwen, rekening houdend met risico's en beheer- en verbeterkosten. In 2017 start de voorbereiding van de 2^e veiligheidstoetsing van de regionale waterkeringen, die in 2022 gereed moet zijn.

De overige waterkeringen voldoen aan de door ons gestelde veiligheidsnormen.

- ➡➡ We voeren de toetsing uit op de overige waterkeringen op basis van ons beleid 'overige keringen'.
- ➡➡ We programmeren eventuele (beheer)maatregelen die uit de toetsing volgen.

Voor de kade Hoenwaard zijn in 2016 herstelmaatregelen uitgevoerd en is een toekomstige aanpak van de Hoenwaard verkend. Vooruitlopend op de geplande toetsing van de overige waterkeringen starten wij in 2017 met de toetsing van de kade Hoenwaard. Op basis hiervan

adviseren wij over de toekomstige aanpak van de kade rekening houdend met de nieuwe veiligheidsnormen voor primaire waterkeringen en gebiedsontwikkelingen zoals natuur.

Beheer en onderhoud waterkeringen

We hebben een integrale en eenduidige werkwijze voor beheer en onderhoud gebaseerd op het beheerplan en kwaliteitsbeelden.

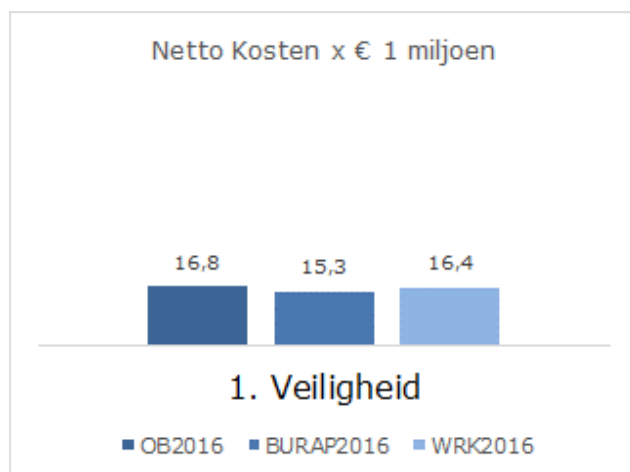
➡ We voeren het beheer en onderhoud uit volgens een actueel beheerplan en, indien al beschikbaar, conform integrale kwaliteitsbeelden.

In 2016 verbeterden wij de organisatie en aanpak van de zorgplicht voor de waterkeringen verder. De verbeteringen zijn mede gebaseerd op aanbevelingen van de toezichthoudende Inspectie Leefomgeving en Transport, die een audit uitvoerde. Aandachtspunten waren het onderhoud en risicogestuurd beheer. De op te stellen streefbeeld voor de waterkeringen dragen bij aan een adequate en risicogestuurde invulling van de zorgplicht.

3.2.5. Wat heeft het gekost?

Exploitatie 2016

In de grafiek hierna zijn, in miljoenen euro's, de werkelijke netto kosten in 2016 (WRK2016) afgezet tegen de begroting na wijzigingen (BURAP2016) en de oorspronkelijke begroting (OB2016).

De werkelijke kosten in 2016 vallen € 0,4 miljoen lager uit dan oorspronkelijk was begroot en € 1,1 miljoen hoger dan aangegeven bij de BURAP.

De belangrijkste verklaring voor het verschil met de BURAP is het doorschuiven van de vrijval risicoreservering van het Ruimte voor de Rivier project CoVo (€ 1,0 miljoen). Deze in de BURAP in 2016 verwachte vrijval risicoreservering schuift door naar 2017 en komt op basis van de huidige verwachting uit op € 0,3 miljoen.

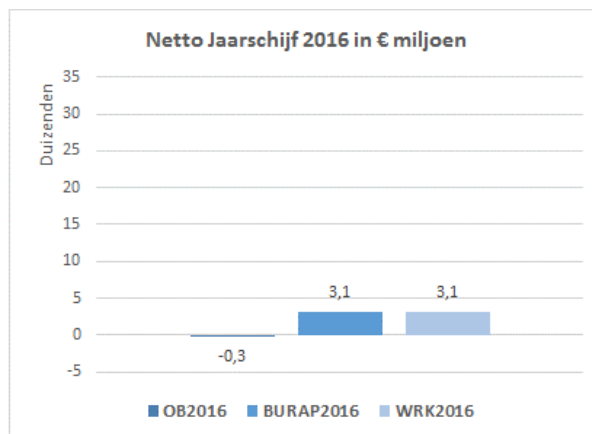
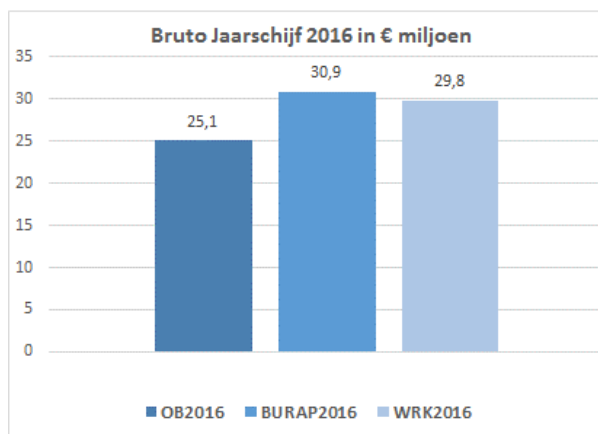
In onderstaande tabel worden de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting weergegeven en de afwijkingen ten opzichte van de BURAP. Met v wordt aangegeven dat sprake is van lagere kosten/hogere opbrengsten en met n wordt aangegeven dat sprake is van hogere kosten/lagere opbrengsten.

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
Lagere afschrijvingslasten	-0,2	v	0,0	-
Lagere rentelasten door minder aangetrokken leningen en lager rentepercentage dan begroot	-0,1	v	-0,1	v
Afschrijvings- en rentelasten	-0,3	v	-0,1	v

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
De in de BURAP in 2016 verwachte vrijval risicoreservering van € 1 miljoen van het Ruimte voor de Rivier project Cortenoever-Voorsterklei (CoVo) schuift door naar 2017. Door nog lopende discussiepunten wordt het project naar verwachting pas medio of mogelijk zelfs eind 2017 afgesloten. De huidige prognose is dat de vrijval lager zal zijn en uitkomt op ca. € 0,3 miljoen.	0,0	-	1,0	n
Meer personeelslasten op dit programma door met name meer uren besteed aan de dijkverbeteringsprojecten en extra uren naar aanleiding van geconstateerde overtredingen van de aannemer bij het Ruimte voor de Rivier Project CoVo. Dit betreft grotendeels gesubsidieerde projecten, zie ook hierna.	0,5	n	0,5	n
Meer uren geactiveerd. Dit betreft uren voor dijkverbeteringsprojecten en uren van voor 90% of meer gesubsidieerde HWBP projecten. Dit laatste was niet begroot. Het bestuur besloot hierover bij de voorjaarsnota.	-0,7	v	-0,2	v
Herstel kade Hoenwaard schuift door naar 2017. Vanwege niet meer inzaaien en geen ontwikkelde grasmat in 2016 is er een reële kans op het weg spoelen van stukken kade. Daarom worden de werkzaamheden uitgevoerd in voorjaar 2017.	-0,1	v	-0,1	v
Lagere bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	-0,1	v	0,0	-
Overige kleinere aanpassingen per saldo	0,3	n	0,0	v
Overige kosten	-0,1	v	1,2	n
Totaal	-0,4	v	1,1	n

Investerings 2016

Bruto en netto investeringen jaarschijf 2016 (exclusief Ruimte voor de Rivier projecten)

De gerealiseerde bruto investeringen bedragen € 29,8 miljoen. Dat is 119% van de oorspronkelijke begroting. Ten opzichte van de BURAP vallen de bruto investeringen € 1,1 miljoen lager uit. De netto investeringen komen uit op het in de BURAP gemelde niveau. De belangrijkste oorzaken van de afwijking op dit programma zijn in de tabel hierna weergegeven:

Reden afwijking bruto jaarschijf in € miljoen	Veiligheid
1. Hogere, lagere kosten door meer-minderwerk, extra werk e.d.	1,9
2. Aanbestedingsresultaten	0,0
3. Verschuivingen tussen jaren	-0,8
4. Versnellen van projecten	3,9
5. Vervallen van projecten	-0,2
Eindtotaal	4,8

De hogere bruto investeringen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting zijn vooral het gevolg van de hogere investeringen (o.a. door versnellingen) in het project Dijkverbetering Zuidelijke Randmeren en Eem (ZRE). Deze zijn € 3,9 miljoen hoger dan oorspronkelijke geraamd. In de tabel hierna zijn de verschillen van de bruto jaarschijf met de oorspronkelijke begroting en BURAP toegelicht. De totale netto projectkosten van de dijkverbetering ZRE bedragen op basis van de huidige raming € 0,4 miljoen.

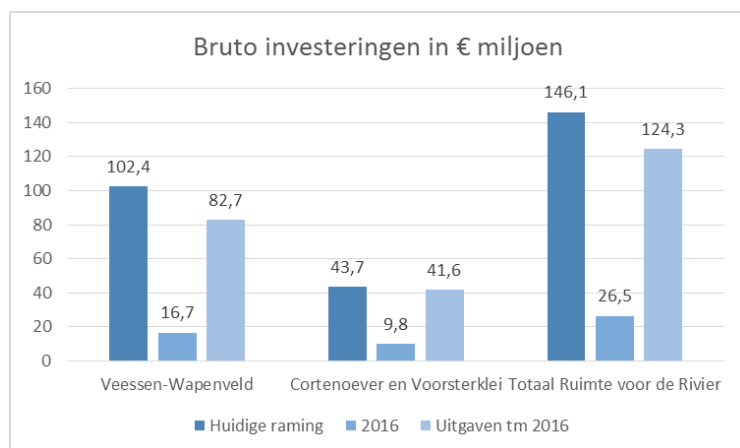
Dijkverbetering ZRE	Toelichting bruto afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Jericho	Tijdens het plaatsen van een damwand is schade ontstaan aan dichtbij gelegen bebouwing waardoor onderzoek benodigd was naar een alternatieve werkwijze. Daarnaast is verontreiniging aangetroffen onder de weg. Hierdoor was extra onderzoek, overleg en aanvragen van vergunningen benodigd. Dit veroorzaakte tevens stagnatiekosten.	1,2	-0,2
Eemdijk Zuid en Eemlandse dijken	Er is een damwand geweken waardoor een nieuw ontwerp gemaakt moest worden en geplaatst (€ + € 0,9 mln). Na nader onderzoek zijn nog diverse ontwerpen van damwanden aangepast en uitgevoerd (+ € 1,1 mln). Diverse verwijderen en saneren bodemvreemd materiaal (+ € 0,7 mln). Diverse overige kleinere wijzigingen waaronder realiseren afwateringen, overheveling werk vanuit ander deeltraject en bewonersafspraken (+ € 1 mln).	3,7	1,6
Kern Eemdijk Zuid	Er is een aantal aanvullende maatregelen uitgevoerd waaronder aanleg van dijktrappen, die niet eerder voorzien waren. O.a. om er voor te zorgen dat alle bewoners dezelfde voorzieningen hebben, indien ze dat wensen. Daarnaast is bij het ontgraven van de oude dijk gebleken dat deze klei niet kon worden hergebruikt waardoor nieuwe klei aangeleverd moest worden. Diverse kleinere afwijkingen (+ € 0,5 mln). Doorschuif van 2017 naar 2016 (+ € 0, 1 mln).	0,6	0,3
Westdijk en Eemdijk noord	Uitgaven van 2017 voor dit deeltraject vonden al in 2016 plaats.	0,9	-0,4
Kern Spakenburg	Uitgaven van 2017 voor dit deeltraject vonden al in 2016 plaats.	1,6	0,0
Dijkverbeterprogramma	De raming op dit hoofdprojectnummer voor onvoorziene uitgaven is (gedeeltelijk) overgeboekt naar de deeltrajecten.	-0,9	0,0
Arkemheensezeedijk en Oostdijk	Het werk kon eerder (in 2015) uitgevoerd worden, omdat er minder zettingen optraden bij de aanbermingen dan gedacht.	-1,5	0,0
Grondverwerving	Doorschuif deel schadevergoedingen voor gebruik rij- en werkstroken van 2015 naar 2016 doordat de rij- en werkstroken later dan gepland in gebruik worden genomen (+€ 1,5 mln). De raming grondverwerving is verlaagd (- € 0,8 mln) vooral een verlaging in de raming van de rij- en werkstroken, omdat over de werkelijke uitgaven nu meer duidelijkheid is. Er zijn enkele grondverwervingsdossiers waarvan de overdracht nog niet (geheel) gereed is. Hierdoor schuift de raming voor de aankopen en alle bijbehorende proces/organisatiekosten door naar 2017 (- € 1,4 mln).	-0,9	-1,4
Kabels en leidingen	Een deel van de K&L-verleggingen is doorgeschoven vanuit 2015; hierdoor is de totaalraming iets opgehoogd (+ € 0,2mln). De persleiding hoogland wordt rechtstreeks door de gemeente betaald en niet via het waterschap (-€ 0,6 mln). Enkele eindafrekeningen zijn pas laat in het jaar ontvangen van de kabel- en leidingexploitant. Vanuit het waterschap waren hierover veel vragen waardoor in 2016 geen definitieve eindafrekening plaatsvond (- € 0,4 mln).	-0,8	-0,4
Overig	Afwijking < € 0,5 mln	0,0	-0,1
Totaal per saldo hogere bruto bestedingen		3,9	-0,6

De grootste afwijkingen in de overige projecten op dit programma zijn:

Projectnaam	Toelichting brute afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Noordelijke Randmeerdijk	Start verkenningfase doorgeschoven naar 2017 (- € 0,3 mln). Bij de eerste ramingen is geen rekening gehouden met activeren van eigen uren op het project (+ € 0,2 mln). Doorschuif naar 2017 (- € 0,1 mln).	-0,2	0,0
Grebbedijk Nederrijn	De programmering in het programmavoorstel HWBP 2017-2022 vroeg opname in de investeringsbegroting (+ € 0,6mln). Daarnaast is een deel van de kosten doorgeschoven naar 2017 (-€ 0,2 mln).	0,4	-0,3
Verbetering waterkering 5 ^e en 6 ^e pand Apeldoorns Kanaal	Doorschuif uit 2015 (+ € 0,1 mln), hogere kosten verkenningfase + € 0,2 mln) eigen uren worden vanaf dit jaar op project geboekt (+€ 0,3 mln). Eind van het jaar schuiven enkele betaaltermijnen naar 2017 (-€ 0,1 mln).	0,5	-0,1
Overig	Afwijking < € 0,5 mln	0,2	-0,1
Totaal per saldo lagere brute bestedingen		0,9	-0,5

Investerings werken voor derden (Ruimte voor de Rivier)

In de tabel hierna is een overzicht gegeven van de brute investeringen tot en met 2016. Het betreft de volledig gesubsidieerde Ruimte voor de Rivier projecten Veessen-Wapenveld en Cortenoever-Voorsterklei.

Opgeleverde projecten in 2016

In 2016 zijn onderstaande grote (deel)projecten van de dijkverbetering ZRE gerealiseerd:

- Arkemheensezeedijk en Oostdijk: 4 km dijk verbeterd. Buitendijks is op een aantal locaties ruimhartig riet aangeplant als compensatie van door de werkzaamheden verdwenen riet;
- Jericho: Er is een hoogwaterbarrière aangelegd tussen de beide hoge gronden aan de randen van de wijk Jericho, waardoor de wijk en een stuk achterland tegen overstromen worden beschermd. Tevens is op verzoek, voor rekening van de gemeente Amersfoort, een deel van de riolering aangelegd respectievelijk vernieuwd en de bovenliggende verharding hersteld.

3.3. Programma 2: Watersysteem

3.3.1. Inhoud

Wij zorgen in het landelijk en stedelijk gebied voor voldoende en schoon oppervlaktewater. Onze inzet is gericht op de juiste hoeveelheid oppervlaktewater van de juiste chemische en ecologische kwaliteit op de juiste plaats en op het juiste moment. We willen daarmee bereiken dat inwoners optimaal kunnen wonen, werken en recreëren en dat de leefomgeving voor flora en fauna zo goed mogelijk wordt gefaciliteerd.

3.3.2. Waar staan we nu en wat komt er op ons af

Dit eerste jaar van het Waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) kenmerkt zich door verkenningen, onderzoeken en planvorming.

Landelijk gebied

Met beide provincies zijn we in gesprek over de POP3-subsidies (Plattelandsontwikkelingsprogramma). De POP3-subsidies zijn de financiële basis voor onze KRW-maatregelen, maar ook voor ecologische verbindingzones, klimaatmaatregelen, Deltaplan agrarisch waterbeheer en agrarisch waterbeheer. Onduidelijkheid over de subsidies leidde tot vertraging bij drie uitvoeringsprojecten.

In het landelijk gebied hebben we onze spilfunctie verder ingevuld en benut door actief in gesprek te treden met partners. Speciale aandacht gaat uit naar projecten in het kader van het Deltaplan agrarisch waterbeheer, het agrarisch waterbeheer dat de agrarische collectieven uitvoeren, het bodemprogramma, klimaat en droogtebestrijding.

Op nationaal niveau is de intentieverklaring "Delta aanpak waterkwaliteit en Zoetwater" ondertekend, waarin de bestuurders zich uitspreken om de waterkwaliteit verder te verbeteren. In 2017 worden de afspraken verder geconcretiseerd. Het is de bedoeling dat deze een plaats krijgen in het na de verkiezingen op te stellen nieuwe bestuursakkoord water (BAW).

Stedelijk gebied

Het stedelijk gebied is sterk in beweging en het speelveld verandert. Gezondheid, duurzaamheid, nul op de meter, leefkwaliteit en veiligheid zijn nadrukkelijke thema's in de stad. Verder speelt in het stedelijk gebied ook leegstand van onder andere kantoren, en de wens om de stad meer

leefbaar te maken, minder stenen meer groen om te kunnen anticiperen op de toenemende warmte ook met name in de steden. Een flexibele stad die kan meebewegen met de toekomst en wendbaar is om de opgaven van de toekomst aan te gaan; dat is de beweging die op dit moment zichtbaar is in de stad.

In de openbare ruimte in het stedelijk gebied zijn wij één van de vele spelers. De gemeente is hier heel vaak de eerste lijnorganisatie maar ook sociale innovatie en burgerinitiatieven spelen hier een nadrukkelijke rol. We gaan de komende tijd nieuwe partnerschappen en coalities aan, anders dan onze vertrouwde partners zoals de gemeenten. Om hierop te kunnen anticiperen benoemde het bestuur het stedelijk gebied als één van zijn speerpunten.

3.3.3. Totaalbeeld voortgang hoofddoelen in 2016 - landelijk water

Landelijk Water

3.3.4. Wat hebben we in 2016 gedaan in het landelijk gebied?

Aanpak wateroverlast

Het watersysteem voldoet aan de wateroverlastnormen; bij het oplossen van knelpunten hanteren we de nieuwe klimaatscenario's.

Wij lossen de geconstateerde knelpunten op en benutten daarbij de mogelijkheden in de haarvaten en buiten het watersysteem.

Voor de nieuwe toetsronde is een strategienota opgesteld met een maatregelenprogramma dat we in de periode tot en met 2021 uitvoeren. Hierbij houden we rekening met de verwachte klimaatverandering. Vanuit de vorige toetsronde resteert nog een kleine opgave: het knelpunt Noordelijke IJsselvallei is niet conform planning opgelost. De problematiek wordt integraal benaderd en daarom was aanvullend onderzoek nodig. Dit is inmiddels in gang gezet. De

resultaten ervan worden in 2017 verwacht. Mogelijk wordt een deel van de oplossing van het knelpunt doorgeschoven naar de nieuwe toetsronde.

In het stedelijk gebied is nog een kleine restopgave bij de Hondsgrijs in Twello. In 2016 is deze in breder perspectief beschouwd in relatie tot de gehele waterverdeling en wateraanvoer in en rond Twello.

Voorzieningenniveau zoetwater

Het voorzieningenniveau zoetwater is in beeld en uitgewerkt in een aanpak.

- We brengen in beeld wat de zoetwateropgave is, programmeren de afspraken die gemaakt worden over het voorzieningenniveau en voeren deze uit.
- We dragen bij aan het vastleggen van het voorzieningenniveau.

Het uitvoeringsprogramma en voorzieningenniveau is conform planning opgeleverd. Wel is het programma nog op hoofdlijnen en vooral gebaseerd op al geprogrammeerde activiteiten. Er is nog geen zicht op welke activiteiten we extra doen om aan deze doelstelling invulling te geven.

In 2016 bereidden we met gemeente Apeldoorn een pilot voor over het verhogen van de waterstand om hiermee de beleefbaarheid van het water te vergroten. Deze pilot wordt naar verwachting in 2017 gestart.

Samenwerking monitoring grond- en oppervlaktewater

Wij hebben samen met andere partijen kennis ontwikkeld op het gebied van grondwater en de samenhang met de bodem en oppervlaktewater.

- We starten met de vorming van een gezamenlijk grondwaterkennisteam. We focussen het eerste jaar op pluimbeheer, kennisontwikkeling en samenwerking. Via de jaarlijkse rapportage scherpen we de grondwaterstrategie verder aan en delen we de resultaten.

Het Q-team grondwater ging in 2016 succesvol van start. Het is een waardevol platform waar in verschillende werkgroepen kennis uitgewisseld wordt.

Doelen overige wateren

Wij hebben in beeld wat de opgave is op basis van de 'doelen voor overig water'.

- Wij stellen een visie op, waarin we aangeven welke ambities we hebben voor de 'doelen overig water'.
- Wij stellen samen met de gebiedspartners 'doelen voor overig water' op, waarbij de landelijke systematiek wordt gebruikt.
- Wij stellen een uitvoeringsprogramma op voor het realiseren van de doelen voor overige wateren.

Gedurende 2016 is op basis van (afweging) geprioriteerd binnen de in te zetten capaciteit. Dit heeft ertoe geleid dat het project 'doelen overig water' en de daarmee samenhangende visie niet is gestart in 2016. We denken erover na hoe we dit project kunnen faseren of smaller invullen. Het algemeen bestuur gaf in een informatieve vergadering richting aan de aanpak van dit onderwerp. Meebewegen en kansen pakken met partners staat centraal, zeker daar waar een bijdrage kan worden geleverd aan de realisatie van KRW-doelen. Op provinciaal niveau loopt nog een gesprek met de waterschappen over de aanpak en het ambitieniveau. De resultaten daarvan worden medio 2017 verwacht. Intussen gaan we al wel aan de slag om zo ook tegemoet te

komen aan de toezegging die het waterschap aan de gebiedspartners deed naar aanleiding van de inspraakreactie op het WBP.

Peilbeheer

Het peilbeheer is uitgevoerd volgens actuele peilbesluiten en peilenplannen.

We actualiseren de peilbesluiten Terwolde en Bunschoten.

Het Peilbesluit Hattem is afgerond. Op 22 juni 2017 leggen we deze ter vaststelling voor aan het algemeen bestuur.

Gedurende 2016 is op basis van (afweging) geprioriteerd binnen de in te zetten capaciteit. Als gevolg hiervan het actualiseren van de peilbesluiten Terwolde en Bunschoten uitgesteld. Volgens de waterverordening zijn we verplicht om onze peilbesluiten elke 10 jaar te herzien. Omdat het huidige peilbesluit Terwolde al meer dan 10 jaar oud is, betekent dit dat we voor dit gebied niet aan deze verplichting voldoen. De actualisatie van het peilbesluit Bunschoten is al wel gestart. Medio 2017 wordt voor dit gebied het ontwerp-peilbesluit verwacht.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

Wij hebben onze bijdrage geleverd aan de Europese KRW doelen door ons deel van de opgave te realiseren.

We voeren alle maatregelen uit van het stroomgebiedbeheersplan 2016-2021 waar wij genoemd zijn als uitvoerende partij.

Met de oplevering van de Modderbeek is een groot KRW-herinrichtingsproject afgerond in 2016. De samenwerkingsovereenkomst 'Binnenveld' wordt in het voorjaar 2017 verwacht. Met dit project wordt de resterende KRW-opgave in het Valleikanaal gerealiseerd.

Veel projecten zijn in 2016 voorbereid, maar niet alles liep conform planning. Vertragingen waren vaak te wijten aan factoren zoals inhoudelijke complexiteit, gebiedseisen, onduidelijke subsidie of gewijzigde prioritering op basis van de in te zetten capaciteit. Omdat we pas in het eerste jaar van de planperiode zitten is er geen reden om aan te nemen dat de KRW-doelstelling in gevaar komt. Met de provincies zijn we in gesprek rondom de POP3-subsidies waarvan het KRW-programma gebruikmaakt.

Beheer en onderhoud op basis van beheerplan en kwaliteitsbeelden

We hebben een integrale en eenduidige werkwijze voor beheer en onderhoud gebaseerd op het beheerplan en kwaliteitsbeelden.

We voeren het beheer en onderhoud uit volgens een actueel beheerplan en, indien al beschikbaar, conform integrale kwaliteitsbeelden.

Nog niet overal zijn kwaliteitsbeelden, maar er zijn in 2016 mooie stappen gemaakt. Zo ligt er voor de waterkeringen een systematiek om kwaliteitsbeelden op te stellen. Daarnaast is voor de KRW-waterlichamen in alle rayons in samenwerking met de rayonbeheerders een beeld besproken voor het ecologisch onderhoud. Dit wordt in de komende jaren verder uitgewerkt en geïmplementeerd in onderhoudsplannen.

We schaffen een onderhoudsbeheersysteem (OBS) aan en zijn gestart met de inrichting ervan. Met het OBS krijgen we beter inzicht in het areaal, de maatregelen en de bijbehorende kosten voor beheer en onderhoud van het watersysteem en waterkeringen.

Goede onderhoudssituatie voor de waterhuishoudkundige infrastructuur

Wij hebben een goede onderhoudssituatie voor de waterhuishoudkundige infrastructuur.

- We versterken gegevensbeheer door slimmere gegevensinfrastructuur en samenwerking met gegevenshouders (onder andere gemeenten en terreinbeherende organisaties).
- We versterken evaluatiegestuurd handelen door integrale monitoring op inspanning en effecten.
- We stellen een investeringsprogramma voor de waterhuishoudkundige infrastructuur op.

Deze doelstelling heeft veel samenhang met de organisatie-brede opgave 'gegevens op orde'. Daarom is hierbij aangesloten. Gevolg is dat vanwege de bredere scope de realisatie meer tijd kost en doorschuift naar 2017.

Natte landnatuur en N2000/PAS²

Wij leveren een bijdrage aan het hydrologisch herstel van natte landnatuur.

- Wij voeren voor een aantal herstelgebieden natte landnatuur (Bijlage B) maatregelen uit conform de afspraken uit de Samenwerkingsovereenkomst Gelderland 2015-2021.

We hebben samen met onze partners gezamenlijke doelen gerealiseerd voor N2000/PAS.

- Wij voeren de maatregelen uit die opgenomen worden in de plannen voor N2000 en PAS die medio 2015 worden vastgesteld.

De subsidiebeschikkingen Lampenbroek, Renkumse Beek, Gulbroek Oost, Valleilint en de klimaatcorridor Voorstonden/Leusveld-Oekense Beek zijn conform planning aangevraagd en verkregen. Ook is bij deze projecten al gestart met de projectvoorbereidingen.

Waterpartnerschap landelijk gebied

Wij hebben onze spilfunctie in het landelijk gebied benut om het watersysteem robuuster te maken, zowel qua waterkwaliteit als waterkwantiteit door doelen van het gebied te koppelen aan waterdoelen.

- We gebruiken de waterpotentiekaarten als basis voor het gesprek met gebiedspartners om in te springen op kansen die zich voordoen om onze ambities te realiseren en rapporteren jaarlijks hoeveel projecten we hebben opgepakt. Hierbij denk we ook aan Blauwe Diensten (Duurzaam Bodembeheer) en het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW).

Voor de waterpotentiekaarten is een afwegingskader en een communicatieplan opgesteld. Ook is in een workshop besproken hoe invulling gegeven wordt aan het partnerschap. De initiatieven van derden zijn nog beperkt. We communiceren in 2017 dit programma meer naar buiten.

² PAS: Programma Aanpak Stikstof

3.3.5. Totaalbeeld voortgang hoofddoelen in 2016 - stedelijk water³

3.3.6. Wat hebben we in 2016 gedaan in het stedelijk gebied?

Toekomst bestendige dorpen en steden

Wij hebben samen met de gemeenten bijgedragen aan een schone en klimaatactieve stad.

We stellen een beleidsplan inclusief uitvoeringsstrategie op voor het verder ontvechten van rioolwater.

We starten met uitvoeren van het beleidsplan ontvechting van rioolwater.

Onze uitvoeringsprojecten hebben een plus in ruimtelijke kwaliteit en beleving.

We onderzoeken hoe ruimtelijke kwaliteit in stedelijk gebied een plek kan krijgen, door het jaarlijks doen van minimaal één pilotproject.

In 2016 is veel energie gestoken in het opstellen van een uitvoeringsstrategie voor stedelijk gebied, één van de bestuurlijke speerpunten. Deze uitvoeringsstrategie is opgesteld door een breed netwerk vanuit de gehele organisatie. Voor het uitvoeringsprogramma toekomstbestendige dorpen en steden zijn de aanpak, missie, visie en hoofddoelstellingen in het najaar bestuurlijk vastgesteld (algemeen bestuur volgt begin 2017).

Daarnaast is afgelopen jaar binnen het platform Water Vallei en Eem een klimaatglossy opgesteld en zijn verschillende klimaatateliers gehouden om samen met gemeenten gezamenlijke opgaven te benoemen.

³ Het hoofddoel stedelijk water wordt onder het programma watersysteem behandeld. Een deel heeft ook betrekking op waterketen. Zo wordt bijvoorbeeld de afkoppelbijdrage aan gemeenten financieel toegelicht bij waterketen. Er is, in verband met de onderlinge samenhang, voor gekozen om stedelijk water op één plek (bij watersysteem) toe te lichten en de toelichting niet te splitsen in twee programma's.

Het jaar 2016 was het eerste jaar waarin partners gebruik konden maken van een 'afkoppelbijdrage' van het waterschap om ontvlechtigingsmaatregelen uit te voeren. We kijken terug op een succesvol aanloopjaar waarin mooie ontvlechtigingsmaatregelen zijn gerealiseerd. De inschrijvingen (ca. € 2,7 miljoen) aan het begin van het jaar overtroffen het beschikbare budget voor 2016. Omdat bij de uitvoering van de projecten in sommige gevallen vertraging is opgelopen is een groot deel van het budget voor 2016 nog niet uitgegeven. Conform bestuursbesluit wordt dit niet uitgegeven budget gereserveerd in een daarvoor gevormde bestemmingsreserve (zie paragraaf 5.1.10). We kijken ook terug op een goede samenwerking met gemeenten en adviescommissie (waarin gemeenten vertegenwoordigd zijn).

In onze projecten vergroten we de leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit van de stad. Voorbeelden hiervan zijn de reeds bestaande projecten zoals natuurlijk het bekenplan van Apeldoorn en ook de Barneveldse beek waar het inpassen en vergroten van waterbeleving een belangrijke rol spelen. Ander mooi voorbeeld van het verbeteren van de leefbaarheid is het herinrichten van Zonnehof. Dit project is vooral gericht op het vasthouden van water, vergroenen en het klimaatrobuust maken van een bestaande wijk(je). In Barneveld is in 2016 gestart met de voorbereiding en het delen van informatie om volgend jaar een bekenplan Barneveld op te stellen voor alle beken in met name het stedelijk gebied in de gemeente.

Doelmatigheid, monitoring en centrale regie

Wij hebben samen met gemeenten de doelstellingen uit het BAW 2010 gerealiseerd.

- ➡➡ We maken jaarlijks een overzicht van onze prestaties in relatie tot afspraken en ambities op het vlak van het BAW 2010 en geven het inzicht in de ontwikkeling van de tarieven.
We communiceren deze naar landelijke monitoringsinstrumenten zoals benchmarks, water in beeld, voortgangsrapportage VNG-UvW.
- ➡➡ Wij kijken, daar waar aanpassingen in de waterketen nodig zijn, welke optimalisatiemogelijkheden er zijn in kosten en kwaliteit.

Wij hebben met de gemeenten kosten bespaard door een integrale aanpak.

- ➡➡ Met tenminste acht gemeenten stellen we gezamenlijke investeringsprogramma's op om de kansen te benutten.
- ➡➡ We stemmen de meetprogramma's van gemeenten en van ons op elkaar af.

Wij hebben een gezamenlijk inzicht in het functioneren en de risico's van het (afval)watersysteem.

- ➡➡ We breiden het gezamenlijke meet- en monitoringssysteem (incl. grondwater) verder uit en uniformeren dit systeem waar nodig en mogelijk.
- ➡➡ We integreren de waterketendata en de watersysteemdata.

We hebben de reeds ingezette lijn van verregaande samenwerking met de gemeenten afgelopen jaar verder doorgezet om onze landelijke afspraken uit het Bestuursakkoord Water 2010 te halen. Samen zoeken we naar mogelijkheden om investeringen, monitoring en onderhoud verder op elkaar af te stemmen. Mede door deze samenwerking is de afstand tussen de afvalwaterketen en het oppervlaktewatersysteem kleiner geworden. De klimaatglossy en -ateliers waren succesvolle vervolgstappen.

In de afvalwaterteams zoeken we actief naar samenwerkingsvoordelen. In 2016 zijn we nog niet gestart met de gezamenlijke investeringsprogramma's. Hier gaan we in 2017 mee aan de slag voor 8 gemeenten en drinkwaterbedrijven. Met gemeente Voorst zijn we in 2016 al wel gestart met het in beeld brengen van geplande inspanningen van beide organisaties en het koppelen van deze inspanningen aan (beoogde) doelen voor de beide organisaties. Hiermee willen we overzicht creëren in de inspanningen en doelen van beide organisatie m.b.t. water (in brede zin) en het vinden van vooral gemeenschappelijkheid op doelen. Dit loopt door in 2017. Met gemeente Apeldoorn hebben we rondom beekherstel een echt investeringsprogramma. Ook het ontvlechten leidt tot gezamenlijke investeringsprogramma's. Op verschillende locaties in ons gebied kijken we samen met onze partners naar optimalisatie mogelijkheden, ook op het gebied van nieuwe sanitatie in en rond het stedelijk gebied.

Het waterschap is gastheer voor de uitvoeringsorganisatie van het Platform Water Vallei en Eem. In 2016 hadden we met 21 gemeenten een overeenkomst over meten en monitoren en zijn we hierover met drie gemeenten in onderhandeling.

Afgelopen jaar hebben we weer verdere stappen gezet in het programma waterinformatie 2030 (voorheen centrale regie). Voor watersysteem is het proces van data inwinning en validatie geanalyseerd en beschreven (het datatraject). Het hieruit voorkomende opgestelde verbeterplan is in uitvoering. Daarnaast is een begin gemaakt met het in beeld brengen van de verschillende informatiebehoeften en daarbij behorende datastromen.

Beheer en onderhoud stedelijk gebied

Wij hebben samen met partners passende maatregelen getroffen om de gewenste grond- en oppervlaktewaterkwaliteit te bereiken en de volksgezondheid te waarborgen.

Met alle gemeenten hebben we gezamenlijk beleid opgesteld en een bijbehorende maatregelenprogramma.

Het beheer en onderhoud in het stedelijk gebied is integraal en eenduidig.

We stellen samen met gemeenten een plan van aanpak op om het beheer en onderhoud van het watersysteem en de waterketen in stedelijk gebied te harmoniseren.

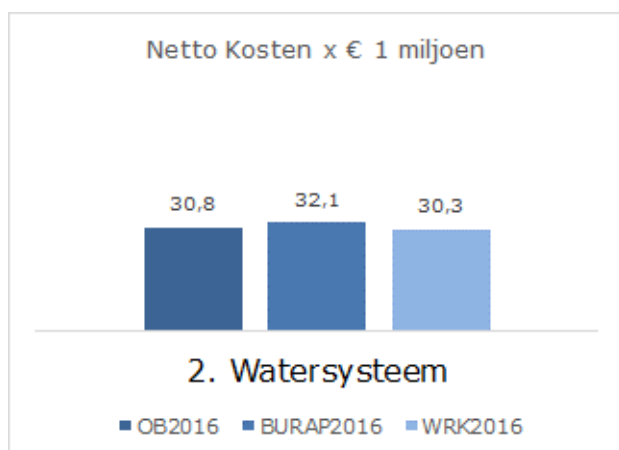
We starten met het uitvoeren van het plan van aanpak in de periode 2016-2021.

In 2016 hebben we in de gemeenten Leusden, Bunschoten, Elburg en Voorst het project Stedelijk Water in Beeld, conform planning, uitgevoerd. Verder zijn de bestaande onderhoudsplannen omgezet naar de methodiek van Stedelijk Water in Beeld.

3.3.7. Wat heeft het gekost?

Exploitatie 2016

In de grafiek hierna zijn de werkelijke netto kosten in 2016 (WRK2016) afgezet tegen de begroting na wijzigingen (BURAP2016) en de oorspronkelijke begroting (OB2016).

Zoals uit de grafiek blijkt zijn de werkelijke kosten in 2016 € 0,5 miljoen lager uitgevallen dan oorspronkelijk was begroot en € 1,8 miljoen lager dan aangegeven bij de BURAP.

Ten opzichte van de BURAP zijn vooral de afschrijvingslasten en de uitgaven voor baggeren lager uitgevallen. Ook zijn minder uren op dit programma geschreven onder andere door minder uren op projecten.

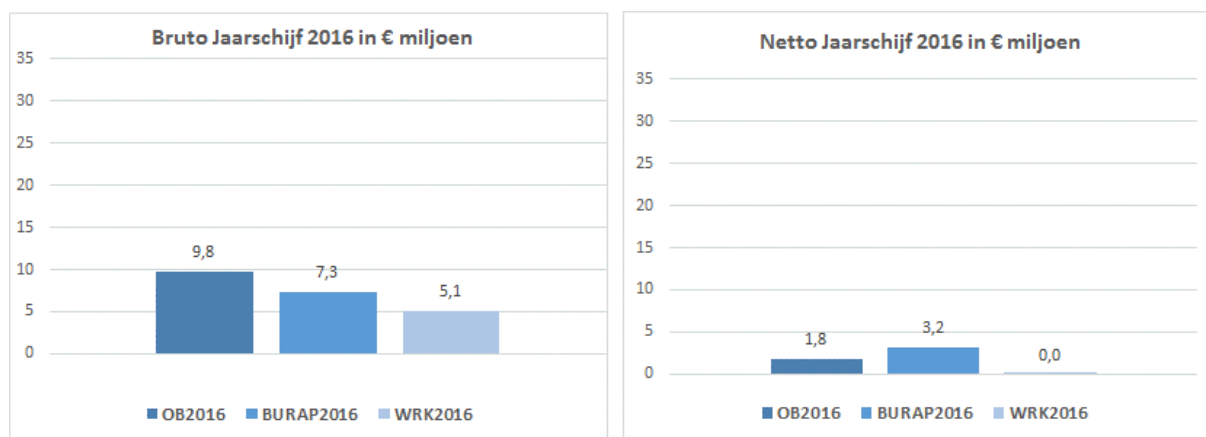
In de tabel hierna is een meer gedetailleerde analyse opgenomen:

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
Lagere afschrijvingslasten ten opzichte van de BURAP door o.a. ontvangen subsidiegelden voor projecten < € 0,1 miljoen (o.a. Veldbeek, Barneveldse Beek en Esvelderbeek) die niet worden geactiveerd. Bij de BURAP bijstelling was alleen met de bruto investeringen rekening gehouden en niet met de daartegenover staande subsidiegelden. Daarnaast is een project van < € 0,1 miljoen niet doorgedaan en is de oplevering van enkele projecten doorgeschoven. De hiervoor begrote afschrijvingslast voor 2016 vervalt.	0,0	-	-0,5	V
Lagere rentelasten door minder aangetrokken leningen als gevolg van lagere investeringen en een lager rentepercentage.	-0,2	V	0,0	-
Afschrijvings- en rentelasten	-0,2	V	-0,5	V
Lagere verkoopopbrengst gronden in 2016 i.h.k. van de beleidsharmonisatie. Zowel verkoop van rendabele als onrendabele gronden. Uitgangspunt was dat 70% van ZUID, 70% van OOST en 50% NOORD van de percelen wordt verkocht. De huidige prognose is dat 51% van Zuid, 55% van Oost en 40% van Noord van de percelen wordt verkocht. In 2016 zijn geen percelen overgedragen. Het uitgangspunt is dat alle overdrachten van alle percelen in 2017 plaatsvinden.	0,8	N	0,4	N
Lagere notariskosten en kadasterkosten omdat in 2016 minder percelen zijn verkocht dan oorspronkelijk in 2016 geraamd.	-0,5	V	-0,2	V
Minder personeelslasten op dit programma. Meer uren zijn besteed aan de ombouw van onderhoudspaden. Daartegenover staat dat aanmerkelijk minder uren zijn besteed aan watersysteemprojecten. Meer uren zijn ingezet voor de waterveiligheidsprojecten (zie het programma veiligheid) en er is ook meer indirect geschreven.	-0,3	V	-1,2	V
Hogere kosten ombouw onderhoudspaden van smal- naar breedspoor onder andere door extra kosten (€ 0,18 miljoen) i.v.m. versnelling 60km ombouw van smal- naar breedspoor. Deze versnelling betreft een verschuiving tussen jaren. In 2018 wordt een zelfde bedrag minder geraamd.	0,3	N	0,2	N
Lagere uitgaven in 2016 voor baggeren en saneren waterbodems o.a. door uitlopen van planning waardoor uitgaven doorschuiven naar 2017 (o.a. baggerproject met Wageningen).	-0,4	V	-0,3	V
Lagere kosten monsternames en analyses watersysteem o.a. door uitstel Egelbeek en doorschuiven De Grift en Veldbeek naar 2017.	-0,2	V	-0,1	V
Kosten bestuurlijke speerpunten Stad, Bodem, Circulaire Economie.	0,1	N	-0,1	V
Doorbelaste kosten vanuit ondersteuning op dit programma	-0,1	V	0,4	V
Overige kleinere aanpassingen per saldo	0,0	V	-0,4	V
Overige kosten	-0,3	V	-1,3	V
Totaal	-0,5	V	-1,8	V

De uitgaven in baggerprojecten bedroegen in 2016 € 1,3 miljoen. De grootste uitgaven in 2016 waren:

Baggerproject	Bedrag
Baggeren Amersfoort stedelijk gebied	0,4
Baggeren Veenendaal 2016	0,4
Jaarlijks Baggeren Eem	0,4

Investerings 2016

De gerealiseerde bruto investeringen bedragen € 5,1 miljoen (exclusief KRW maatregelen IJssel). Dat is 52% van de raming in de oorspronkelijke begroting. Ten opzichte van de BURAP is sprake van € 2,2 miljoen lagere bruto investeringen (netto € 3,2 miljoen lager).

De belangrijkste oorzaken van de afwijking op dit programma zijn in de tabel hierna weergegeven:

Reden afwijking bruto jaarschijf in € miljoen	Watersysteem
1. Hogere, lagere kosten door meer-minderwerk, extra werk e.d.	-0,4
2. Aanbestedingsresultaten	-0,2
3. Verschuivingen tussen jaren	-4,1
4. Versnellen van projecten	0,2
5. Vervallen van projecten	-0,2
Eindtotaal	-4,7

Hierna worden die projecten toegelicht waarvan de bruto afwijking ten opzichte van de oorspronkelijke begroting groter is dan € 0,5 miljoen. Tevens is aangegeven wat de afwijking is ten opzichte van de BURAP.

Projectnaam	Toelichting bruto afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Renovatie en herinrichting Steunpunt Kallenbroek	Bouw en dus uitgaven schuiven door naar 2017; vertraging is opgelopen door discussie over ontwerp en scope.	-0,6	-0,2
Samenwerkingsovereenkomst Voorstonden-Leusveld-Oekense Beek	Raming in de begroting was inclusief grondverwerving. Dit wordt door de provincie zelf gefinancierd en daarom ook uit de raming gehaald (-€ 0,4 mln). Daarnaast doorschuif naar 2017 (-€ 0,1 mln).	-0,5	0,0
Waterplan Apeldoorn	Er wordt € 0,1 mln minder uitgegeven omdat het risico voor Driehuizenspreng PWA laan m.b.t. kabels en leidingen niet is opgetreden. Daarnaast wordt er € 0,1 mln doorgeschoven naar volgend jaar. De grondverwerving en voorbereiding voor Ugchelse beken (noord, zuid, midden) en Schoolbeek zijn in 2016 niet afgerond.	-0,2	-0,1

Projectnaam	Toelichting brute afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Toevoerkanaal fase 2	Opleverdatum van 15 december 2016 is verplaatst naar 15 mei 2017. Oorzaak hiervan is uitstel aanbesteding in de periode feb-apr door de doelmatigheidsdiscussie KRW-opgave. Hierdoor is de beoogde contractstartdatum van 1 mei verplaatst naar 1 juli. Daarbij is de periode tussen 15 december en 15 februari als onwerkbaar aangemerkt vanwege de te lage watertemperaturen en te natte terreinomstandigheden om te werken.	-0,6	-0,6
Enkaleiding Ede	Traject met drie samenwerkingspartners. Om tot een gedeeld beeld en invulling van de oplossing te komen bleek meer tijd nodig dan oorspronkelijk voorzien. De uitgaven zijn doorgeschoven naar volgende jaren door beter inzicht in de uit te voeren voorbereiding.	-1,4	0,0
Overig	Afwijking < € 0,5 mln	-1,4	-1,3
Totaal per saldo lagere brute bestedingen		-4,7	-2,2

Opgeleverde projecten in 2016

In 2016 zijn onderstaande grote investeringen gerealiseerd:

- Revisie Gemaal Malesluis; Het hoofddoel van het project was het waarborgen dat, in tijden van wateroverschot, de gewenste hoeveelheid water kan worden weggepompt door het gemaal. Daarnaast is een inlaat gerealiseerd, die werkzaam is bij watertekort;
- Synergie Hierdense Beek (natuurvriendelijke oevers); herstel en ontwikkeling van een zo natuurlijk mogelijk functionerend beekstelsel in het gehele beekdal van de Hierdense/Leuvenumse Beek;
- Sanering en herprofilering 5^e pand Apeldoorns kanaal; Saneren gehele 5^e pand, westoever herinrichting als natuurvriendelijke oever en dorpsprofiel;
- Herinrichting Modderbeek; Natuurlijk verloop hersteld, opstuwing verwijderd, waterberging bij piekafvoer, meer stroming gerealiseerd door verondiepen, grotere diversiteit, verminderen van voedingstoffen en bevorderen goede zuurstofhuishouding, kleiner profiel met schrale zandbodem, voldoende afvoer van slib en beschaduwning van de beek;
- Dorpse Beek Epe Stankoverlast; het vervuilde traject van de Dorpse Beek Epe gebaggerd, bodemvallen (stuwtjes) geplaatst om droogvallen van de beek te voorkomen, persleiding aangelegd om de beek met effluentwater van de RWZI door te kunnen spoelen;
- Herinrichting Esvelderbeek Harselaar Zuid; Verbetering van de KRW score voor het waterlichaam van de Esvelderbeek, specifiek gericht op vis en macrofauna;
- Herinrichting Esvelderbeek binnen profiel Gelderland; Door de beken, binnen het huidige profiel, natuurvriendelijk in te richten zijn de KRW en EVZ doelstellingen gerealiseerd (natuurvriendelijke inrichting binnen het profiel incl. natuurvriendelijk onderhoud);
- KRW Valleikanaal Valleipark Leusden; Verbetering van de KRW score voor het waterlichaam van het Valleikanaal;
- Onder het Waterplan Apeldoorn, waarvan de gemeente Apeldoorn trekker is, zijn o.a. de volgende projecten gerealiseerd: Orderbeek APD, Eendrachtsprenge Zuidoost, Orderveen Rode Beek Noord, Beek in het Orderveen Noord, Beek Orderveen Kruising Europaweg. Bij de realisatie zijn de verschillende doelen op een goede en mooie manier gecombineerd: duurzaam waterbeheer met ecologie, recreatie, klimaatadaptatie en cultuurhistorie.

Investerings werken voor derden (KRW maatregelen IJssel)

Het waterschap realiseert voor Rijkswaterstaat (RWS) de maatregelen Kader Richtlijn Water (KRW) in de IJssel. De maatregelen betreffen het optimaliseren van ca. 10 kilometer oevers en de aanleg van ca. 22 kilometer geulen over een lengte van ruim 80 kilometer IJssel.

De 100% realisatie voor december 2016 is onder druk komen te staan door o.a. zomerhoogwater, laagwater en het niet tijdig verkrijgen van BBK-meldingen (Besluit bodemkwaliteit). Om zoveel mogelijk voor eind 2016 gerealiseerd te krijgen is een versnellingscenario afgesproken met de aannemer en RWS. Met RWS is hiervoor een addendum getekend om de kosten te subsidiëren. Hierdoor is per 31 december 2016 70% van het doelbereik gerealiseerd. De overige 30% van het doelbereik loopt uit naar 2017. Er is ongeveer € 2,5 miljoen voorgefinancierd in 2016 op dit project, mede vanuit onze verantwoordelijkheid als waterpartner en om voor RWS zoveel mogelijk doelbereik in 2016 te realiseren. De gemaakte kosten krijgen wij vergoed vanuit RWS: in het eerste kwartaal 2017 ontvangen wij € 1,3 miljoen en het restant in april 2017.

3.4. Programma 3: Waterketen

3.4.1. Inhoud

Samen met gemeenten zijn wij verantwoordelijk voor de afvalwaterketen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de inzameling van rioolwater, wij voor het transport en de zuivering van het rioolwater. Hiermee vervullen wij een belangrijke rol in het beschermen van de volksgezondheid, maar ook in het beperken van wateroverlast in het stedelijk gebied en in de bescherming van het oppervlaktewater.

De samenwerking met gemeenten is van wezenlijk

belang voor het doelmatig en efficiënt inrichten en beheren van de afvalwaterketen. Deze samenwerking breiden we uit richting bedrijfsleven, onderzoeks- en onderwijsinstellingen, belangenorganisaties en burgers. Zo willen wij onze doelen op het gebied van duurzaamheid realiseren, waarbij het terugwinnen van grondstoffen uit rioolwater en energie-efficiency centraal staan.

3.4.2. Waar staan we nu en wat komt er op ons af

Het eerste jaar van ons waterbeheerprogramma 2016-2021 (WBP) kenmerkte zich door de opstart van de energie- en grondstoffabrieken in Amersfoort en Apeldoorn. Daarnaast zetten we

de eerste stappen naar het verder verwaarden van onze waterstromen in de vorm van o.a. de productie van alginaat. Onze zuiveringen presteren milieutechnisch goed, met een nalevingspercentage van bijna 100%.

Toch is het evident dat wij niet stil kunnen blijven staan, het is steeds duidelijker dat kleine microverontreinigingen (medicijnresten, hormoon verstorende stoffen en micro-plastics) niet alleen een bedreiging vormen voor ons oppervlaktewater, maar ook voor onze drinkwatervoorziening. Steeds strengere eisen rondom (arbo)veiligheid en de introductie van nieuwe technieken brengen aanvullende maatregelen, veranderende werkprocessen en daarmee ook kosten met zich mee.

Klimaatverandering leidt zeker tot aanpassingen in onze installaties. Door dit in goede afstemming met onze partners te doen biedt dit nieuwe kansen voor de afvalwaterketen omdat het schone effluent bijvoorbeeld een rol kan vervullen in de groen/blauwe zones in het stedelijk gebied.

3.4.3. Totaalbeeld voortgang hoofddoelen in 2016

3.4.4. Wat hebben we in 2016 gedaan?

Inzicht, stimuleren en bewustwording

Wij hebben zicht op de maatregelen in de infrastructuur die nodig zijn om de uitdaging met betrekking tot de nieuwe stoffen en klimaatverandering het hoofd te bieden.

- We maken inzichtelijk waar de knelpunten in ons gebied (komen te) liggen met betrekking tot klimaatverandering.
 - We zetten in op bewustwording bij de burgers van het effect van de klimaatverandering en het lozen van nieuwe stoffen in de waterketen.
 - We maken inzichtelijk waar de knelpunten in ons gebied (komen te) liggen met betrekking tot nieuwe stoffen.
 - We stimuleren bronaanpak met betrekking tot nieuwe stoffen bij burgers, zorginstellingen en overige betrokkenen.
-
- We stimuleren het afkoppelen van hemelwater van de waterketen.
 - We brengen in beeld welke maatregelen genomen moeten worden om de knelpunten op te lossen.

Om onze infrastructuur toekomstbestendig (klimaatbestendig) in te richten hebben we in 2016 in eerste instantie aansluiting gezocht bij de ontwikkeling van het klimaatprogramma van het Platform Water Vallei en Eem. De geplande studie over de effecten van klimaatverandering op onze zuiveringsinstallaties is daarom uitgesteld naar 2017; dan concretiseren we de impact van klimaatverandering voor onze installaties.

We gaven volop invulling aan ons plan van aanpak medicijnresten en hormoon verstorende stoffen. Met de Wageningen University & Research (WUR) zijn de eerste stappen gezet om de pilot bronaanpak in Bennekom vorm te geven. Ook laten we in 2017 studenten van de WUR afstudeeronderzoeken en stages uitvoeren op deze onderwerpen. We zijn aangesloten bij het innovatie prijswinnende initiatief van de "schone Maaswaterketen".

Nu nog belasten we onze zuiveringen gedurende korte perioden met grote hoeveelheden schoon regenwater. We willen hierin een omslag bereiken door actief mee te denken en zo mogelijk bij te dragen aan het vergaand ontvlechten van regen- en rioolwater, bijvoorbeeld vanuit de stimuleringsregeling Natuurlijk Ontwikkelen (zie paragraaf stedelijk water 3.3.6).

We zoeken steeds nadrukkelijker naar totaaloplossingen die waterketen en -systeem op een positieve manier met elkaar verbinden. In juni 2016 organiseerden wij de innovatiesalon. Dat was, voor de sector, onze eerste zichtbare stap in het co-creatieproces dat wij willen gebruiken als ontwerp en realisatieplatform voor onze Waterfabriek Wilp. Met een grote opkomst en enthousiaste deelnemers was het een geslaagde dag. Wij voeren nu met geïnteresseerde partijen kennismakingsgesprekken om te zien hoe, of en met wie wij een consortium kunnen vormen voor dit traject. Om het maximale aan innovatie en vernieuwingskracht te benutten nemen we meer tijd dan oorspronkelijk gepland. Realisatie van de waterfabriek wordt nu voorzien in 2019.

Verwaarding van rioolwater en reststromen

Wij zijn op de hoogte en benutten kansen van de mogelijkheden voor verwaarding van afvalwater en andere reststromen in ons gebied.

- ➡ We realiseren in ons gebied minimaal één grondstoffenfabriek, waarbij afvalwater maximaal ingezet wordt voor productie van schoon water, grondstoffen en energie.
- ➡ We maken jaarlijks een overzicht van onze prestaties in relatie tot afspraken en ambities op het vlak van duurzaamheid.
- ➡ Wij onderzoeken de beste verwaardingsroute voor onze reststromen (afvalwater, maaisel, bagger) en werken dit uit in een maatregelenprogramma.

Met de realisatie en opstart van de Energie- en Grondstoffenfabrieken Amersfoort en Apeldoorn hebben wij een mooie stap gezet in de verduurzaming van onze processen. Deze innovatieve projecten hebben een moeizame opstart en presteren nog niet conform verwachting. Er zijn inmiddels optimalisatietrajecten gestart. Doel is binnen afzienbare tijd te komen tot de ontwerpdoelstellingen en daarmee de haalbaarheid van de oorspronkelijke onderbouwing.

RWZI Apeldoorn: energie- en grondstoffenfabriek

In onze zuiveringsregio Zuid (rond de RWZI Ede) willen we verder verduurzamen: een energie- en grondstoffenfabriek of, misschien beter, de duurzame afvalwaterketen Regio Zuid. De in 2016 opgestarte pilot slibdrogen op lage temperatuur en het onderzoek naar inzet van cellulose voor medicijnrestverwijdering zijn daarvoor verkennende onderzoeken. In 2017 wordt dit in een overzichtsplan uitgewerkt, samen met onze partners.

In 2016 troffen we de voorbereidingen om met een pilot op RWZI Apeldoorn het in NEREDA slib aanwezige Alginaat te extraheren. De pilot start in februari 2017. Deze biopolymeer biedt goede kansen op een interessante verwaarding en verduurzaming van onze bedrijfsvoering.

Duurzaamheid en energieneutraliteit

Wij voldoen aan de meerjarenafspraken met betrekking tot energie-efficiency, klimaatakkoord en onze eigen doelen met betrekking tot energieneutraliteit en gebruik hulpstoffen.

- ➡ Bij keuzes van apparaten en processen en bij aanbestedingen wordt aangestuurd op duurzaamheid, minimaal energieverbruik en grondstofverbruik, maximale verwaarding.

Waterschap Vallei en Veluwe wil in 2025 energieneutraal zijn. Het algemeen bestuur keurde in september 2016 de oprichting van Bio Energie Centrale Harderwijk BV goed. Samen met onze andere inspanningen realiseren we met dit project naar verwachting vanaf 2020 deze ambitie.

Voor de duurzame inzet van ons biogas zochten we naar mogelijkheden voor een opwerkinstallatie voor Bio-LNG. Het blijkt dat wij binnen ons beheergebied niet over voldoende gas beschikken om het project door te laten gaan. Waterschap Vallei en Veluwe is van de waterschappen de grootste biogas producent, maar wij hebben dit biogas reeds goed verwaard door de inzet voor elektriciteit én warmte (vaak met een SDE subsidie). Hierdoor is de

inkomstenderving bij inzet van ons biogas in een Bio-LNG installatie dermate groot dat een businesscase niet terug te verdienen is. Het initiatief is dan ook gestopt.

In 2016 zijn we gestart met het uitwerken van de bestuurlijke ambities rond grondstoffen, energie en de circulaire economie.

In 2017 loopt ons huidige slibeindverwerking contract af. Begin december 2016 zijn wij gestart met de Europese aanbesteding. Daarin hebben wij, naast een kostenbesparing, met name invulling gegeven aan onze duurzaamheidsambities en ketenverantwoordelijkheid. In februari/maart 2017 volgt de gunning.

Wij realiseren kostenbesparingen (middels duurzaamheidsprojecten) om de kosten van de toekomstige opgaven zo veel mogelijk te beperken.

- Lokale kansen voor het beproeven van nieuwe sanitatie ten behoeve van de duurzame waterketen worden verkend en indien mogelijk benut met partners.
- We benutten kansen voor het (samen met partners) uitvoeren van duurzaamheidsprojecten, die passen binnen onze ambities

Nieuwe sanitatie biedt kansen voor de afvalwaterketen. Door te scheiden aan de bron en door schoon leidingwater heel beperkt in te zetten als transportmedium kunnen efficiënt energie en grondstoffen worden teruggewonnen.

Samen met de gemeente Barneveld en de Rudolf stichting zijn we voor De Glind in 2016 een haalbaarheidsonderzoek gestart naar de mogelijkheden voor een kleinschalige, groene zuivering in die gemeenschap.

Met drie recreatieterreinhouders in de gemeente Ede is onderzocht of en op welke wijze decentrale zuivering kan bijdrage aan de ontlasting van het drukriool gedurende het campingseizoen. Deze studie leverde geen pilotlocatie op en wordt met onder andere de gemeente Barneveld verder uitgebreid.

In Nijkerk wordt een samenwerking onderzocht met de gemeente Nijkerk en een aantal private bedrijven. De businesscase is nog in ontwikkeling. Wij onderzoeken de potentie van het samenbrengen van verschillende reststromen uit de foodindustrie om deze om te zetten in grondstoffen en energie. Ook wordt in Nijkerk samen met de gemeente nauw samengewerkt om nieuwe sanitatie in de uitbreidingswijk Doornsteeg te incorporeren.

Infrastructuur waterketen

Onze infrastructuur is in staat de gevraagde capaciteit te leveren en deze wordt zo doelmatig mogelijk ingezet voor het zuiveren van afvalwater.

- We werken de visie op centrale regie en het concept Beheer 2.0 uit en zorgen er voor dat onze installaties en personeel hier voor toegerust worden.
- Vervangingsinvesteringen en maatregelen ten behoeve van wijzigingen in aanbod van afvalwater, klimaatverandering en behandeling van nieuwe stoffen worden opgenomen in het meerjarenprogramma.
- We brengen de discrepantie (verschil tussen heffing en binnenkomende vuilvracht) terug naar onder het landelijk gemiddelde.

Onze visie op centrale regie wordt verder uitgewerkt in het organisatie-brede programma waterinformatie (zie vorige paragraaf). Assetmanagement is met een aantal pilots beproefd en wordt verder in de organisatie ingevoerd. Onze planning lange termijn vervangingsinvesteringen, een belangrijke input voor de meerjarenraming, is geactualiseerd en daarmee ook een belangrijke input voor ons assetmanagement.

Onze infrastructuur voldoet blijvend aan de wetgeving.

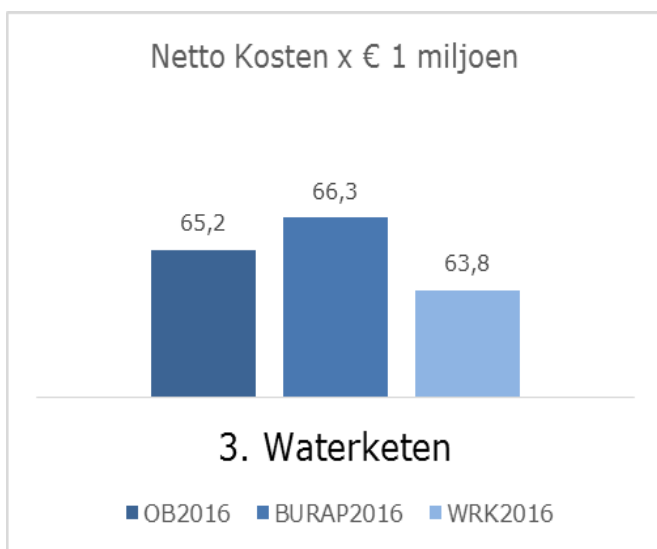
- ➡➡ We stellen ons op de hoogte van de relevante wet- en regelgeving en de ontwikkelingen daarin en vertalen dat jaarlijks in een document met knelpunten.
- ➡➡ We zorgen voor de juiste (meet-)informatie van voldoende kwaliteit en de daarvoor benodigde metingen.
- ➡➡ We maken jaarlijks een overzicht van onze prestaties in relatie tot relevante wet- en regelgeving.
- ➡➡ We maken jaarlijks een update van het maatregelenplan op basis van de knelpunten en nemen dat op in het uitvoeringsprogramma.

Al onze installaties zijn ontworpen en gebouwd om te allen tijde te voldoen aan de wettelijk gestelde normen en eisen. In 2016 hadden wij een nalevingspercentage van bijna 100% op onze vergunningen. Daar waar wij onze doelen niet of met moeite halen zijn maatregelen geformuleerd of in uitvoering.

3.4.5. Wat heeft het gekost?

Exploitatie 2016

In de grafiek hierna zijn, in miljoenen euro's, de werkelijke netto kosten in 2016 (WRK2016) afgezet tegen de begroting na wijzigingen (BURAP2016) en de oorspronkelijke begroting (OB2016).

Zoals uit de grafiek blijkt bedragen de werkelijke kosten in 2016 € 1,4 miljoen minder dan oorspronkelijk was begroot en € 2,5 miljoen minder dan aangegeven bij de BURAP.

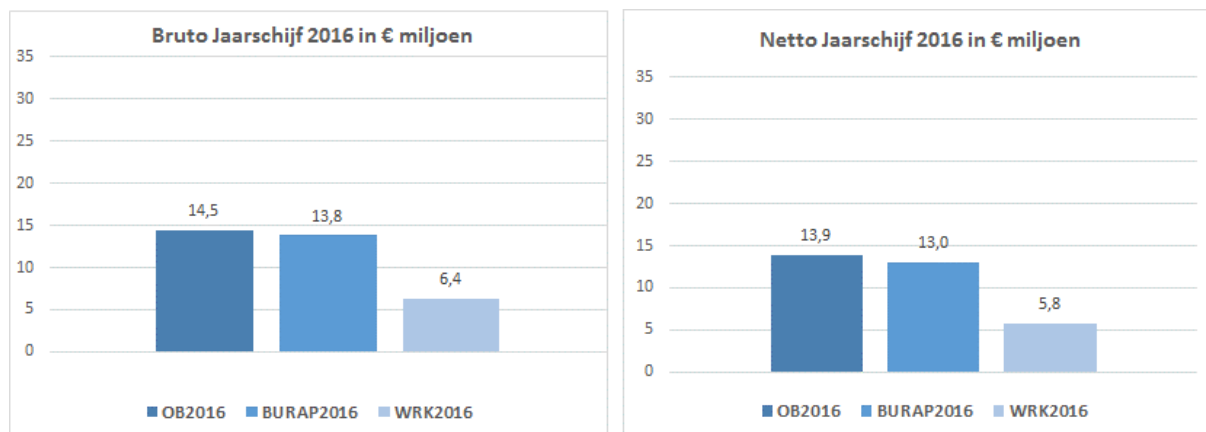
De belangrijkste afwijkingen t.o.v. de BURAP zijn het gevolg van de lagere afkoppelbijdragen aan gemeenten door vertraging in de uitvoering bij gemeenten. Deze uitgaven schuiven door naar 2017. Daarnaast zijn minder uren op dit programma verantwoord dan geraamd.

In de tabel hierna is een nadere uitsplitsing opgenomen van de afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de BURAP.

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
Lagere afschrijvingslast onder andere door latere oplevering van projecten en het doorschuiven van enkele kleine projecten	-0,2	✓	-0,2	✓
Lagere rentelasten door lagere investeringen en een lager rentepercentage dan begroot.	-0,6	✓	-0,3	✓
Afschrijvings- en rentelasten	-0,8	✓	-0,5	✓
Lagere afkoppelbijdragen aan gemeenten in het kader van de ontvlechting waterstromen. Het niet uitgegeven deel van het begrote bedrag wordt toegevoegd aan een bestemmingsreserve (zie paragraaf 5.1.10). Bij de BURAP is het begrote bedrag met € 0,2 miljoen verhoogd in verband met 10% bijdrage in kosten afkoppelen in Putten.	-0,9	✓	-1,1	✓
Afkoppelbijdragen Klimaat Adaptieve Stad (KAS)	-0,9	✓	-1,1	✓
Lagere doorbelaste kosten vanuit ondersteuning o.a. door aandeel van dit programma in een voordelige BTW afrekening over 2015.	-0,3	✓	-0,1	✓
Lagere opbrengsten externe afvalstromen o.a. door stilstand i.v.m. groot onderhoud van de slibvergistingstank externe afvalstoffen (SEA).	0,3	✗	0,1	✗
Hogere onderhoudskosten SEA. In 2016 is de gistingstank schoongemaakt omdat de effectieve inhoud door zand en struviet sterk was verminderd. Het gaat hier niet om regulier maar om periodiek groot onderhoud.	0,4	✗	0,4	✗
Lagere opbrengst terug geleverde elektra met name doordat de energiefabriek Apeldoorn in 2016 niet optimaal functioneerde.	0,4	✗	0,3	✗
Lagere opbrengsten SDE subsidie. De energiefabriek in Amersfoort leverde onvoldoende biogas en de oplevering was vertraagd (€ 0,3 miljoen minder). Door stilstand van de SEA i.v.m. groot onderhoud en de nog niet optimaal functionerende energiefabriek minder energieopwekking in Apeldoorn en daardoor ook minder SDE subsidie (€ 0,2 miljoen).	0,5	✗	0,3	✗
Lagere kosten chemicaliën o.a. door gewijzigde prijzen in 2016. Met name de kosten in Amersfoort vallen lager uit.	-0,5	✓	-0,5	✓
Hogere kosten terreinonderhoud i.v.m. extra lospunt op rwzi Apeldoorn en kosten ter voorbereiding van projecten op de diverse rwzi's.	0,2	✗	0,2	✗
Lagere transport- en verwerkingskosten slib RWZI Apeldoorn o.a. door betere slibontwateringspercentages. Bij de BURAP werden nog slechtere resultaten van de energiefabriek verwacht m.b.t. de slibontwatering. Daarnaast minder slib in Apeldoorn door stilstand SEA	-0,1	✓	-0,4	✓
De besparing in 2016 op slibkosten Amersfoort a.g.v. energiefabriek valt lager uit dan geraamd.	0,2	✗	0,0	
Hogere transport- en slibverwerkingskosten overige zuiveringen	0,1	✗	0,2	✗
Hogere advieskosten derden onder andere t.b.v. aanbestedingstrajecten slib en chemicaliën, nieuwe sanitatie Nijkerk, TKI ⁴ terugwinnen van zware en aardmetalen uit afvalwaterketen, onderzoeken centrale regie en pilot planopdracht Solidpack. Daarnaast extra kosten discrepantieonderzoeken waaronder kosten rechtszaak tegen bedrijf Bunschoten.	0,3	✗	0,1	✗
Minder personeelskosten op deze taak door o.a.: - De begrote 4,5 extra fte voor waterketen is pas in de loop van 2016 en 2017 ingevuld; - Meer uren zijn ingezet op waterveiligheidsprojecten (zie taak watersysteem); - Meer doorbelaste uren i.v.m. werkzaamheden Bio Energiecentrale Harderwijk - Meer indirecte uren	-0,8	✓	-1,0	✓
Overige kleinere budgetaanpassingen per saldo	-0,4	✓	-0,5	✓
Overige kosten	0,3	✗	-0,9	✓
Totaal	-1,4	✓	-2,5	✓

⁴ Topconsortia voor Kennis en Innovatie

Investerings 2016

De gerealiseerde bruto investeringen bedragen € 6,4 miljoen. In de begroting was € 6,5 miljoen opgenomen voor het project Bio Energiecentrale Harderwijk. De uitgaven schuiven door naar 2017, in de vorm van een achtergestelde lening aan de Bio Energiecentrale. Dit is de belangrijkste verklaring voor het lagere investeringsbedrag voor waterketen. Wanneer dit effect niet wordt meegenomen dan is 80% van de oorspronkelijk begrote jaarschijf gerealiseerd. Ten opzichte van de BURAP is sprake van € 7,4 miljoen lagere bruto investeringen (netto € 7,2 miljoen lager). De belangrijkste oorzaken van de afwijking op dit programma zijn:

Reden afwijking bruto jaarschijf in € miljoen	Waterketen
1. Hogere, lagere kosten door meer-minderwerk, extra werk e.d.	1,2
2. Aanbestedingsresultaten	0,0
3. Verschuivingen tussen jaren	-9,4
4. Versnellen van projecten	0,8
5. Vervallen van projecten	-0,7
Eindtotaal	-8,1

De grootste afwijking wordt verklaard door verschuivingen. Zoals hiervoor aangegeven betreft dit voor € 6,5 miljoen het project Bio Energiecentrale Harderwijk.

Hierna worden de projecten toegelicht waarvan de bruto afwijking ten opzichte van de oorspronkelijke begroting groter is dan € 0,5 miljoen. Tevens is aangegeven wat hierover al in de BURAP is gerapporteerd.

Projectnaam	Toelichting bruto afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Slibdrooginstallatie Ede	Het uitvoeren van de pilot maakt onderdeel uit van de voorwaarden voor het verkrijgen van de LIFE+ subsidie voor OMZET.AMERSFOORT. Om praktische redenen is, met instemming van LIFE+, de locatie Amersfoort geruild voor Ede.	0,9	0,0
Optimalisatie Sliblijn Apeldoorn (OSRA)	Er is met de aannemerscombinatie overeenstemming bereikt over de hoogte van de boete: € 1,6 miljoen. Hiermee worden de openstaande (rest)verplichtingen en meerwerk verrekend. Het restant is gebruikt voor: geurbeperkende maatregelen (waarvoor extra middelen nodig zijn), en optimalisatiemaatregelen. In het D&H van 29 maart 2016 is het memo behandeld over de afwikkeling van dit project.	-0,2	0,0

Projectnaam	Toelichting bruto afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
RWZI Soest vervanging schakelkast en procesautomatisering	Met het samenvoegen van de projecten Schakelkasten en Procesautomatisering Soest is de raming destijds met € 1,5 miljoen verlaagd (naar € 3 miljoen). De raming is weer met € 1 miljoen verlaagd op grond van een herziene inschatting gebaseerd op opgedane ervaringen (inclusief collegiale toetsing) en daarnaast gebaseerd op een referentieproject (RWZI Amersfoort waarbij ook de schakelkasten vervangen zijn). Het project is in de planning opgeschoven. Reden is de prioritering voor andere projecten: o.a. door verandering in wetgeving is een ander project naar voren gehaald.	-1,9	-0,3
Intelligente alarmering 16 RWZI's	Het uitwerken van het programma van projecten op basis van de visie procesautomatisering liet op zich wachten.	-0,6	0,0
Onderzoek gasmotoren Ede i.v.m. BEMS (Besluit emissie-eisen middelgrote stookinstallaties milieubeheer)	De quickscan betekende een vertraging van enkele maanden. Doorschuif naar 2017 (-€ 0,5 mln). Daarnaast een latere afwikkeling (financieel) van de aannemer; verschuiving naar 2017 (-€ 0,3 mln).	-0,8	-0,5
RWZI Terwolde uitbreiding capaciteit	Vertraging door uitloop planning a.g.v. overweging om te kiezen voor nieuwbouw in plaats van renovatie en door mogelijke alternatieve scenario's voor gehele systeem.	-1,8	-0,1
Harderwijk vervanging totale energie installatie	Doorschuif van 2015 naar 2016 (+0,2mln); Aanbesteding van de biogasvoorbehandeling, wat een deelproject is van het geheel, viel tegen (+0,1 mln); Enkele delen naar voren gehaald van 2017 naar 2016 (+0,2 mln).	0,5	0,3
Programma 3.2 Duurzaamheid	Bijdrage aan Bio Energie Centrale Harderwijk loopt niet via projecten maar via een achtergestelde lening.	-6,5	-4,0
Programma 3.3 Samenwerking	Gerealiseerde doorschuif van 2016 naar 2017 ⁵	4,5	0,0
Overig	Afwijking < € 0,5 mln	-2,2	-2,9
Totaal per saldo lagere bruto bestedingen		-8,1	-7,5

Opgeleverde projecten in 2016

In 2016 zijn de volgende grote (deel)projecten gerealiseerd:

- Omzet.Amersfoort Energiefabriek; Afvoer van de hoeveelheid slib minimaliseren, slibverwerking van andere RWZI's op de RWZI Amersfoort centraliseren, verhogen van de energieopbrengsten, netto verbruik van energie verminderen en winnen van bruikbaar fosfaat uit slib. De oplevering wordt in het eerste halfjaar van 2017 verwacht;
- Optimalisatie Sliblijn Apeldoorn; het realiseren van een installatie waarmee middels thermodrukhydrolyse de capaciteit van bestaande gisting is vergroot. Naast de huidige slibstromen kan ook het surplusslib van de RWZI Harderwijk en Elburg op Apeldoorn worden vergist. In 2016 zijn optimalisaties voorbereid, die in 2017 worden uitgevoerd;
- Chemicaliënopslag Veenendaal, Epe, Renkum, Elburg met als doel het op orde brengen van doseerinstallaties, zodanig dat deze voldoen aan de wettelijke eisen en regelgeving;
- Slibdrooginstallatie Ede; Dit pilotproject is in november 2016 opgeleverd en laat goede resultaten zien. Het slib wordt gedroogd tot een droge stof gehalte van > 90%. Dit gedroogde slib kan uitstekend dienen als bio brandstof.

⁵ Bij het opstellen van de begroting 2016 is rekening gehouden met een totaalbedrag van € 4,5 miljoen aan mogelijk lagere investeringen in verband met het risico van vertragingen in projecten.

3.5. Programma 4: Besturen en belastingen

3.5.1. Inhoud

Programma 4 omvat naast bestuur, belastingen en bedrijfsvoering ook nog de programma overstijgende onderwerpen vergunningverlening en handhaving en crisisbeheersing.

3.5.2. Waar staan we nu en wat komt er op ons af

Het jaar 2016 stond in het teken van het verbeteren van de verbindingen binnen het waterschap en met de omgeving. "Hoogtepunten" in 2016 waren:

- **Omgevingswet:** Het verbinden van primaire en ondersteunende processen ter voorbereiding op de invoering van de omgevingswet;
- **Benchmarks:** Het verbinden van de analyse resultaten van "Bedrijfsvergelijking Zuiveren" en "Vensters voor Bedrijfsvoering" met verbeteracties in de organisatie;
- **Koers 2021:** Het verbinden van het waterschap met de eisen, wensen en opgaven van de toekomst als het gaat om de organisatiedoelen en -ontwikkeling en de kwaliteit van de dienstverlening. Dit om blijvend in te spelen op de behoeftes van de veranderende inhoudelijke uitdaging, veranderende maatschappij en arbeidsmarkt.

3.5.3. Totaalbeeld voortgang hoofddoelen in 2016

3.5.4. Wat hebben we in 2016 gedaan?

Bestuur

Bestuurlijke werkwijze

In 2016 werkt het bestuur meer aan de voorkant samen door een minder formele werkwijze in de vorm van denktanks. In 2016 waren er de volgende denktanks: Klimaatbestendige Stad, Watertekort, sociale innovatie, en circulaire economie. In de denktanks gaven bestuurders, ambtenaren en externe experts gezamenlijk, los van de normale formele rollen, input op strategische beleidsinitiatieven en/of vraagstukken in en rond het waterbeheerprogramma. Dit waren vraagstukken waarin het bestuur het verschil wil maken in deze bestuursperiode. Door de informele setting is maximaal en creatief gebruikt gemaakt van de bestuurlijke-, ambtelijke- en netwerkkennis. Op basis van de input vanuit de denktanks is gestart met het maken van een grondstoffennota. Er zijn twee programma's opgestart gericht op "water in de stad" en "bodem". Hierover wordt via de reguliere rapportage lijn verantwoording afgelegd.

Daarnaast maakte het bestuur een begin met het meten van de eigen bestuurskracht door een reflectie op de bestuursvergaderingen. Begin 2017 zijn de resultaten daarvan beeldvormend behandeld. Eind 2016 is het waterschap door lokaal bestuur genomineerd voor de titel best bestuurde decentrale overheid. In de nominatie wordt het waterschap omschreven als communicatief en betrokken als het gaat om het realiseren van projecten en initiatieven met anderen in de watersector.

Integriteit

In 2016 is de nieuwe gedragscode voor politieke gezagsdragers doorgevoerd. Dit met twee bestuurlijke interactieve sessies waarin bestuurders gezamenlijk het gesprek voerden over integriteit. Ook is in beide heidagen van het college het onderwerp geagendeerd. In de tweede

helft van 2016 is ambtelijk het integriteitsbeleid weer opgepakt met de start van een online dilemma training. Alle medewerkers kregen een aantal werk gerelateerde integriteitsdilemma's voorgelegd. Met de resultaten wordt in de eerste helft van 2017 in ieder team het gesprek over integriteit gevoerd.

In 2016 zijn er geen integriteitsmeldingen/klachten geweest vanuit de organisatie.

Belastingen

Het waterschap financiert zijn activiteiten bijna volledig met belastingen: watersysteemheffing, verontreinigingsheffing en zuiveringsheffing. Sinds 2008 zijn de heffing en invordering ondergebracht in een Gemeenschappelijke Regeling GBLT. Samen met GBLT is er bestuurlijk aandacht voor de compleetheid en tijdigheid van heffing en invordering. Vanaf 2016 is conform planning het beeldmerk van het waterschap op de aanslagen geprint om daarmee de verbinding tussen het waterschap en de belastingaanslag te versterken. Een ander speerpunt in 2016 is de kwaliteit van dienstverlening van GBLT voor zowel de belastingplichtige als het waterschap. GBLT startte hiervoor een eigen meerjarig verbeterprogramma. Dit programma wordt vanuit diverse overleggen gevolgd en heeft de aandacht van het algemeen bestuur. In 2016 boden de GBLT waterschappen kennis en capaciteit aan om te helpen de kwaliteit op het gewenste niveau te krijgen. Over de voortgang wordt via de reguliere lijnen rapport uitgebracht. Het algemeen bestuur nam ook kennis van het in opdracht van het waterschap opgestelde rapport m.b.t. al dan niet verruimen van kwijtschelding.

Discrepantie

We hebben de discrepantie, tussen zuiveringsinspanning en zuiveringsheffing, teruggebracht tot het landelijk gemiddelde.

We dringen samen met gemeenten, omgevingsdiensten en Gemeenschappelijk Belastingkantoor Locosensus-Tricijn (GBLT) de discrepantie verder terug.

Het terugdringen van discrepantie is een belangrijk speerpunt van ons waterschap. Om de discrepantie terug te dringen is intensief samengewerkt met GBLT en de omgevingsdiensten. De focus lag op zuiveringskringen met een aangetoonde relatief hogere discrepantie. Dit uitte zich vooral in bezoeken op industrieterreinen en controles van specifieke bedrijven. Met enkele bedrijven zijn afspraken gemaakt over aanpassingen in de bedrijfsvoering of zuiveringstechnische voorzieningen. Indien van toepassing is de heffing in overstemming gebracht met de feitelijke situatie.

Om onze installaties verder te optimaliseren voerden wij in 2016 ons Uitvoeringsplan 'Discrepantie' uit om tot een acceptabele belasting van onze rwzi's te komen. Voorlopige cijfers over 2016 geven aan dat we ons doel (lager dan 15%) nog niet bereikt hebben. Discrepantie is en blijft een proces van de lange adem.

Vergunningverlening en Handhaving

We hebben de veranderingen door de omgevingswet en de VTH-taken in het werkproces van vergunningverlening en handhaving geïmplementeerd

We passen de Keur, leggers, algemene regels, beleidsregels en dagelijkse vergunnings- en handhavingspraktijk aan de Omgevingswet aan.

We hebben onze adviserende rol ten aanzien van indirecte lozingen geïntensiveerd.

- We brengen in beeld wat de consequenties voor vergunningverlening en handhaving van de invoering van normen voor nieuwe stoffen en overige stoffen zijn.
- We maken een uitvoeringsplan en voeren dit uit.
- In beeld brengen van de consequenties voor vergunningverlening en handhaving van de uitbreiding van grondwatertaken. Aansluitend maken we een uitvoeringsplan en voeren dit uit.
- We adviseren gemeenten en omgevingsdiensten over de toezicht op indirecte lozingen, met als doel de toezicht te intensiveren.

Omgevingswet

De Omgevingswet wordt naar verwachting niet in 2018, maar in 2019 van kracht. In 2016 is gestart met het definiëren van de opgave en het verkennen van de ambitie. Het eerste programmaplan is opgesteld. Hierin wordt onder meer aandacht besteed aan de inrichting van werkprocessen, digitalisering, benodigde competenties van medewerkers, opleidingsplannen en de samenwerking met andere overheden.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

In 2016 is de webapplicatie "punt op de kaart" voorbereid en bij het van kracht worden van de nieuwe leggers begin 2017 is deze ook operationeel geworden. Inwoners en bedrijven kunnen op basis van voorgenomen activiteit en vanaf de locatie op de kaart nagaan welke waterschapsregels van toepassing zijn en weten direct of ze toestemming van het waterschap nodig hebben. Dit is de eerste stap naar een nieuw dienstverleningsmodel (van buiten naar binnen) die past bij de Omgevingswet.

In 2016 is het beleid en de werkwijze voor Vergunningen, Toezicht en Handhaving (VTH) geactualiseerd. Dit op basis van de ervaringen van afgelopen jaren, de beleidswijzigingen, de samenwerkingsafspraken met partners en de komende ontwikkelingen.

Het uitvoeringsplan 2016 is op hoofdlijnen gerealiseerd. Risico's (kans x gevolgen) van mogelijke overtredingen zijn centraler komen te staan. Dit is bijvoorbeeld vertaald in een project dat op initiatief van het waterschap en in samenwerking met Vitens en de Omgevingsdienst is gestart. Het project richt zich op het beheersen van lozingen (regulier en bij calamiteuze situaties) op oppervlaktewater dat door Vitens geïnfiltreerd wordt.

Nalevingsgedrag

In de eerste helft van 2016 is geconstateerd dat van erfsituaties bij agrarische bedrijven nog afspoeling plaatsvindt naar oppervlaktewater. Daarom is extra aandacht besteed aan voorlichting (o.a. zelfcontrole via de webapplicatie Agriwijzer en ruim 40 adviesgesprekken). Door de maatregelen naar aanleiding van de vogelgriep zijn eind 2016 minder controles van agrarische erven uitgevoerd. In 2017 wordt het programma met nieuwe energie hervat.

Crisisbeheersing

Het doel van crisisbeheersing is om de negatieve gevolgen van een crisissituatie te beperken en om na een crisissituatie snel terug te keren naar de gewenste situatie. Hiervoor hebben we een effectieve crisisorganisatie, die in actie komt bij calamiteiten. Zo zijn we voorbereid op dreigende of verstorende situaties. Om dit doel te bereiken zijn, in lijn met de landelijke visie van de waterschappen op crisisbeheersing, de volgende (tussen)doelen tot en met 2018 gesteld:

We hebben vakbekwame medewerkers in de crisisorganisatie. Zij zijn geselecteerd, opgeleid en geoefend op basis van vastgestelde rolprofielen.

➡ We trainen de leden van de crisisorganisatie door het aanbieden van vooraf vastgestelde opleidingen en trainingen, gericht op het individueel verbeteren van de leden.

Wij werken netcentrisch; we zorgen voor effectieve crisiscommunicatie, waarbij duiding van de situatie en samenwerking met netwerkpartners hand in hand gaan.

➡ We investeren in goede crisiscommunicatie.

➡ Wij organiseren met onze buurwaterschappen gezamenlijke oefeningen.

De waterschappen voldoen aan de vastgestelde kwaliteitscriteria.

➡ We hebben een calamiteitenplan (crisisplan) dat is gebaseerd op het landelijke model.

➡ We voeren jaarlijks twee calamiteitenoefeningen uit.

Afgelopen jaar stond in het teken van de implementatie van netcentrisch werken. Deze nieuwe werkwijze, waarbij informatie gestuurd wordt vergaard, is doorgevoerd in de hele crisisorganisatie: van het veld tot aan de dijkgraaf. Dit was een intensief programma van bijeenkomsten over de nieuwe werkwijze, implementatie van het landelijk crisis management systeem tot een tweetal go-live oefeningen. Deze oefeningen zijn extern waargenomen. We voldoen aan de gestelde eisen om netcentrisch te werken. Daarmee kan het waterschap in crisissituaties nog beter en sneller met onze partners tot afstemming komen.

Team communicatie volgde een traject met focus op communicatietaken tijdens crises en incidenten. Zo is er gewerkt met omgevingsanalyses en het monitoren van social media en dit is geoefend tijdens diverse oefeningen.

De calamiteitenadviseurs participeren actief in het Platform Crisisbeheersing Waterschappen Midden-Nederland. Vanuit het platform worden opleidingen, trainingen en oefeningen ontwikkeld, georganiseerd en uitgevoerd. De samenwerking met de Veiligheidsregio Noord- en Oost Gelderland is geïntensiveerd. Het waterschap is nu als volledig partner in crisisbeheersing erkend en herkend. Resultaat is dat in de veiligheidsregio nu met enige regelmaat wordt geoefend met "water scenario's".

In augustus 2016 is gedurende circa één week sprake geweest van een opgeschaalde situatie, waarbij een operationeel team is gevormd (fase 2). De opschaling had betrekking op potentiële uitspoeling (na hevige regenval) van bestanddelen uit thermisch gereinigde grond dat in de Westdijk (project dijkverbetering Zuidelijke randmeerdijken en Eem) toegepast is. De grootschalige communicatieve aandacht, de juridische en beleidsmatige knelpunten waren aanleiding voor de opschaling. Nadat de situatie voldoende beheerst werd, is afgeschaald en is overgegaan naar een gecoördineerde aanpak, waarbij afstemming op landelijk niveau en met gebiedspartners plaatsvindt. Op basis van onder meer de resultaten van nader onderzoek wordt nagegaan of (op termijn) aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn ten aanzien van de toepassing van thermisch gereinigde grond.

Externe Communicatie

Sleutelwoorden in de visie en missie van Waterschap Vallei en Veluwe zijn: efficiënt, samen met partners, initiatief nemend en modern. In de netwerksamenleving positioneert het waterschap zich als een toonaangevende overheid. In 2016 is verder gebouwd aan ons bestuurlijk netwerk,

onze relatie met de omgeving en de bijbehorende communicatie conform het Communicatie Beleidsplan van 2015. Op basis van het communicatiebeleidsplan is gewerkt aan:

- Corporate communicatie
- Persbeleid: een proactieve houding naar de pers
- Interne communicatie
- Educatie/arbeidsmarktcommunicatie
- Social media

Zo maakten we een flinke stap in het gebruik van social media (Twitter, LinkedIn) en het maken van blogs door bestuurders. We vergroten hiermee de zichtbaarheid van onze bestuurders en daarmee van ons waterschap. Dat we hier op de goede weg zitten, blijkt uit de onderbouwing bij de nominatie van "best bestuurde decentrale overheid".

Educatie is een van de speerpunten van ons waterschap. Het gaat daarbij om het verkleinen van de awareness-gap (zoals geconstateerd door de OECD), maar ook om beeldvorming over duurzaamheid, waterveiligheid en waterbeheer. Door de jeugd deze onderwerpen te laten beleven bekijft de informatie beter en nemen zij dit mee in hun verdere leven. Het waterschap verzorgt door een enthousiaste inzet van onze vrijwilligers rondleidingen op RWZI's en gastlessen in het onderwijs. Daarnaast is geïnvesteerd in innovatieve activiteiten, zoals de Waterbomb Challenge. Vanuit het oogpunt van arbeidsmarkt communicatie richtte het waterschap zich intensiever op middelbare scholieren. Dit om hen te interesseren voor een carrière in de techniek én in het waterschap als potentieel toekomstig werkgever.

Het belangrijkste event van 2016 was de opening van de energie- en grondstoffenfabriek in Amersfoort in juni. We organiseerden een inhoudelijk symposium (met STOWA), de opening zelf en een open dag die in het teken stond van ons waterschapswerk, aangevuld met activiteiten die de beleving vergrootten. Bijna 1.300 bezoekers beleefden tijdens de publieksdag op verschillende manieren het werk van het waterschap. De opening van de energie- en grondstoffenfabriek leverde veel media aandacht op. Niet alleen lokaal werd het onderwerp breed opgepakt. Ook regionaal (AD Amersfoortse Courant, RTV Utrecht) en landelijk (Trouw, NRC, Eenvandaag, SBS6, BNR nieuwsradio en NPO radio 1 en 2) kreeg de energie- en grondstoffenfabriek Amersfoort veel aandacht. Belangrijk hierbij is geweest dat één persoon in team communicatie volledig is vrijgemaakt om zich op de media te richten. Dit wierp duidelijk zijn vruchten af. De manier waarop wij ons in de kijker speelden met de Energie- en Grondstoffenfabriek, is een goed voorbeeld van het meer proactieve persbeleid dat we volgen.

Vrijwilligerswerk

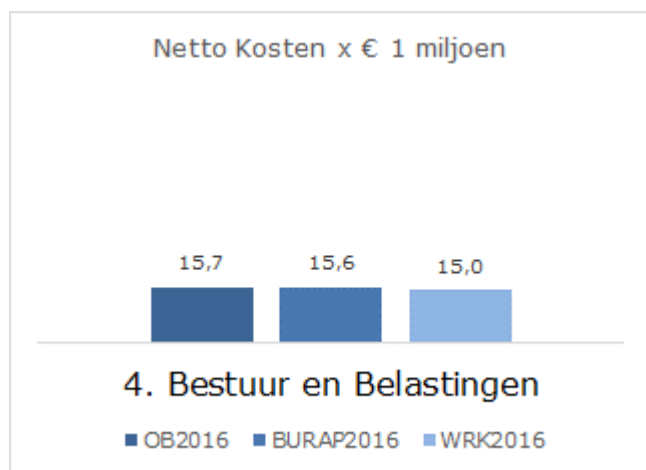
Waterschap Vallei en Veluwe beschikt over verschillende soorten vrijwilligers. In 2016 waren circa 200 mensen op die wijze actief. Zij maakten zich sterk rond uiteenlopende thema's. In 2016 leverden zij een belangrijke bijdrage aan het werk van het waterschap. Sommige vrijwilligers verzorgden rondleidingen op rioolwaterzuiveringsinstallaties en gemalen. Ook assisteerden ze bij evenementen. Daarnaast zijn er zogenaamde beekwerkgroepen, zij zetten zich in voor het waterbeheer. Ze hielpen mee met het bestrijden van woekerende waterplanten of het verwijderen van afval. Vaak gaat het hier om bestaande vrijwilligersgroepen. Dat geldt ook voor de vrijwilligers die vismigratieonderzoek verrichtten. Stichting Landschapsbeheer Gelderland

coördineert de beekwerkgroepen. Dat betekent werving en hen op weg helpen, evenals advisering en ondersteuning rond het vrijwilligersbeleid.

3.5.5. Wat heeft het gekost?

Exploitatie 2016

In de grafiek hierna zijn, in miljoenen euro's, de werkelijke netto kosten in 2016 (WRK2016) afgezet tegen de begroting na wijzigingen (BURAP2016) en de oorspronkelijke begroting (OB2016).

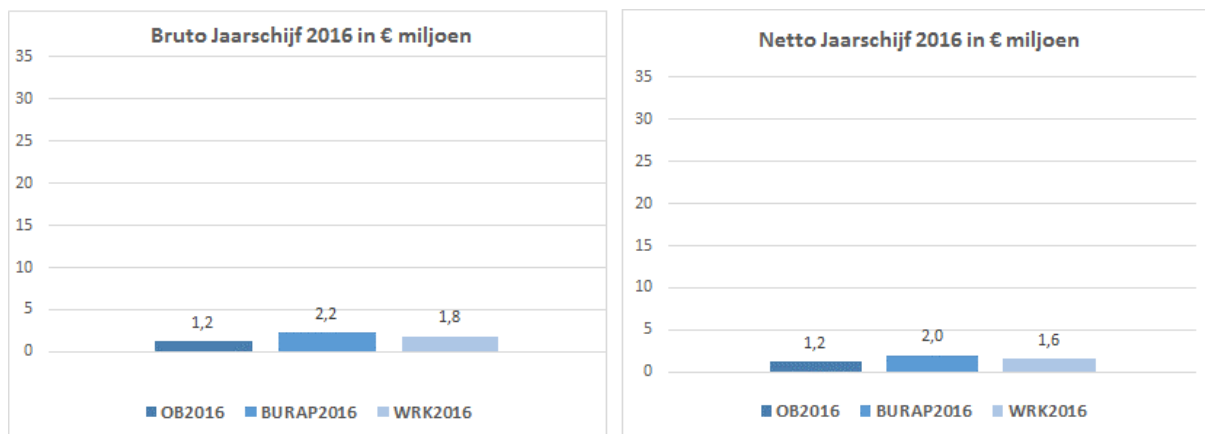

Zoals uit de grafiek blijkt zijn de werkelijke kosten in 2015 € 0,7 miljoen lager uitgevallen dan oorspronkelijk was begroot en € 0,6 miljoen lager dan aangegeven bij de BURAP.

In onderstaande tabellen zijn de grootste afwijkingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting en de BURAP weergegeven.

Toelichting afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
Extra inhuur voor externe communicatie (o.a. nieuw communicatieplan, interim teamleider, ziektevervanging en vacatures). Daarnaast extra inhuur i.v.m. vacatures (flexibele schil) voor met name vergunningen en keurontheffingen en toezicht. De extra inhuur voor vacatures wordt gefinancierd door lagere salariskosten (zie hierna).	0,4	n	0,2	n
Minder eigen personeelslasten op dit programma door o.a. ziekte en vacatures (zie hiervoor).	-0,6	v	-0,4	v
Lagere bijdrage GBLT 2016 met name het gevolg van hogere invorderopbrengsten als gevolg van het wegwerken van achterstanden bij invordering.	-0,6	v	-0,6	v
Dotatie aan pensioenvoorziening bestuur € 0,4 miljoen. Daartegenover vrijval wachtgeld voormalig D&H lid en vrijval uitkeringen voormalig personeel.	0,3	n	0,3	n
Overige kleinere budgetaanpassingen per saldo	-0,2	v	-0,1	v
Totaal	-0,7	v	-0,6	v

Investerings 2016

In de tabel hierna zijn de verschillen met de oorspronkelijke begroting en de BURAP toegelicht:

Projectnaam	Toelichting bruto afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
Centraal Netwerk Opslag	Doorschuif vanuit 2015	0,5	0,0
Vervanging auto's	Doorschuif naar 2017	0,0	-0,3
Vervanging dak pand Leusden	Niet begroot, noodzakelijk vanwege verhuur pand	0,2	0,0
Overig	Afwijking < € 0,1 mln	-0,1	-0,1
Totaal per saldo hogere bruto bestedingen		0,6	-0,4

4. Verplichte paragrafen

4.1. Ontwikkelingen in 2016

De ontwikkelingen in 2016 worden per programma toegelicht in hoofdstuk 3. Daarnaast speelden in 2016 onderstaande onderwerpen.

Vennootschapsbelasting (vpb)

Door de invoering van de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen zijn overheidsondernemingen vanaf 2016 belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting. Deze wet beoogt gelijkheid te creëren tussen economische activiteiten van overheden en private ondernemingen. De Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden (SVLO) ontwikkelde producten die kunnen ondersteunen bij de implementatie. De SVLO is een samenwerking tussen het Ministerie van Financiën, de Belastingdienst, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen.

In 2016 besteedden wij veel tijd aan de inventarisatie en fiscale beoordeling van onze activiteiten. Op dit moment zijn op landelijk niveau gesprekken gaande met de belastingdienst over de interpretatie van een aantal punten. Op basis van de huidige activiteiten en stand van zaken lijkt de financiële impact voor ons waterschap beperkt te blijven.

Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB)

Het jaar 2016 stond in het teken van de verkenning naar de toekomst van het financieringsstelsel van het waterbeheer. Vanuit ons waterschap is door het algemeen bestuur input gegeven aan de commissie. Het onderzoek loopt door in 2017. Er zijn twee werkgroepen actief. Eén op het gebied van de zuiveringsheffing en één op het gebied van de watersysteemheffing. Het eindrapport van de CAB inclusief voorstellen tot aanpassing wordt verwacht na de Tweede Kamerverkiezingen van maart 2017.

4.2. Incidentele baten en lasten

In het resultaat over 2016 is een aantal incidentele baten en lasten verwerkt. In onderstaande tabel zijn de incidentele bedragen vermeld van minimaal € 0,15 miljoen:

Incidentele baten en lasten	x € miljoen	V/N t.o.v. OB
Hogere onderhoudskosten SEA (Slibverwerking Externe Afvalstromen) in Apeldoorn in verband met groot onderhoud/schoonmaak gistingstank (verwijderen zand en struviet).	0,4	n
Lagere opbrengsten externe afvalstromen o.a. door stilstand i.v.m. groot onderhoud van de SEA.	0,3	n
Lagere opbrengsten teruglevering elektra en SDE subsidie energie- en grondstoffenfabrieken Apeldoorn en Amersfoort i.v.m. problemen in de opstartfase.	0,6	n
Programma Waterketen	1,3	n
Lagere bijdrage GBLT 2016 met name het gevolg van hogere invorderopbrengsten als gevolg van het wegwerken van achterstanden bij invordering.	-0,6	v
De kosten van oninbaar verklaarde belastingen valt dit jaar hoger uit dan begroot. Dit is het gevolg van de inhaalslag die GBLT gestart is met betrekking tot de inning van openstaande bedragen.	0,7	n
Dotatie aan pensioenvoorziening bestuur € 0,4 miljoen. Daartegenover vrijval wachtgeld voormalig D&H lid en vrijval uitkeringen voormalig personeel.	0,3	n
Extra teruggaaf BTW suppletie 2015	-0,7	v
Programma Bestuur en Belastingen en bedrijfsvoering	-0,3	v
Totaal incidentele baten en lasten	1,0	n

4.3. Onttrekkingen aan reserves en voorzieningen

Naast de algemene reserves en bestemmingsreserves voor tariefsegalisatie heeft het waterschap een aantal overige bestemmingsreserves. Uit deze bestemmingsreserves zijn in 2016 de volgende bedragen onttrokken:

Bestemmingsreserve	Omschrijving	Onttrekking (x € 1.000)
Innovatie	project Sociaal-bestuurlijke vernieuwing: Scholieren W1000 pilot dronegebruik	13 4
Baggeren waterlopen	werkelijke kosten baggerprojecten	1.301
Ontvlechten waterstromen	werkelijke bijdragen aan gemeenten	954
Waterpotentie landelijk en stedelijk gebied	bijdrage meandering Barneveldse beek	50
Totaal		2.322

Ten aanzien van het project Scholieren W1000 is in 2016 een verkenning uitgevoerd om een participatie project met scholieren uit ons beheergebied uit te voeren. De verkenning heeft geleid tot een bestuursvoorstel. Besloten is dat we een minder kostbaar alternatief uitwerken.

Per ultimo 2016 heeft het waterschap voorzieningen voor pensioenverplichtingen bestuurders, wachtgeld voormalig bestuur, uitkeringen voormalig personeel en baggeren/herinrichten 6^e pand Apeldoorns Kanaal. In 2016 is totaal € 0,4 miljoen rechtstreeks aan de voorzieningen onttrokken. In paragraaf 5.1.11 wordt het verloop van de voorzieningen toegelicht.

4.4. Waterschapsbelastingen

4.4.1. Algemeen

De hoofdlijnen van de diverse belastingopbrengsten en de lastendruk worden toegelicht in paragrafen 6.7 t/m 6.10 en hoofdstuk 7 van de beleidsbegroting 2016. Het waterschap verleent kwijtschelding van de belastingen aan hen die een inkomen hebben gelijk of lager dan 100% van de bijstandsnorm.

4.4.2. Bruto belastingopbrengsten

Belastingen per Kostendrager per jaar x € 1.000	Begroting origineel (OB)	Begroting na Mutaties (BURAP)	Werkelijk (WRK)	Saldo (WRK) -/- (OB)	Saldo (WRK) -/- (BURAP)
1. Watersysteembeheer	-55.680	-55.622	-55.574	106	49
2016	-55.680	-55.580	-55.412	268	168
851 Opbrengst watersysteemheffing gebouwd	-28.611	-28.686	-28.562	49	124
852 Opbrengst watersysteemheffing ingezetenen	-22.222	-22.130	-22.408	-186	-278
853 Opbrengst watersysteemheffing ongebouwd	-4.500	-4.469	-4.198	302	271
854 Opbrengst watersysteemheffing natuur	-222	-169	-181	41	-13
855 Opbrengst verontreinigingsheffing	-125	-126	-62	63	64
Voorgaande jaren.	-	-42	-161	-161	-119
851 Opbrengst watersysteemheffing gebouwd	-	-140	-141	-141	-1
852 Opbrengst watersysteemheffing ingezetenen	-	152	80	80	-72
853 Opbrengst watersysteemheffing ongebouwd	-	60	61	61	2
854 Opbrengst watersysteemheffing natuur	-	-2	-60	-60	-58
855 Opbrengst verontreinigingsheffing	-	-112	-101	-101	10
2. Zuiveringsbeheer	-74.037	-73.552	-75.243	-1.207	-1.692
2016	-74.037	-73.395	-73.998	39	-602
856 Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	-20.648	-20.190	-20.612	35	-422
857 Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	-53.389	-53.206	-53.386	4	-180
voorgaande jaren	-	-156	-1.246	-1.246	-1.089
856 Opbrengst zuiveringsheffing bedrijven	-	-315	-1.424	-1.424	-1.110
857 Opbrengst zuiveringsheffing huishoudens	-	158	179	179	20
Belastingopbrengsten	-129.717	-129.174	-130.817	-1.100	-1.643

Watersysteembeheer

De belangrijkste verschillen in de belastingopbrengst watersysteembeheer ten opzichte van de BURAP zijn:

- de belastingcategorie gebouwd is € 0,12 miljoen lager met name doordat de WOZ-waarden lager waren dan begroot;

- de belastingcategorie ingezetenen is € 0,28 miljoen hoger (waarvan een bedrag van € 0,34 miljoen is opgenomen als nog op te leggen aanslagen);
- de categorie ongebouwd is € 0,27 miljoen lager. Er is een verschuiving zichtbaar tussen het aantal opgelegde hectares van belastingcategorie ongebouwd overig en natuur. Samen met GBLT onderzoeken wij in het 1^e halfjaar 2017 de aansluiting van de opgelegde hectares en ons areaal.

De afhandeling van natuurbezwaren is volledig verwerkt. De financiële uitkomsten zijn nagenoeg gelijk aan wat in de jaarrekening 2015 was opgenomen.

Zuiveringsbeheer

De belastingopbrengst voor zuiveringsbeheer is € 1,7 miljoen hoger dan geraamd in de BURAP.

Dit wordt vooral veroorzaakt door:

- een hogere belastingopbrengst van belastingjaar 2016 ad € 0,6 miljoen. Hierin is een bedrag begrepen voor nog op te leggen aanslagen van € 0,4 miljoen (zuiveringsheffing bedrijfsruimten) en € 0,7 miljoen (zuiveringsheffing huishoudens). Voor meet- en tabelbedrijven geldt dat de definitieve aanslag nog vastgesteld moet worden;
- de belastingopbrengst met betrekking tot de belastingjaren 2015 en ouder is € 1,1 miljoen hoger. Het betreft hier voornamelijk hogere opbrengsten van bedrijfsvervuilers a.g.v. gerealiseerde en nog te realiseren opbrengst naar aanleiding van definitieve aanslagen.

4.4.3. Kwijtschelding en oninbaar

Resultaat per Kostendrager x € 1.000	Begroting origineel (OB)	Begroting na Mutaties (BURAP)	Werkelijk (WRK)	Saldo (OB) -/- (WRK)	Saldo (BURAP) -/- (WRK)
1. Watersysteembeheer	752	752	1.066	-314	-314
Kwijtschelding Watersysteemheffing	702	702	736	-34	-34
Oninbaar Watersysteemheffing	50	50	330	-280	-280
2. Zuiveringsbeheer	1.720	1.720	2.165	-445	-445
Kwijtschelding Zuiveringsheffing	1.520	1.520	1.498	22	22
Oninbaar Zuiveringsheffing	200	200	668	-468	-468
Resultaat (+ = tekort)	2.472	2.472	3.231	-759	-759

Het kwijtescholden bedrag aan belastingen is nagenoeg gelijk aan de begroting.

De totaal geboekte oninbare kosten vallen € 0,7 miljoen hoger uit dan geraamd in de BURAP door met name:

- het door GBLT wegwerken van invorderingsachterstanden. In 2016 zijn de invorderacties uitgevoerd door een extern bureau. Hierbij is 54% aan openstaande posten geïnd, 31% oninbaar geboekt en 15% anders (kwijtschelding, overleden etc.). In totaliteit is in 2016 een bedrag van € 1,2 miljoen als oninbaar geboekt;
- door het wegwerken van de invorderingsachterstanden is de voorziening dubieuze debiteuren met een bedrag van € 0,2 miljoen verlaagd (zie ook paragraaf 5.1.7). Het saldo van de voorziening is door GBLT berekend op basis van risico-inschattingen van de openstaande posten. Deze berekening is kortgesloten met de accountant van GBLT.

4.4.4. Bestemmingsreserve tariefsegalisatie

De bestemmingsreserve tariefsegalisatie wordt aangewend voor egalisatie van toekomstige belastingtariefstijgingen. Streven daarbij is om aan het einde van de planperiode evenwicht te hebben tussen kosten en opbrengsten en de tariefsegalisatiereserves in die periode af te bouwen.

In paragraaf 5.1.10 wordt het verloop van de reserves uitgebreid toegelicht. De stand van de bestemmingsreserve tariefsegalisatie na resultaatbestemming is:

x € 1.000	Werkelijke stand 31-12-16	Begrote stand 31-12-16
Watersysteembeheer	1.540	242
Zuiveringsbeheer	12.129	11.036
Totaal	13.669	11.278

4.5. Weerstandsvermogen

4.5.1. Algemeen

Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van het waterschap is. Een goed weerstandsvermogen voorkomt dat elke financiële tegenvaller direct leidt tot hogere lasten. Voor het beoordelen van het weerstandsvermogen is inzicht nodig in de omvang en de achtergronden van de risico's en in de aanwezige weerstandscapaciteit.

4.5.2. Risico analyse

In juni 2016 is de inventarisatie van de grote risico's vernieuwd en behandeld door het algemeen bestuur. De risico's zijn financieel vertaald volgens de methode Fine en Kinney. Beoordeeld is in hoeverre deze risico's zijn afgedekt door procedures, verzekeringen of voorzieningen. Van de niet afgedekte risico's is een inschatting gemaakt van de kans dat het risico zich voordoet en van de financiële schade als het risico zich voordoet (het effect). Deze inschatting resulteert in een gewaardeerd risico in euro's. De totale gewaardeerde risico's bedragen (x € 1.000):

Risico	totaal	watersysteem- beheer	zuiverings- beheer
Economische en marktrisico's	250	125	125
Maatschappelijke risico's	1.025	888	138
Bedrijfs- en ondernemingsrisico's	1.265	135	1.130
Totaal	2.540	1.148	1.393

Waarvan de belangrijkste risico's zijn:

Risico	Categorie	Gewaardeerd risico (x € 1.000)
Economische en marktrisico's	Loon- prijs- renteontwikkeling	250
Maatschappelijke risico's	Bodemverontreiniging	250
	Brand (voor zover niet verzekerd)	125
	Extreme weersomstandigheden (zware regenval, droogte)	125
	Overstromingen (dijkdoorbraak)	250
	Natuurbranden	250
	Overig	25
Bedrijfs- en ondernemingsrisico's	Bedrijfsonderbreking transportstelsel (breuk in pijpleiding)	250
	Calamiteiten tijdens werken aan gashoudende installaties	250
	Belang en risico's van grote/innovatieprojecten	250
	Overig	515
Totaal		2.540

4.5.3. Weerstandscapaciteit

De risico's die niet afgedekt worden door procedures, verzekeringen of voorzieningen (totaal € 2,54 miljoen) worden gedekt uit het eigen vermogen. Dit is de benodigde weerstandscapaciteit.

De beschikbare weerstandscapaciteit wordt bepaald door de waarde van het eigen vermogen. Het algemeen bestuur besloot om alleen de algemene reserves tot de beschikbare weerstandscapaciteit te rekenen.

De benodigde weerstandscapaciteit wordt vervolgens afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van deze berekening vormt het weerstandsvermogen. De norm voor het weerstandsvermogen bedraagt conform bestuursbesluit minimaal 2 (= uitstekend). Per 31 december 2016 bedraagt het weerstandsvermogen (na resultaatbestemming):

	watersysteem- beheer	zuiverings- beheer
Beschikbare weerstandscapaciteit	2.359	5.540
Benodigde weerstandscapaciteit	1.148	1.393
Ratio weerstandsvermogen	2,1	4,0

4.6.Financiering

4.6.1. Kaders

De wet Financiering decentrale overheden (FIDO) en de regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden vormen het wettelijk kader. In het treasurystatuut staan de eigen kaders voor de financieringsfunctie.

4.6.2. Ontwikkelingen

De financiële markten stonden het afgelopen jaar hoofdzakelijk onder invloed van drie belangrijke ontwikkelingen:

- Het beleid van toonaangevende centrale banken. De Europese Centrale Bank (ECB) ging door met het expansieve beleid: het obligatie-opkoopprogramma werd uitgebreid en de rentetarieven gingen verder omlaag. In december werd besloten om het opkoopprogramma te verlengen tot eind 2017.
- Onzekerheid omtrent de economische vooruitzichten en het verloop van de olieprijs. Vanaf het begin van het jaar 2016 bestaat er onzekerheid over de kracht van de wereldwijde economie. Dat werd versterkt door de Amerikaanse renteverhoging en het negatieve effect daarvan voor de opkomende landen. Hoewel de wereldeconomie in de loop van het jaar steeds meer tekenen van gezondheid vertoonde, bleven de twijfels aanvankelijk hangen, nog eens extra in de hand gewerkt door (geo)politieke onzekerheden en een lage olieprijs.
- Politieke gebeurtenissen en referenda veroorzaakten het afgelopen jaar veel onzekerheden in de financiële markten.

De rente voor een langlopende lening van 20 jaar bedraagt per ultimo 2016 1,36% (begroot 2%). De rente (rood staan) op de rekening-courant bij de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) bedraagt per ultimo 2016 0,1%.

4.6.3. Liquiditeit

Gedurende 2016 is tijdelijk gefinancierd met kasgeldleningen. De rente op deze kasgeldleningen was negatief, wat leidde tot een renteopbrengst van € 0,04 miljoen. Incidenteel zijn overtollige middelen enkele dagen in de schatkist aangehouden (als gevolg van ontvangst subsidievoorschotten). Voor een uitgebreide specificatie van het schatkistbankieren zie paragraaf 5.1.7.

In 2016 zijn drie langlopende leningen afgesloten voor totaal € 40 miljoen:

- mei: € 20 miljoen looptijd 20 jaar, lineaire aflossing en rentepercentage 1,025%
- juni: € 10 miljoen looptijd 20 jaar, lineaire aflossing en rentepercentage 0,79%
- oktober: € 10 miljoen looptijd 20 jaar, lineaire aflossing en rentepercentage 0,78%

De begrote financieringsbehoefte was € 55 miljoen. Het verschil ad € 15 miljoen tussen begrote en werkelijke financieringsbehoefte wordt vooral veroorzaakt door lagere investeringen dan begroot.

In de begroting is aangegeven dat het waterschap eventueel leningen met uitgestelde stortingsdatum afsluit. Hiervan is in 2016 geen gebruik gemaakt, omdat geen aanzienlijke rentestijging werd verwacht.

4.6.4. Renterisiconorm

Het renterisicobeheer omvat het beheersen van risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid dat in de toekomst de rentelasten van het vreemd vermogen hoger zijn dan een bestuurlijk wenselijk geacht niveau of het in de meerjarenraming en begroting geraamde niveau. Deze renterisico's op de vaste schuld worden volgens de wet FIDO ingekaderd door de renterisiconorm. De renterisiconorm bedraagt 30% van het begrotingstotaal van het komende begrotingsjaar. Het waterschap overschreed de norm in 2016 niet.

x € 1.000	2016	2015
Reguliere aflossingen	26.682	29.639
Renterisico	26.682	29.639

Berekening renterisiconorm

Begrotingstotaal	136.848	135.022
Percentage regeling	30%	30%
Renterisiconorm	41.054	40.507

Ruimte onder renterisiconorm	14.372	10.868
------------------------------	---------------	---------------

4.6.5. Kasgeldlimiet

Volgens de wet FIDO mag maximaal 23% van de begroting met kortlopende geldleningen of via krediet in rekening-courant worden gefinancierd. De kasgeldlimiet beperkt het renterisico op de korte financiering. De gemiddelde netto vlottende schuld per kwartaal mag de kasgeldlimiet niet overschrijden.

x € 1.000	Kwartalen 2016			
	1	2	3	4
Gemiddelde vlottende schuld	37.076	33.998	16.756	11.822
Gemiddelde vlottende middelen				
Netto vlottende middelen/schuld	-37.076	-33.998	-16.756	-11.822

Berekening kasgeldlimiet

Begrotingstotaal	136.848
Percentage regeling	23%
Kasgeldlimiet	31.475

Ruimte onder kasgeldlimiet		14.719	19.653
Overschrijding kasgeldlimiet	-5.602	-2.524	

De kasgeldlimiet is in het 1^e halfjaar overschreden doordat het aantrekken van een langlopende lening is uitgesteld om een gelijkmatige vervalkalender te creëren. Er is tijdelijk met kasgeldleningen gefinancierd, waarbij gebruik is gemaakt van de negatieve rente op kasgeldleningen. De overschrijding heeft geen gevolgen: volgens de wet FIDO moet het

waterschap de provincie op de hoogte stellen als de limiet drie achtereenvolgende kwartalen wordt overschreden.

4.6.6. Schuldpositie

De schuldpositie werd tot op heden berekend op basis van de volgende definitie: som van langlopende schulden, stand rekening courant en kasgeldleningen. Per 31 december 2016 bedraagt de schuldpositie € 273 miljoen (2015: 303 miljoen).

Met ingang van 2016 is landelijk afgesproken een definitie te hanteren waarbij ook rekening wordt gehouden met de mutatie in financiële vaste activa en kortlopende vorderingen en schulden. Per 31 december 2016 bedraagt de schuldpositie € 294 miljoen (2015: 313 miljoen). De schuldpositie op basis van deze definitie daalt ten opzichte van 2015, hetgeen grotendeels te verklaren is door de invloed van investeringen (€ 14,5 miljoen). Het verloop van het EMU-saldo geeft inzicht in de mutatie van de schuldpositie (zie paragraaf 4.9).

4.7. Verbonden partijen

Waterschap Valleï en Veluwe heeft bestuurlijke en financiële belangen in partijen, waaronder gemeenschappelijke regelingen en (andere) rechtspersonen. Deze verbonden partijen voeren beleid uit voor het waterschap. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan een zetel in het bestuur van een participatie of het hebben van stemrecht. Van financieel belang is sprake wanneer het waterschap middelen ter beschikking heeft gesteld en die kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op het waterschap.

De verbonden partijen van het waterschap zijn:

- Bio Energie Centrale Harderwijk BV. Op 28 september 2016 besloot het algemeen bestuur om voor 50% aandeelhouder te worden in de Bio Energie Centrale Harderwijk BV. Deze BV gebruikt bestaande warmtestromen van de RWZI Harderwijk voor de (nieuwe) vergisting van mest(overschot), eigen maaisel en externe (afval)stromen. Met die vergisting produceert en verkoopt de vennootschap digestaat (bodemverbeteraar) en gas. Hiermee levert de energiecentrale een energiebijdrage van 30% aan onze energieneutraliteit. Het waterschap beschikt over 10 aandelen met een totale nominale waarde van € 0,01 miljoen. Tevens verstrekken beide aandeelhouders in 2017 een achtergestelde lening van elk maximaal € 3,2 miljoen. Voor eventuele aanvullende investeringen tijdens de exploitatieperiode van de BV verstrekken beide aandeelhouders een extra achtergestelde lening tot een maximum van € 1,3 miljoen (ter beoordeling van de directie van de BV).
- gemeenschappelijk belastingkantoor Lococensus-Tricijn (GBLT). Het waterschap is deelnemer in de gemeenschappelijke regeling met GBLT voor het heffen en invorderen van waterschapsbelastingen. Het bestuur wordt gevormd door bestuurders van de deelnemende waterschappen en gemeenten. De bijdrage bedroeg in 2016 € 3,7 miljoen (2015: € 4,6 miljoen);
- Aqualysis. Dit laboratorium zorgt dat alle genomen monsters ten behoeve van het meten van de waterkwaliteit worden geanalyseerd. Aqualysis verricht voornamelijk werkzaamheden voor zes waterschappen onder een gemeenschappelijke regeling. Deze zes waterschappen zijn tevens voor een gelijk deel eigenaar. De bijdrage aan Aqualysis in 2016 bedroeg € 1 miljoen (2015: € 1,1 miljoen);

- muskusrattenbestrijding waterschap Rivierenland. Het waterschap is deelnemer in een overeenkomst van kosten voor gemene rekening voor muskusrattenbestrijding met vier andere waterschappen. De uitvoering van de werkzaamheden is ondergebracht bij Waterschap Rivierenland. Doel is het voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskus- en beverratten. De bijdrage in 2016 bedroeg € 1,3 miljoen (2015: € 1,3 miljoen);
- Waterschapshuis. Het waterschap is deelnemer in de gemeenschappelijke regeling Het Waterschapshuis. Het Waterschapshuis is de regie- en uitvoeringsorganisatie voor de waterschappen op het gebied van ICT. Het Waterschapshuis heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen en de andere overheden die actief zijn in de 'natte' sector. Het streven is gericht op een aanzienlijke kostenbesparing op alle ICT-uitgaven. De bijdrage bedroeg in 2016 € 0,8 miljoen (2015: € 0,8 miljoen);
- de vereniging Unie van Waterschappen. De Unie behartigt op nationaal en internationaal niveau de belangen van de waterschappen voor een goede waterstaatsverzorging binnen het waterschapsbestel. De Unie treedt op namens de waterschappen als vertegenwoordiger naar het Parlement, de Rijksoverheid en organisaties als het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. In de ledenvergadering hebben de voorzitters van de waterschappen zitting. De bijdrage in 2016 bedroeg € 0,4 miljoen (2015: € 0,4 miljoen);
- Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB). De NWB financiert overheden, instellingen voor de volkshuisvesting, de gezondheidszorg en het onderwijs. Alle aandelen van de NWB zijn in handen van overheden. Waterschap Vallei en Veluwe beschikt over 631 aandelen A en 88 aandelen B met een nominale waarde van € 0,1 miljoen;
- Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA). In STOWA nemen alle regionale waterbeheerders in Nederland deel (waterschappen, provincies en Rijkswaterstaat). De STOWA doet onderzoek op het gebied van afvalwatersystemen, waterketen, watersystemen en waterwerken. De leden van het bestuur van de STOWA worden benoemd uit de in de stichting deelnemende organisaties. De bijdrage bedroeg in 2016 € 0,5 miljoen (2015: € 0,5 miljoen);
- Gebiedscoöperatie O-gen. De coöperatieve structuur voert de gezamenlijke doelen uit met betrekking tot een vitaal landelijk gebied van de Gelderse Vallei, Utrechtse Heuvelrug, Eemland en Kromme Rijnstreek. De bijdrage bedroeg in 2016 € 0,02 miljoen (2015: € 0,02 miljoen).

Daarnaast heeft het waterschap diverse samenwerkingsverbanden op het gebied van bijvoorbeeld waterketen en ICT en strategische allianties met kennisinstellingen. Omdat hiervoor geen aparte entiteiten zijn opgericht, vallen deze niet onder de verbonden partijen.

4.8. Bedrijfsvoering

4.8.1. Inhoud

Wij verstaan onder bedrijfsvoering de sturing en beheersing van de wijze waarop primaire en ondersteunende processen worden uitgevoerd om de doelstellingen en de programmering van ons waterschap te realiseren.

4.8.2. Wat hebben we in 2016 gedaan? **Koers 2021**

Het waterschap werkt in een veranderende en dynamische wereld. Onze organisatie is volop in ontwikkeling om de vragen van vandaag beter en die van de toekomst goed te kunnen beantwoorden. Dit betekent nieuwe uitdagingen voor onze medewerkers waarvan meer lef wordt gevraagd. Daarom heet koers 2021 ook 'Ontwikkelen met lef'.

In 2016 is onderzocht wat voor het waterschapswerk belangrijk is in de komende jaren. Vanuit gesprekken en activiteiten met werknemers, experts en bestuurders kwamen vijf "verbindende" waarden naar voren die een leidraad vormen voor de ontwikkeling van het waterschap: de omgang met **digitalisering**, het kunnen **verbinden**, **professionaliteit**, de aandacht voor **duurzaamheid** en **wendbaarheid**. Om goed in te kunnen spelen op de ontwikkelingen en het eigen maken van de kernwaarden lopen er twee programma's: Samen Werkt! en Talent Werkt!. Met name op het gebied van de interne doorstroom werden in 2016 prachtige resultaten behaald. Voorbeeldactiviteiten uit deze twee programma's zijn:

- het op orde brengen van gegevens;
- digitalisering van processen;
- interventies van de procesverbinders;
- procesoptimalisatie d.m.v. leantrajecten;
- aandacht voor procesgericht samenwerken in het ontwikkeltraject voor teamleiders;
- implementatie van de nieuwe omgevingswet;
- doorontwikkeling van assetmanagement.

Strategisch HRM

In 2016 werd een volledig traject strategische personeelsplanning doorlopen. We brachten de kwalitatieve en kwantitatieve consequenties in beeld van de verwachte ontwikkelingen in de maatschappij en de gevolgen daarvan voor de taken van ons waterschap. De uitkomsten geven ons mooie handvatten voor ons personeels- en organisatiebeleid voor de komende jaren.

Het verzuim in 2016 bedroeg 3,50% (2015: 3,49%; 2014: 3,34%). Eind 2016 bedroeg de bezetting op basis van de (intentie tot) vaste aanstellingen 416,89 fte (2015: 412,18 fte; 2014: 403,2fte). In 2016 hebben we 14 (2015: 18) nieuwe collega's mogen verwelkomen (instroom 3,01%) en 6 (2015:13) collega's verlieten de organisatie (uitstroom 1,29%).

Uitvoering RI&E werkdruk

In 2016 is een RI&E 'werkdruk' uitgevoerd op verzoek van de ondernemingsraad en naar aanleiding van signalen uit de organisatie dat een deel van de medewerkers werkdruk ondervond. De uitkomsten van de RI&E (gericht op psychosociale arbeidsbelasting) bevestigden op verschillende aspecten dit beeld. De resultaten hebben ertoe geleid dat vanaf eind 2016 op verschillende niveaus maatregelen worden uitgevoerd (organisatie-, team- en persoonlijk niveau) om de werkdruk samen te reduceren.

Participatiewet

Door gerichte kansen te benutten konden wij in 2016 op drie plekken in onze organisatie medewerkers plaatsen uit de doelgroep van de participatiewet.

KAM management

In 2016 stond de implementatie van een certificeerbaar kwaliteitsmanagementsysteem (ISO/OHSAS) centraal. De ingewikkelde en technische afspraken en regelgeving over milieuzorg, arbeidsomstandigheden en diverse kwaliteitsafspraken worden daarbij geïmplementeerd in de werkprocessen. Eind 2016 werd de externe audit voor de laatste keer beperkt tot de processen Realisatie, Beheer waterketen en enkele ondersteunende processen (betreffende het hoofdproces waterketen). In 2017 worden alle processen geaudit.

Inkoop

Het waterschap wil graag een goede en betrouwbare opdrachtgever zijn. Wij volgen de Europese aanbestedingsregels op de voet. Voor zover de aanbestedingswetgeving het toestaat, geven we de voorkeur aan zaken doen met leveranciers en dienstverleners uit de eigen regio. Ook streven wij naar een toenemend aantal aanbestede raamcontracten waardoor de administratieve en logistieke kosten blijven dalen, daarnaast levert contracteren van raamcontracten vaak extra korting op. Het waterschap voldoet bij alle inkopen voor 100% aan de duurzaamheidscriteria van RVO. In 2016 betaalden wij 96% van de facturen binnen 30 dagen.

Informatiemanagement

Het informatiebeleid is gebaseerd op de vastgestelde ambities van Waterschap Vallei en Veluwe, landelijke ontwikkelingen en ervaringen van de afgelopen jaren. In 2016 zijn (grote) stappen gezet voor de volgende speerpunten:

- **Informatiebeveiliging** is samen met Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden en Het Waterschapshuis opgepakt en is het waterschap volgens de benchmark BIWA (Baseline Informatiebeveiliging Waterschappen) verbeterd;
- Met **Digitalisering** is een helder onderscheid gemaakt tussen “digitale werkvormen” en “digitale processen”. Bij de digitale werkvormen zijn veel projecten tot een goed einde gebracht of bijna afgerond. De digitalisering van processen verloopt minder voorspoedig, mede door de werkdruk bij de afdelingen;
- Op het gebied van **Managementinformatie** zijn stappen gezet ten aanzien van de ondersteuning van het DIN en dashboards, met name voor de afdeling Projectrealisatie;
- Bij team DIV functioneert inmiddels een “digitale postkamer” (**Zaak- en procesgericht werken**), waarover recentelijk een voorpagina artikel stond in het blad Enterprise Information Management;
- **Gegevensmanagement** is opgepakt met de werkgroep “gegevens op orde” en er is met name met betrekking tot duidelijkheid van verantwoordelijkheden en rollen flink vooruitgang geboekt.

Alle medewerkers zijn in 2016 voorzien van een moderne tablet of laptop onder Windows 10. Een innovatieve stap die ook wel met kinderziektes gepaard ging en voor de overgrote meerderheid van de medewerkers een enorme verbetering bracht.

Samenwerking met Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden (HDSR)

Inmiddels staat het rekencentrum van en voor HDSR in de serverruimte in Apeldoorn en is er een uitwijk gerealiseerd op de zuivering Apeldoorn. De inrichting van de basis infrastructuur is een exacte kopie van de inrichting zoals ontworpen door ons waterschap en functioneert uitstekend.

Door drukte bij HDSR is de visie op de volgende stap in de samenwerking doorgeschoven naar Q1 2017.

Assetmanagement

In 2016 zijn de pilots in het kader van assetmanagement conform planning succesvol afgerond. Concreet zijn in 2016 de volgende producten opgeleverd:

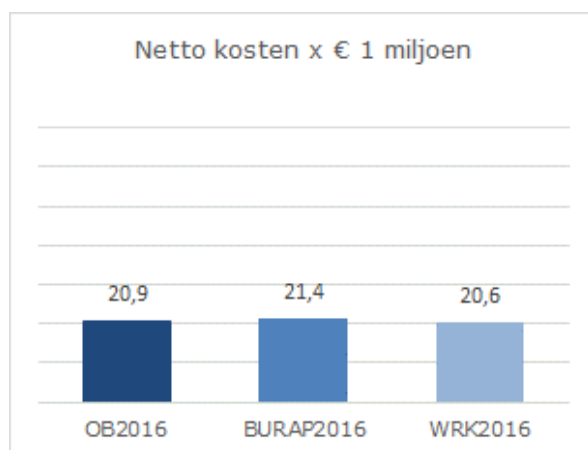
- een eerste versie van het lange termijn investeringsplan met een tijdshorizon van 30 jaar;
- een advies om assetmanagement in te zetten ter versterking van de P&C-cyclus;
- een rapport over de algemene systematiek van assetmanagement voor riooltransportleidingen;
- een rapport over de riooltransportleiding Soesterberg waarbij de hierboven beschreven algemene systematiek is toegepast.

Eind 2016 is gestart met het opstellen van drie assetmanagementplannen (Veiligheid, Watersysteem en Waterketen) waarbij bovenstaande rapporten input waren. Deze plannen worden het eerste kwartaal van 2017 opgeleverd met als effect een verbeterde onderbouwing van de investeringskalender in de komende voorjaarsnota en de begroting.

4.8.3. Wat heeft het gekost?

Exploitatie 2016

In de grafiek hierna zijn de werkelijke netto kosten in 2016 (WRK2016) afgezet tegen de begroting na wijzigingen (BURAP2016) en de oorspronkelijke begroting (OB2016).

Zoals uit de grafiek blijkt zijn de werkelijke kosten in 2016 € 0,3 miljoen lager uitgevallen dan oorspronkelijk was begroot en € 0,8 miljoen lager dan aangegeven bij de BURAP.

De kosten van bedrijfsvoering worden doorbelast aan de programma's en zijn opgenomen in de netto kosten per programma in hoofdstuk 3. In de volgende tabel zijn de producten weergegeven:

Bedrijfsvoeringsproducten	OB2016	BURAP2016	WRK2016	Afwijking t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP
501 Centraal management	1,6	1,8	1,7	-0,1	0,1
502 Organisatiebeleid en -beheer	1,1	1,0	0,6	0,6	0,5
503 Personeelsbeleid en -beheer	1,4	1,6	1,6	-0,2	0,0
504 Kwaliteit-, arbo- en milieubeleid	1,0	1,0	1,0	0,0	0,0
505 Interne voorlichting	0,3	0,5	0,5	-0,2	0,0
506 Algemeen- bestuurlijke en -juridische ondersteuning	0,9	1,0	1,0	-0,1	0,0
507 Concerncontrol en financieel beleid	0,7	0,8	0,9	-0,2	-0,1
508 Meerjarenraming en begroting	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
509 Managements- en bestuursrapportages	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
510 Comptabiliteit	1,2	0,5	0,7	0,5	-0,1
511 Informatiebeleid en automatisering	4,5	4,9	5,0	-0,5	0,0
512 Centrale (geo)grafische informatie	0,8	1,0	1,0	-0,2	0,0
513 Huisvesting	2,2	2,2	2,1	0,1	0,0
514 Interne faciliteiten	3,4	3,3	3,1	0,2	0,2
515 Bemonstering en analyse	1,2	1,2	1,0	0,2	0,2
520 Ondersteuning Directie	0,3	0,3	0,2	0,0	0,1
Totaal bedrijfsvoeringsproducten	20,9	21,4	20,6	0,3	0,8

In het product 513 Huisvesting is ook € 0,15 miljoen huuropbrengst voor het pand in Leusden opgenomen.

De grootste verschillen (vanaf € 0,2 miljoen) ten opzichte van de oorspronkelijk begroting zijn:

Toelichting grootste afwijkingen t.o.v. oorspronkelijke begroting (OB) in miljoenen	Afwijking t.o.v. OB	V/N t.o.v. OB	Afwijking t.o.v. BURAP	V/N t.o.v. BURAP
502 Organisatiebeleid en-beheer				
Lagere kosten vooral veroorzaakt doordat studiekosten centraal onder dit product zijn begroot terwijl de werkelijke studiekosten zijn verwerkt bij de afdelingen. Betreft dus eigenlijk geen meevaller. Aan totale studiekosten was € 0,7 miljoen geraamd. Dit is ook nagenoeg uitgegeven in 2016.	-0,6	V	-0,4	V
503 Personeelsbeleid- en beheer				
De hogere kosten worden vooral veroorzaakt door meer uren op dit product en door hogere juridische advieskosten.	0,2	N	0,0	-
505 Interne voorlichting				
De hogere kosten worden vooral veroorzaakt door meer uren op dit product.	0,2	N	0,0	-
510 Comptabiliteit				
Het voordeel wordt hoofdzakelijk verklaard door een BTW afrekening over 2015.	-0,7	V	0,0	-
511 Informatiebeleid en automatisering				
In 2016 zijn meer uren aan dit product besteed.	0,8	N	0,1	N
De doorbelaste kosten op dit product vallen lager uit dan oorspronkelijk begroot vooral kosten van het Waterschapshuis.	-0,2	V	0,1	N
512 Centrale (Geografische) informatie				
In 2016 zijn meer uren aan dit product besteed.	0,2	N	0,0	-
514 Interne Faciliteiten				
Kosten opschoning archief schuiven deels door naar 2017.	-0,2	V	-0,2	V
515 Bemonstering en analyse				
Lagere kosten Aqualysis over 2016.	-0,2	V	-0,2	V

4.8.4. Rechtmatigheid

Kader

Het normenkader is een overzicht van alle externe en interne wet- en regelgeving waaraan moet worden voldaan in het kader van financiële rechtmatigheid. Jaarlijks wordt dit normenkader

geactualiseerd en vastgesteld door het college van d&h. In het controleprotocol is door het algemeen bestuur de norm vastgelegd voor een goedkeurende controleverklaring: fouten 1% van de lasten en onzekerheden 3%.

Bevindingen 2016

De processen inkoop, personele lasten, treasury, (im)materiële vaste activa en ontvangen subsidies voldoen aan in- en externe regelgeving en zijn daarmee rechtmatig. Tijdens de audits zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Tijdens de audits wordt ook het begrotingscriterium getoetst:

- toereikendheid van de geautoriseerde begroting (netto kosten en kredieten) en juiste besluitvorming bij kostenoverschrijdingen;
- juiste toewijzing van kosten en opbrengsten aan programma en product;
- juiste toerekening aan boekjaar.

Over 2016 zijn geen overschrijdingen van het begrotingscriterium geconstateerd.

4.9.EMU-saldo

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven van de overheid (inclusief decentrale overheden). De landen die meedoen aan de Economische en Monetaire Unie (EMU), hebben afspraken gemaakt over het op orde houden van de overheidsfinanciën. Eén van deze afspraken heeft betrekking op het begrotingstekort van landen, oftewel het EMU-tekort dat maximaal 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen.

Voor 2016 heeft het Rijk bepaald dat het EMU-tekort van de decentrale overheden maximaal 0,4% van het BBP mag bedragen. Deze gezamenlijke ruimte is niet onderverdeeld naar provincies, gemeenten en waterschappen. Op basis van voorgaande jaren bedraagt de referentiewaarde van Waterschap Vallei en Veluwe € 20,7 miljoen. Het Rijk past deze kabinetsperiode geen sancties toe bij overschrijding van het toegestane tekort. In 2016 bedroeg het EMU-tekort van waterschap Vallei en Veluwe:

x € 1.000		Werkelijk 2016	Begroting 2016	Werkelijk 2015
Exploitatiesaldo		2.108	-1.248	-230
EMU-exploitatiesaldo		2.108	-1.248	-230
bruto-investeringsuitgaven*	-	43.423	50.600	52.800
subsidies*	+	35.781	34.000	28.268
mutatie voorraad werk voor derden	-	2.594	0	0
desinvestering materiële en immateriële vaste activa	+	84	0	143
afschrijvingen	+	24.729	25.187	23.285
Invloed investeringen		14.577	8.587	-1.104
toevoegingen aan voorzieningen ten laste van exploitatie	+	374	100	887
onttrekkingen aan voorzieningen ten gunste van exploitatie	-	85	0	0
betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	-	412	600	601
externe vermeerderingen van voorzieningen	+	0	0	0
Invloed voorzieningen		-123	-500	286
boekwinst	-			
boekverlies	+			
Deelnemingen en aandelen		0	0	0
EMU SALDO		16.562	6.839	-1.048
Referentiewaarde		-20.700	-20.700	-20.085

* excl. werken voor derden (KRW maatregelen IJssel en Ruimte voor de Rivier)

4.10. Klachten

Volgens de Algemene wet bestuursrecht gaan klachten over de vraag of de organisatie, het bestuur of een ambtenaar zich behoorlijk heeft gedragen ten opzichte van een burger of bedrijf. Het waterschap is verplicht deze (schriftelijke) klachten te registreren en hierover jaarlijks te publiceren.

Waterschap Vallei en Veluwe ontving in 2016 zestien klachten. Alle klachten zijn behandeld en opgelost in 2016. Vijftien klachten zijn opgelost zonder hoorzitting, door tussenkomst van de klachtenbehandelaar of de klachtencoördinator. Voor één klacht vond een hoorzitting plaats. In 2016 zijn er geen (vervolg) klachten over Waterschap Vallei en Veluwe ingediend bij de Nationale Ombudsman.

Buiten de reeds genoemde klachten zond het waterschap zes klachten door naar de juiste organisatie, in al deze gevallen: GBLT. Hiervan zijn vijf klachten door GBLT afgehandeld in 2016 en is één klacht in behandeling.

5. Jaarrekening

5.1. Balans en toelichting

5.1.1. Balans per 31 december voor resultaatbestemming

(bedragen x € 1.000)

Activa	2016	2015	Passiva	2016	2015
Vaste activa			Vaste passiva		
Immateriële vaste activa	12.998	12.588	Algemene reserves	7.899	7.899
Materiële vaste activa	314.512	332.093	Bestemmingsreserve tariefseglisatie	10.549	13.064
Financiële vaste activa	2.630	4.171	Overige bestemmingsreserves	3.317	3.447
	330.140	348.852	Nog te bestemmen resultaat	4.753	0
			<i>Eigen vermogen</i>	26.518	24.410
Viottende activa					
Voorraad	2.594	0	Voorzieningen	6.812	6.935
Kortlopende vorderingen	15.075	7.164			
Overlopende activa	11.985	15.303	Vaste schulden looptijd > 1 jaar	257.779	244.461
Liquide middelen	7	7			
	29.661	22.475	Viottende passiva		
			Netto viottende schulden looptijd < 1 jaar	40.095	68.265
			Overlopende passiva	28.597	27.256
				68.692	95.521
Totaal	359.801	371.327	Totaal	359.801	371.327

5.1.2. Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (RBVW) en hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Activa, passiva en de bepaling van het resultaat worden gewaardeerd op basis van historische kosten. De activa en passiva worden opgenomen tegen nominale waarden, tenzij in deze toelichting anders is vermeld.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Vaste activa

Immateriële en materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs verminderd met ontvangen subsidie. Het waterschap berekent de afschrijvingen op basis van een vast percentage van de kosten (lineaire afschrijving), waarbij rekening wordt gehouden met eventuele duurzame waardeverminderingen. Afschrijving vindt plaats vanaf de maand volgend op het moment van ingebruikname.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen bedragen:

Immateriële vaste activa		
Bijdragen aan activa in eigendom derden		5 jaar
Overige immateriële vaste activa	sanering waterbodems	30 jaar
	overig	5 jaar

Materiële vaste activa		
Gronden en terreinen	gronden	0 jaar
	inrichting terreinen	30 jaar
Vervoermiddelen		7 jaar
Machines, apparaten en installaties		7 jaar
Bedrijfsgebouwen en woonruimten	gebouwen	40 jaar
	technische installaties	15 jaar
	veiligheidsvoorzieningen, telefoon, meubilair	10 jaar
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken		
waterkeringen	aanleg, verbetering	35 jaar
watergangen en eenvoudige waterkwantiteitskunstwerken	waterlopen, kunstwerken	25 jaar
	beschoeiing	15 jaar
	depot berging saneringsspecie	15 jaar
	waterkwantiteitsgemalen en -kunstwerken	30 jaar
	elektro/mechanisch	15 jaar
	procesautomatisering	10 jaar
zuiveringstechnische werken		
transportleidingen		30 jaar
gemalen	bouwkundig	30 jaar
	elektro/mechanisch	15 jaar
	procesautomatisering	10 jaar
zuiveringsinstallaties	bouwkundig	30 jaar
	elektro/mechanisch	15 jaar
	procesautomatisering	10 jaar
slibverwerkingsinstallaties	bouwkundig	30 jaar
	elektro/mechanisch	15 jaar
	procesautomatisering	10 jaar
Overige materiële vaste activa	peilbesluiten, waterakkoorden	8 jaar
	hardware	4 jaar

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen.

Vlottende activa

De voorraad onderhanden werk voor derden is tegen vervaardigingsprijs opgenomen; de gedeclareerde bijdragen voor deze werken zijn in mindering gebracht. De vooruit ontvangen bijdragen worden verantwoord bij de overlopende passiva. Het resultaat wordt in de exploitatie verantwoord na voltooiing van het (deel)project.

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht, die statisch wordt bepaald o.b.v. geschatte inningskansen.

Vaste passiva

De voorzieningen zijn opgenomen tegen nominale waarde van de betreffende verplichting. Uitzondering hierop vormt de pensioenvoorziening, die tegen contante waarde is gewaardeerd.

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rente typische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

5.1.3. Immateriële vaste activa

(x € 1.000)	2016	2015
Boekwaarde per 1 januari	12.588	13.480
Investerings (netto)	1.345	-2
Afschrijvingen	935	889
Boekwaarde per 31 december	12.998	12.588

De immateriële vaste activa per 31 december 2016 bestaat uit geactiveerde bijdragen aan het Rijk inzake HWBP (€ 9,1 miljoen) en overige immateriële vaste activa (€ 3,9 miljoen). In bijlage 6.1 staat een specificatie van de immateriële vaste activa.

5.1.4. Materiële vaste activa

(x € 1.000)	2016	2015
Boekwaarde per 1 januari	332.093	330.096
Investerings (netto)	6.297	24.534
Desinvesteringen	84	143
Afschrijvingen	23.794	22.395
Boekwaarde per 31 december	314.512	332.093

In bijlage 6.2 staat een specificatie van de materiële vaste activa. Het overzicht in bijlage 6.3 betreft alle werken die per 1 januari 2016 onderhanden waren en die lopende het jaar zijn gestart.

5.1.5. Financiële vaste activa

(x € 1.000)	Stand 1-1-2016	Nieuw	Aflossing	Stand 31-12-2016
Aandelen NWB	100			100
Aandelen Bio Energie Centrale Harderwijk	0	10		10
<i>Kapitaalverstrekkingen aan bedrijven</i>	<i>100</i>	<i>10</i>	<i>0</i>	<i>110</i>
Hypotheek	3.899		1.493	2.406
Autoleningen	172	8	66	114
<i>Leningen aan ambtenaren</i>	<i>4.071</i>	<i>8</i>	<i>1.559</i>	<i>2.520</i>
Totaal	4.171	18	1.559	2.630

Het waterschap bezit 631 aandelen A en 88 aandelen B van de NV Nederlandse Waterschapsbank. Sinds 2012 keert de NWB geen dividend uit om te kunnen voldoen aan de regels van het Bazels Comité (Bazel III). De kapitaalverstrekking aan de Bio Energie Centrale Harderwijk BV bestaat uit 10 aandelen A.

Het waterschap verstrekt geen nieuwe hypotheek. De resterende looptijd van de huidige hypotheek is uiterlijk tot en met 2035.

5.1.6. Voorraad onderhanden werk derden

(x € 1.000)	Ruimte voor de Rivier	KRW	Overige projecten	Totaal
Cumulatieve bruto uitgaven	97.640	10.170	0	107.811
Cumulatieve ontvangen bijdragen	112.364	12.150	0	124.515
Vooruit ontvangen bijdragen	14.724	1.980	0	16.704
<i>Stand per 01-01-2016</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Bruto uitgaven	26.684	12.738	358	39.780
Ontvangen bijdragen	31.712	8.164	541	40.417
Vooruit ontvangen bijdragen	5.028	-1.980	183	3.231
<i>Mutatie in 2016</i>	<i>0</i>	<i>2.594</i>	<i>0</i>	<i>2.594</i>
Cumulatieve bruto uitgaven	124.324	22.908	358	147.591
Cumulatieve ontvangen bijdragen	144.076	20.314	541	164.932
Vooruit ontvangen bijdragen	19.752	0	183	19.935
Stand per 31-12-2016	0	2.594	0	2.594

Deze balanspost bestaat uit de uitgaven van uitgevoerde werken in opdracht van derden. De ontvangen bijdragen zijn in mindering gebracht. Vooruit ontvangen bijdragen zijn verantwoord bij de overlopende passiva (paragraaf 5.1.14). Voor een inhoudelijke toelichting op de Ruimte voor

de Rivierprojecten en het project KRW zie respectievelijk paragrafen 3.2.4 en 3.3.8. De overige projecten betreffen de aanleg van de Enkaleiding en het uitvoeren van groot onderhoud aan het 6^e pand buitendijks van het Apeldoorns Kanaal.

5.1.7. Kortlopende vorderingen

(x € 1.000)	2016	2015
Belastingdebiteuren	9.782	9.821
Voorziening dubieuze debiteuren	-3.421	-3.671
<i>Vorderingen op belastingdebiteuren</i>	<i>6.361</i>	<i>6.150</i>
Vorderingen als gevolg van subsidies en bijdragen	7.335	173
Overige vorderingen	1.379	841
Totaal	15.075	7.164

GBLT voert de belastingheffing en –invordering uit voor het waterschap. De vorderingen op belastingdebiteuren en de dubieuze vorderingen zijn opgenomen in de jaarrekening volgens opgave van GBLT. De vorderingen zijn met inachtneming van de betaaltermijn direct opeisbaar. Het saldo van de vorderingen belastingdebiteuren per 31 december 2016 bedraagt 7,5% van de totaal opgelegde belastingaanslagen in 2016 (2015: 7,7%).

De vorderingen als gevolg van subsidies bestaat grotendeels uit een vordering op Rijkswaterstaat ad € 4,9 miljoen voor het project KRW-maatregelen en een vordering op Rijkswaterstaat ad € 1,9 miljoen in het kader van Ruimte voor de Rivier. Per 31 december 2016 is 0% van de vorderingen als gevolg van subsidies en bijdragen direct opeisbaar en 4% van de overige vorderingen (2015: 61% respectievelijk 4%).

Decentrale overheden zijn verplicht om overtollige liquide middelen in de schatkist aan te houden met uitzondering van het drempelbedrag. Dit bedrag mag het waterschap als positief saldo op de rekening courant aanhouden. Het waterschap overschreed in 2016 dit drempelbedrag niet. De benutting van het drempelbedrag in 2016 is als volgt berekend:

x € 1.000	Kwartalen 2016			
	1	2	3	4
Som van de per dag buiten de schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	0	8.962	0	0
Aantal dagen in het kwartaal	91	91	92	92
Op dagbasis buiten de schatkist aangehouden middelen	0	98	0	0
Berekening drempelbedrag				
Begrotingstotaal	136.848			
Percentage regeling	0,75%			
Drempelbedrag	1.026			
Ruimte onder het drempelbedrag	1.026	928	1.026	1.026

5.1.8. Overlopende activa

(x € 1.000)	2016	2015
Vooruitbetaalde bedragen	4.698	4.701
Nog te ontvangen voorschotten	3.204	0
Nog op te leggen aanslagen en kwijtscheldingen	2.550	2.241
Nog te ontvangen verbonden partijen	895	118
Belastingen (BTW aangifte 4 ^e kwartaal)	469	7.787
Verontreinigingsheffing	0	241
Overige overlopende posten	169	215
Totaal	11.985	15.303

Eind december 2016 is de aflossing van drie langlopende leningen geïncasseerd met een valutadatum in 2017 (totaal € 4,2 miljoen). Deze bedragen zijn verantwoord bij de vooruitbetaalde bedragen.

De nog te ontvangen voorschotten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	Stand 1-1-2016	Ontvangen	Niet subsidiabel	Uitgaven	Stand 31-12-2016
Subsidie dijkverbetering VZR	0	67.813	430	71.379	3.136
<i>Nog te ontvangen voorschotten Rijk</i>	<i>0</i>	<i>67.813</i>	<i>430</i>	<i>71.379</i>	<i>3.136</i>
Verdrogingsbestrijding Utrecht-Oost	-160			228	68
<i>Nog te ontvangen voorschotten provincie</i>	<i>-160</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>228</i>	<i>68</i>
Totaal	-160	67.813	430	71.607	3.204

GBLT verwacht dat in 2017 de volgende aanslagen worden opgelegd en kwijtscheldingen worden verwerkt die betrekking hebben op aanslagen uit 2016 (x € 1.000):

- Zuiveringsheffing € 1.583
- Watersysteemheffing € 1.003
- Kwijtschelding -/- € 36

De vordering op verbonden partijen bestaat uit de afrekeningen van de resultaten 2016. Deze resultaten worden conform de vastgestelde verdeelsleutels verdeeld. Het aandeel van Waterschap Vallei en Veluwe bedraagt (x € 1.000):

- Aqualysis € 268
- Muskusrattenbestrijding € 38
- GBLT € 589

5.1.9. Liquide middelen

(x € 1.000)	2016	2015
Overige bankrekeningen	4	6
Kas	3	2
Totaal	7	7

Het saldo van de rekening courant bij de Nederlandse Waterschapsbank is opgenomen bij de kortlopende schulden (paragraaf 5.1.13). Bij de Nederlandse Waterschapsbank gold in 2016 een maximum rekening courant krediet van € 31,5 miljoen (2015: € 31,1 miljoen). Dit bedrag is gelijk aan de voor 2016 bepaalde kasgeldlimiet (zie paragraaf 4.6.5).

5.1.10. Eigen vermogen

(x € 1.000)	Stand 1-1-2016	Vastgestelde res. bestemming bij BURAP	Voorstel res. bestemming jaarrekening	Stand 31-12-2016
Watersysteembeheer	2.359			2.359
Zuiveringsbeheer	5.540			5.540
<i>Algemene reserves</i>	<i>7.899</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>7.899</i>
Watersysteembeheer	2.199	-786	127	1.540
Zuiveringsbeheer	10.865	-1.729	2.993	12.129
<i>Bestemmingsreserve tariefseglisatie</i>	<i>13.064</i>	<i>-2.515</i>	<i>3.120</i>	<i>13.669</i>
Innovatie	371		33	404
Baggeren waterlopen	3.077	-130	354	3.301
Ontvlechten waterstromen	0		1.046	1.046
Waterpotentie landelijk en stedelijk gebied	0		200	200
<i>Overige bestemmingsreserves</i>	<i>3.448</i>	<i>-130</i>	<i>1.633</i>	<i>4.950</i>
Totaal	24.410	-2.645	4.753	26.518

Algemene reserves

De algemene reserves fungeren als het weerstandsvermogen van het waterschap en hebben geen specifieke bestemming. Met de algemene reserves worden eventuele toekomstige tegenvallers van algemene aard opgevangen. De hoogte is afgestemd op de geïnventariseerde risico's. Voor meer informatie over het weerstandsvermogen zie paragraaf 4.5.

Bestemmingsreserves tariefseglisatie

Deze bestemmingsreserves worden aangewend om ongewenste schommelingen op te vangen in de belastingtarieven. Het restant van het resultaat na mutatie van de overige bestemmingsreserves, wordt toegevoegd of onttrokken aan de bestemmingsreserves tariefseglisatie.

Bestemmingsreserve innovatie

De bestemmingsreserve innovatie bedraagt maximaal € 0,5 miljoen en wordt jaarlijks aangevuld met € 0,05 miljoen. De extra kosten van derden voor onderzoek, voorbereiding en experimenten worden onttrokken uit deze reserve (2016: € 0,017 miljoen). De kosten kunnen betrekking hebben op innovatie in de kerntaken, ondersteuning initiatieven van derden en innovatie in de bedrijfsvoering. De regiegroep innovatie adviseert over het beschikbaar stellen van middelen uit deze reserve.

Bestemmingsreserve baggeren waterlopen

Deze bestemmingsreserve wordt aangewend voor het baggeren van A-watgangen. De werkelijk gemaakte kosten in een jaar worden onttrokken aan deze bestemmingsreserve (2016: € 1,3 miljoen). Jaarlijks wordt een bedrag toegevoegd conform begroting van het betreffende jaar (2016: € 1,525 miljoen).

Bestemmingsreserve ontvlechten waterstromen

Het waterschap heeft een gezamenlijk afkoppelprogramma met gemeenten opgezet voor het ontvlechten van schone en gebruikte waterstromen. In de periode 2016 tot en met 2021 is totaal € 12 miljoen beschikbaar gesteld door het waterschap. Jaarlijks wordt € 2 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve; de werkelijke bijdragen aan gemeenten worden onttrokken (2016: € 1 miljoen).

Bestemmingsreserve waterpotentie landelijk en stedelijk gebied

Het waterschap wil samen met partners kansen benutten en gezamenlijke maatregelen uitvoeren in het landelijk en stedelijk gebied, waarbij ook waterschapdoelen worden gerealiseerd. Het waterschap heeft hiervoor in de periode 2016 t/m 2021 € 4,3 miljoen begroot, waarvan € 2,5 miljoen in stedelijk gebied en € 1,8 miljoen in landelijk gebied. Omdat op voorhand niet duidelijk is waar zich kansen voordoen, is het budget onderling uitwisselbaar.

De werkelijk gemaakte kosten in een jaar worden onttrokken aan deze bestemmingsreserve (2016: € 0,05 miljoen). Jaarlijks wordt een bedrag toegevoegd conform begroting van het betreffende jaar (2016: € 0,25 miljoen).

Nog te bestemmen resultaat

De toevoegingen en onttrekkingen aan de bestemmingsreserves, die al door het algemeen bestuur zijn vastgesteld in begroting en BURAP, zijn in de kolom resultaatbestemming verwerkt. Het restant ad € 4,8 miljoen is opgenomen als 'nog te bestemmen resultaat'. Het algemeen bestuur besluit hierover bij de vaststelling van de jaarstukken.

5.1.11. Voorzieningen

(x € 1.000)	Pensioenen bestuur	Wachtgeld voormalig bestuur	Uitkeringen voormalig personeel	Baggeren Apeldoorns Kanaal	Totaal
Stand per 1-1-16	3.235	168	578	2.954	6.935
Toevoeging rente	41	0	0	0	41
Dotatie aan voorziening	333	0	0	0	333
Vrijval	0	60	25	0	85
Externe onttrekkingen	167	36	195	14	412
Stand per 31-12-16	3.442	72	358	2.940	6.812

Voorziening pensioenverplichtingen bestuur

Op grond van de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers (APPA) hebben dagelijks bestuursleden recht op een ouderdoms- en nabestaandenpensioen. Voor de hieruit voortvloeiende verplichtingen vormt het waterschap een voorziening. De werkelijk betaalde pensioenuitkeringen worden onttrokken aan de voorziening. Bij de berekening van de voorziening zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- levensverwachting gebaseerd op de tabellen 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap;
- rekenrente 0,864% (2015: 1,629%). In verband met de verlaging van de rekenrente is in 2016 extra gedoteerd aan de voorziening;
- pensioendatum 67 jaar.

Voorziening wachtgeld voormalig bestuur

Op basis van de APPA ontvangen dagelijks bestuursleden na aftreden een wachtgelduitkering. Voor de hieruit voortvloeiende verplichtingen vormt het waterschap een voorziening. Nieuw ontstane verplichtingen in een jaar worden toegevoegd aan de voorziening en de werkelijk uitbetaalde uitkeringen worden onttrokken.

Voorziening uitkeringen voormalig personeel

Voor verplichtingen aan voormalig personeelsleden inzake salarisdoorbetaling, suppletie FPU en WW-uitkeringen is een voorziening gevormd. Nieuw ontstane verplichtingen in een jaar worden toegevoegd aan de voorziening en de werkelijk uitbetaalde kosten worden onttrokken.

Voorziening baggeren en herinrichten 6^e pand Apeldoorns Kanaal

Bij de overdracht van het 6^e pand Apeldoorns Kanaal aan het waterschap in 2013 is € 3 miljoen ontvangen van Rijkswaterstaat voor achterstallig onderhoud. Dit bedrag is toegevoegd aan de voorziening. De werkelijk gemaakte kosten worden onttrokken aan de voorziening. De uitvoering van dit project is gepland in 2018-2023.

5.1.12. Vaste schulden met looptijd van één jaar of langer

(x € 1.000)	Stand 1-1-2016	Nieuwe leningen	Aflossingen	Stand 31-12-2016
Onderhandse leningen binnenlandse banken	230.211	30.000	25.932	234.279
Onderhandse leningen openbare lichamen	14.250	0	750	13.500
Onderhandse leningen buitenlandse instellingen	0	10.000	0	10.000
Totaal	244.461	40.000	26.682	257.779

Aflossing vindt plaats op lineaire basis. Uitzondering hierop vormt een lening ad € 10 miljoen, die ineens wordt afgelost op 1 januari 2039. De aflossingsverplichting in 2017 bedraagt € 24,7 miljoen. De rentelast op vaste geldleningen in 2016 bedraagt € 7,7 miljoen (2015: € 8,4 miljoen).

5.1.13. Netto vlottende schulden met een looptijd < 1 jaar

(x € 1.000)	2016	2015
Schulden aan leveranciers	22.526	7.356
Nederlandse Waterschapsbank	15.361	23.777
Belastingen, sociale en pensioenpremies	2.208	2.133
Kasgeldleningen	0	35.000
Totaal	40.095	68.265

5.1.14. Overlopende passiva

(x € 1.000)	2016	2015
Vooruit ontvangen werken derden	19.935	16.704
Nog te betalen rente	3.220	3.504
Nog te betalen bedragen	1.915	1.524
Niet opgenomen vakantiedagen	1.244	905
Overige vooruit ontvangen bedragen	1.227	1.171
Nog niet bestede voorschotten	529	2.046
Uitspraak Hoge Raad inzake natuurterreinen	0	1.358
Overige transitoria	527	44
Totaal	28.597	27.256

De vooruit ontvangen bijdrage voor werken derden is gespecificeerd in paragraaf 5.1.6. De nog niet bestede voorschotten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	Stand 1-1-2016	Ontvangen	Uitgaven	Stand 31-12-2016
Uitvoeringsprogramma Gelderland	1.383	1.034	2.417	0
Programma beekherstel Utrecht-Oost	503	1.653	1.925	231
SOK provincie Gelderland 2015-2021	0	481	183	298
Niet bestede voorschotten provincie	1.886	3.168	4.525	529

De nog te betalen bedragen ad € 1,9 miljoen betreffen goederen en diensten die zijn geleverd in 2016, maar waarvoor op de balansdatum nog geen factuur is ontvangen.

5.1.15. Niet uit de balans blijkende verplichtingen en risico's

Verplichtingen

Per 31 december 2016 zijn verplichtingen aangegaan inzake investeringen in lopende projecten voor een totaalbedrag van € 18,6 miljoen.

Garantstellingen

Om projectuitvoering mogelijk te maken staan de waterschappen borg bij de Nederlandse Waterschapsbank voor het Waterschapshuis. De totale borgstelling bedraagt € 19 miljoen, via de verdeelsleutel van het Waterschapshuis staat Waterschap Vallei en Veluwe borg voor € 1,2 miljoen.

Het waterschap stelt zich borg ten behoeve van de Nederlandse Waterschapsbank voor de juiste nakoming van de verplichting tot betaling van hetgeen de NWB van Aqualysis te vorderen heeft naar rato van de op dat moment geldende bijdrage per deelnemer (op basis van de actuele percentages op grond van de bijdrageverordening). Voor 2016 is dat 20,87%.

De Nederlandse Waterschapsbank heeft een kredietfaciliteit verstrekt ad € 2 miljoen aan de Unie van Waterschappen. Het waterschap staat hiervoor garant, gezamenlijk met alle waterschappen. Het aandeel van het waterschap in de garantstelling bedraagt 5%.

Claims van derden

Op 25 januari 2013 is, bij baggerwerkzaamheden in opdracht van het waterschap, een kabel van Stedin geraakt. In februari 2015 is door Stedin een claim ingediend bij de uitvoerder van de baggerwerkzaamheden. Op verzoek van verzekeraar van de uitvoerder heeft het waterschap de breuk bij haar verzekeraar gemeld. Onze verzekeraar acht het waterschap in haar rol als opdrachtgever niet aansprakelijk.

In het project dijkverbetering Zuidelijke Randmeren en Eem, deeltraject Kern Eemdijk Zuid, is geconstateerd dat woningen zijn beschadigd. Het betreft met name scheurvorming binnenshuis. De expert van de CAR-verzekering is bezig met de bepaling van de schade en de oorzaak van de schade. Voor zover de schade niet door de verzekering wordt gedekt, valt deze naar verwachting onder de subsidie van het HWBP.

Het waterschap is aansprakelijk gesteld voor de schade als gevolg van een melding van partijen bagger/grond. Het waterschap had gereede twijfel bij de kwaliteit van deze aangeboden bagger/grond. Het hierover gevoerde kort geding bij de Rechtbank Zutphen is in eerste aanleg door ons gewonnen. Het is nu nog niet bekend of de melder het waterschap opnieuw voor de rechter daagt, teneinde haar schade te verhalen.

De rechtbank Overijssel heeft eind 2016 in een belastingprocedure overwogen dat het begrip 'verharde openbare wegen' van de Waterschapswet (tariefdifferentiatie wegen) beperkt moet worden uitgelegd. De rechtbank oordeelde dat onverharde weggedeelten die dienstbaar zijn aan de (verkeersfunctie van de) verharde weg, niet onder de reikwijdte van het begrip 'verharde openbare weg' vallen. De uitspraak heeft tot gevolg dat de tariefdifferentiatie (opslag 100%) alleen op verharde oppervlakten kan worden toegepast en dus niet op onverharde oppervlakten

(berm). Inmiddels is hoger beroep ingesteld tegen de uitspraak van de rechtbank. Op basis van de verwachting dat alle eigenaren van wegen in ons gebied bezwaar zullen maken tegen hun belastingaanslag, bedraagt de omvang van het risico over 2017 ca. € 0,1 miljoen. De aanslagen over 2016 en voorgaande jaren zijn onherroepelijk als de belastingplichtige geen bezwaar heeft ingediend en de aanslag heeft betaald. Een terugbetaling van mogelijk onterecht betaalde belasting is dan niet aan de orde.

Risico's

Het waterschap is met 16 gemeenten een 'Samenwerkingsovereenkomst Meten en Monitoren in de afvalwaterketen en Grondwater Bestuurlijk Platform Water Vallei en Eem' aangegaan. Binnen deze samenwerking is de uitvoeringsorganisatie verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid. De medewerkers van de uitvoeringsorganisatie zijn formeel in dienst bij het waterschap (per ultimo 2016 2,5 fte) en wij zijn daarmee risicodragers voor de personele afwikkeling bij eventuele beëindiging van deze samenwerking.

5.2. Exploitatierkening naar kostendragers

Resultaat per Kostendrager x € 1.000	Begroting origineel (OB)	Begroting na Mutaties (BURAP)	Werkelijk (WRK)	Saldo (OB) -/- (WRK)	Saldo (BURAP) -/- (WRK)
1. Watersysteembeheer	1.248	916	219	1.029	698
00 Netto Kosten	56.127	55.728	54.726	1.401	1.002
80 Dekkingsmiddelen niet zijnde belasting opbrengsten	752	752	1.066	-314	-314
Kwijtschelding Watersysteemheffing	702	702	736	-34	-34
Oninbaar Watersysteemheffing	50	50	330	-280	-280
81 Belastingopbrengsten	-55.680	-55.622	-55.574	-106	-49
Verontreinigingsheffing	-125	-238	-164	39	-74
Watersysteemheffing	-55.555	-55.385	-55.410	-145	25
89 Dekkingsverschil	49	58	-0	49	58
2. Zuiveringsbeheer	-0	1.729	-2.326	2.326	4.055
00 Netto Kosten	72.316	73.555	70.751	1.564	2.803
80 Dekkingsmiddelen niet zijnde belasting opbrengsten	1.720	1.720	2.165	-445	-445
Kwijtschelding Zuiveringsheffing	1.520	1.520	1.498	22	22
Oninbaar Zuiveringsheffing	200	200	668	-468	-468
81 Belastingopbrengsten	-74.037	-73.552	-75.243	1.207	1.692
Zuiveringsheffing	-74.037	-73.552	-75.243	1.207	1.692
89 Dekkingsverschil	1	6	0	1	6
Resultaat (+ = tekort)	1.248	2.645	-2.108	3.356	4.753
Al vastgestelde resultaatbestemming	-1.248	-2.645	-2.645		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer	-1.118	-786	-786		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer		-1.729	-1.729		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen	-130	-130	-130		
Nog te bestemmen resultaat	-	-	4.753		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer			127		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer			2.993		
Bestemmingsreserve innovatie			33		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen			354		
Bestemmingsreserve ontvechten waterstromen			1.046		
Bestemmingsreserve waterpotentie landelijk en stedelijk gebied			200		
Resultaatbestemming	-1.248	-2.645	2.108		

5.3. Exploitatierkening naar kosten- en opbrengstensoorten

Kosten en Baten x € 1.000	Begroting origineel (OB)	Begroting na Mutaties (BURAP)	Werkelijk (WRK)	Saldo (WRK) -/- (OB)	Saldo (WRK) -/- (BURAP)
KOSTEN					
40 Rente en afschrijvingen	34.587	33.747	32.513	-2.074	-1.234
41 Personeelslasten	32.584	34.135	33.892	1.308	-243
42 Goederen en diensten van derden	57.722	59.915	55.271	-2.451	-4.644
43 Bijdrage aan derden	11.955	11.758	11.821	-134	63
44 Toevoegingen voorzieningen / onvoorzien	-	-	333	333	333
BATEN					
81 Financiële baten	-910	-160	-176	734	-16
82 Personeelsbaten	-518	-966	-1.194	-676	-228
83 Goederen en diensten aan derden	-4.468	-5.169	-3.490	978	1.679
84 Bijdrage van derden	-264	-1.201	-264	-0	938
85 Waterschapsbelastingen	-127.245	-126.702	-127.586	-341	-884
86 Interne verrekeningen	-2.195	-2.710	-3.228	-1.033	-518
Resultaat (+ = tekort)	1.248	2.645	-2.108	-3.356	-4.753
Al vastgestelde resultaatbestemming	-1.248	-2.645	-2.645		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer	-1.118	-786	-786		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer		-1.729	-1.729		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen	-130	-130	-130		
Nog te bestemmen resultaat	-	-	4.753		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer			127		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer			2.993		
Bestemmingsreserve innovatie			33		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen			354		
Bestemmingsreserve ontvlechten waterstromen			1.046		
Bestemmingsreserve waterpotentie landelijk en stedelijk gebied			200		
Resultaatbestemming	-1.248	-2.645	2.108		

5.4. Exploitatierkening naar programma's

Resultaat per Programma x € 1.000	Begroting origineel (OB)	Begroting na Mutaties (BURAP)	Werkelijk (WRK)	Saldo (OB) -/- (WRK)	Saldo (BURAP) -/- (WRK)
1. Veiligheid	16.780	15.251	16.385	395	-1.133
2. Watersysteem	30.755	32.069	30.256	498	1.812
3. Waterketen	65.214	66.321	63.796	1.418	2.526
4. Bestuur en Belastingen	15.695	15.642	15.041	653	600
Totaal Programma's	128.443	129.283	125.478	2.965	3.805
80 Dekkingsmiddelen niet zijnde belasting opbrengsten	2.472	2.472	3.231	-759	-759
Kwijtschelding Watersysteemheffing	702	702	736	-34	-34
Kwijtschelding Zuiveringsheffing	1.520	1.520	1.498	22	22
Oninbaar Watersysteemheffing	50	50	330	-280	-280
Oninbaar Zuiveringsheffing	200	200	668	-468	-468
89 Dekkingsverschil	50	64	-0	50	64
Dekkingsmiddelen	2.522	2.536	3.231	-710	-695
Resultaat voor Belastingen	130.965	131.819	128.709	2.255	3.110
81 Belastingopbrengsten	-129.717	-129.174	-130.817	1.100	1.643
Verontreinigingsheffing	-125	-238	-164	39	-74
Watersysteemheffing	-55.555	-55.385	-55.410	-145	25
Zuiveringsheffing	-74.037	-73.552	-75.243	1.207	1.692
Belastingen	-129.717	-129.174	-130.817	1.100	1.643
Resultaat (+ = tekort)	1.248	2.645	-2.108	3.356	4.753
Al vastgestelde resultaatbestemming	-1.248	-2.645	-2.645		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer	-1.118	-786	-786		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer		-1.729	-1.729		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen	-130	-130	-130		
Nog te bestemmen resultaat	-	-	4.753		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie watersysteembeheer			127		
Bestemmingsreserve tariefsegregalisatie zuiveringsbeheer			2.993		
Bestemmingsreserve innovatie			33		
Bestemmingsreserve baggeren waterlopen			354		
Bestemmingsreserve ontvlechten waterstromen			1.046		
Bestemmingsreserve waterpotentie landelijk en stedelijk gebied			200		
Resultaatbestemming	-1.248	-2.645	2.108		

Voor een toelichting op de netto kosten per programma wordt verwezen naar hoofdstuk 3. Een analyse van de belastingopbrengsten staat in paragraaf 4.4.2.

5.5. Topinkomens

De Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen (WNT) maximeert de bezoldiging van een topfunctionaris (voor waterschappen de secretaris) op een beloning van € 179.000 inclusief belaste kostenvergoedingen en pensioenbijdrage werkgever. Waterschap Vallei en Veluwe betaalt geen bezoldigingen aan topfunctionarissen boven de norm. De betaalde bezoldigingen aan topfunctionarissen in 2016 bedragen:

Naam	Functie	Duur		Omvang	Beloning	Onkosten- vergoedingen	Beloningen op termijn
		van	tot en met				
G. Dalhuisen	Algemeen Directeur - Secretaris	1-1-2016	31-12-2016	1,0 fte	€ 151.671	€ 58	€ 14.583

6. Toelichting op de balans

6.1. Immateriële vaste activa

x € 1.000	Software	Waterbodemsanering	Overige immateriële vaste activa	Geactiveerde bijdragen Rijk (HWBP)	Totaal
	€	€	€	€	€
<u>Stand per 1-1-2016</u>					
Aanschafwaarde	1.882	2.373	764	10.565	15.584
Cumulatieve afschrijvingen	1.111	645	138	1.102	2.996
Boekwaarde 1-1-2016	771	1.728	626	9.463	12.588
<u>Mutaties in 2016</u>					
Investerings	0	0	0	0	0
Overboeking onderhanden wer	1.089	257	-1	0	1.345
Afschrijvingen	522	82	-1	332	936
Totaal mutaties	567	175	0	-332	410
<u>Desinvesteringen</u>					
Aanschafwaarde					0
Ontvangen subsidies					0
Afschrijvingen					0
Totaal mutaties	0	0	0	0	0
<u>Volledig afgeschreven activa</u>					
Aanschafwaarde	0	0	-1	0	-1
Afschrijvingen	0	0	-1	0	-1
Totaal mutaties	0	0	0	0	0
<u>Stand per 31-12-2016</u>					
Aanschafwaarde	2.971	2.630	764	10.565	16.930
Cumulatieve afschrijvingen	1.633	728	138	1.434	3.932
Boekwaarde 31-12-2016	1.338	1.903	626	9.131	12.998

6.2.Materiële vaste activa

x € 1.000												
	Gronden en terreinen	Vervoer- middelen	Machines, apparaten, werktuigen	Bedrijfs- gebouwen	Grond, weg-, en waterbouwkundige werken							Totaal
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
<u>Stand per 1-1-2016</u>												
Aanschafwaarde	8.110	2.948	1.608	25.445	19.711	84.134	47.575	363.761	17.785	552	31.978	603.607
Cumulatieve afschrijvingen	0	1.141	847	11.426	7.104	31.852	24.565	187.576	6.522	482	0	271.514
Boekwaarde 01-01-2016	8.110	1.807	761	14.019	12.608	52.282	23.009	176.186	11.263	70	31.978	332.093
<u>Mutaties in 2016</u>												
Correctie beginbalans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-236	-236
Nieuwbouw door derden	34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	43.054	43.087
Geactiveerde lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1.737	1.737
Overboeking OHW naar exploitati	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1.636	-1.636
Overboeking onderhanden werk	0	500	198	0	-140	5.136	134	13.034	8.969	0	-29.177	-1.345
Ontvangen subsidies	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	35.781	35.781
Afschrijvingen	28	455	250	610	596	4.050	2.006	14.574	1.179	46	0	23.794
Totaal mutaties	6	46	-52	-610	-735	1.086	-1.872	-1.540	7.790	-46	-21.568	-17.497
<u>Desinvesteringen</u>												
Aanschafwaarde	84											84
Afschrijvingen	0											0
	84	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	84
<u>Volledig afgeschreven activa</u>												
Aanschafwaarde	28	106	342	0	-149	452	3.535	23.367	0	446	0	28.126
Afschrijvingen	28	106	342	0	-149	452	3.535	23.367	0	446	0	28.126
Totaal mutaties	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<u>Stand per 31-12-2016</u>												
Aanschafwaarde	8.032	3.342	1.464	25.445	19.721	88.818	44.174	353.429	26.754	106	10.410	581.695
Cumulatieve afschrijvingen	0	1.489	756	12.036	7.848	35.451	23.037	178.783	7.701	82	0	267.182
Boekwaarde 31-12-2016	8.032	1.853	709	13.409	11.872	53.368	21.137	174.646	19.053	24	10.410	314.512

6.3.Onderhanden werk

Profiel	Krediet	Onderhanden werk	Correctie Beginbalans	Geactiveerde lasten	Overboeking exploitatie	Investerings en subsidies	In gebruik genomen	Onderhanden werk	Te verwachten investerings en subsidies 2017*	Te verwachten investerings en subsidies 2018 e.v. *
x € 1.000	31-12-2016	31-12-15	2016	2016	2016	2016	2016	31-12-16		
	€	€		€	€	€	€	€	€	€
7000 Immateriele vaste activa	121	1.093	0	0	0	360	1.345	108	13	0
7010 Gronden en terreinen	900	405	0	0	0	11	0	416	89	0
7020 Vervoermiddelen	504	0	0	0	0	500	500	0	574	0
7030 Machines, apparaten en werktuigen	35	0	0	0	0	198	198	0	6	0
7040 Bedrijfsgebouwen	703	18	0	0	0	192	0	210	1.495	300
7050 Waterkeringen	1.548	964	0	1.737	0	-2.793	-140	48	4.744	-1.122
7055 Watergangangen, kunstwerken en gemalen	5.267	6.951	-236	0	0	638	5.136	2.690	4.967	13.497
7060 Transportsystemen	5.838	262	0	0	0	127	134	255	2.456	3.924
7065 Zuiveringsinstallaties	25.512	13.775	0	0	0	3.687	13.034	4.427	8.303	29.717
7070 Slibverwerkingsinstallaties	2.149	8.510	0	0	0	1.913	8.969	1.454	1.277	0
7080 Overige materiele vaste activa	842	0	0	0	0	803	0	803	136	190
7100 Exploitatie projecten	87	0	0	0	-1.636	1.636	0	0	0	73
	43.506	31.978	-236	1.737	-1.636	7.272	29.177	10.410	24.063	46.579

* Te verwachten investeringen van projecten die onderhanden zijn per 31 december 2016

6.4.Lijst met afkortingen

BAW = Bestuursakkoord Water

BEMS= Besluit emissie-eisen middelgrote stook- installaties milieubeheer

BURAP = Bestuursrapportage

DIN = Doelen Inspanningen Netwerk

GBLT = Gemeenschappelijk Belastingkantoor Lococensus-Tricijn

HWBP = Hoogwaterbeschermingsprogramma

KRW = Kaderrichtlijn Water

POP3 = Plattelandsontwikkelingsprogramma

RWS = Rijkswaterstaat

RWZI = Rioolwaterzuiveringsinstallatie

SDE = Stimulering Duurzame Energie

SEA = slibvergisting externe afvalstoffen

STOWA = Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer

WBP = Waterbeheerprogramma 2016-2021

7. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD Arnhem
Postbus 30265
6803 AG Arnhem
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9777
www.deloitte.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan het algemeen bestuur van Waterschap Vallei en Veluwe

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Waterschap Vallei en Veluwe te Apeldoorn gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van Waterschap Vallei en Veluwe op 31 december 2016 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2016.
- De exploitatierekening naar kostendragers, naar kosten- en opbrengstsoorten en naar programma's over 2016.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het door het algemeen bestuur op 17 april 2013 vastgestelde Controleprotocol en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Vallei en Veluwe zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 1.338.300, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves bedraagt, zoals voorgescreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 250.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de paragrafen
- Overige gegevens

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 109, lid 3 onder d van de Waterschapswet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor het waterschap van toepassing zijnde vereisten in het Waterschapsbesluit en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van het waterschap, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur, de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Arnhem, 30 maart 2017

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. H. Kuperus RA

8. Besluit tot vaststelling en goedkeuring

Het algemeen bestuur van Waterschap Vallei en Veluwe, gelezen het voorstel van het college van dijkgraaf en heemraden d.d. 13 maart 2017,

- gelet op het advies van de commissie F.B.A. d.d. 27 maart 2017;
- gelet op de desbetreffende bepalingen van de Waterschapswet en het algemeen reglement voor waterschap Vallei en Veluwe;
- overwegende dat de jaarstukken 2016, na voorafgaande kennisgeving, vanaf 5 april 2017 gedurende 14 dagen ter inzage hebben gelegen;

besluit op 19 april 2017 om:

- het jaarverslag en de jaarrekening 2016 vast te stellen;
- de voorgestelde resultaatbestemming vast te stellen conform paragraaf 5.1.10.

Aldus vastgesteld in de vergadering van het algemeen bestuur van 19 april 2017.

drs. ing. K.A. Blokland,
waarnemend secretaris

drs. T. Klip-Martin,
dijkgraaf